

1998/1

VII. évfolyam

A tartalomból:

Elmélet és gyakorlat

A párbeszéd érdekében

A bírónak nincs videója

Pillanatképek az utcai gondozásról

Az óvoda védőszárnya

Tartalomjegyzék
1998., 1. lapszám

Szerző

B. Aczél Anna

Cím

Gratulálunk!

Második alkalommal osztották ki a Ferenczi György Alapítvány díjait

Farkas Olga

„Holnap már jó leszek”

Gyakorlat-közeiben egy segítő-fejlesztőprogramról

Etl Erzsébet

Holt International Románia

Herczog Mária

Elmélet és gyakorlat

Ihász Márta

In memoriam

DR. POPULÁS ANTAL

1946-1997

A párbeszéd érdekében

Incze Gabriella

Kaszáné Nagy Zsófia

Nyári játszóház és felzárkóztató program

gyermekeinknek

Kiss Éva

A televízió káros hatásai az ifjúság fejlődésére

Nagy Mária Ilona: A gyermek és a halál

Dr. Axme de Kervasdoué: Nők egészségkönyve

Oláh Judit

Dr. Jean Belaisch – Dr. Anne de Kervasdoué:

Férfiak egészségkönyve

Molnár László

Gyógypedagógiai szociológia

Szávai Eszter

Család, otthon, háztartás

Kozma Ferenc

A gyermek- és ifjúságvédelem esélyei Fejér megyében

Máté Csabáné és Zákány Gyuláné

Az óvoda védőszárnya

Mikus Gyula

PILLANATKÉPEK

a GYIVI szociális gondozó hálózatának munkájáról

Fordította: Oláh Ágnes

Egységben az erő

avagy családvédelem haladóknak

Fordította: Oláh Judit

Stockholmi Nyilatkozat

Nemzeti kormányok, parlamenti képviselők, nem kormányzati szervezetek és országos médiák figyelmébe

Oláh Judit

„Fundraising”

– régi-új műfaj a szociális szakmában

A Pozitív – a nehezen kezelhető gyermekek megsegítésére alakult Országos Szakmai Egyesület az ún. nehezen kezelhető gyermekek érdekében a következő ajánlást fogalmazza meg

Puskás Gyöngyi

Gyermekek elleni abúzus prevenciója
Belgiumi tapasztalatok

Tenczer Tamás

A bírónak nincs videója
Szexuálisan bántalmazott gyermekek az
igazságszolgáltatás épületében

Írta: B. Aczél Anna

Gratulálunk!

Második alkalommal osztották ki a Ferenczi György Alapítvány díjait

1998 januárjában, a IV. Ferenczi György Nevelőintézeti Tudományos Napokon második alkalommal került kiosztásra a Ferenczi György Alapítvány emlékplakettje. A tavalyi évben, 1996 októberében a Rákospalotai intézetben -melyről a Család Gyermek Ifjúság szintén megemlékezett – Göncz Árpád, Korozmán Lászlóné, Gáti Ferenc és a Csellengők stábjá vette át az emlékplakettet.

Ferenczi György már az esztergomi intézetben töltött évei alatt iskolát teremtett. Neve, meghirdetett szakmai programja vonzotta a fiatal szakembereket. Gyógypedagógusok, pszichopedagógusok, kézművességben jártas szakemberek tették olyan nevezetessé az intézetet, hogy főiskolások, érdeklődő szakemberek, minisztériumi vezetők látogatták.” Igazi alkotóműhely alakult ki.

Szakmai híre miatt esett rá a választás, amikor tragikus balesetet szenvedett a rákospalotai intézet igazgatónője.

Ferenczi György is azok közé a szakemberek közé tartozott, akiknek munkásságát a gyereksorsok, az intézet életének, sőt egy egész intézményhálózat életének változása jelzi és nem a cikkek, tudományos munkák sokasága. Nevéhez fűződik javítóintézetek nyitása, hogy kialakult a ma már természetesnek tartott fokozat-rendszer, az utógondozás, a személyre szabott pedagógiai tervezés. A nyitás része volt a tágabban vett gyermekvédelem befogadása az anya-részleg indításával, az utógondozó rész kibővítésével.

Ferenczi György és kollégái tíz éves munkája nyomán született meg az, amit sokan utópiának tartottak, az előzetesen fogvatartott fiatalok javítóintézeti elhelyezése.

A 100 éves intézet-komplexum felújítási, rekonstrukciós munkáinak első szakasza, a hosszú távú tervezés is Ferenczi György álmát tükrözi. És ami nem mérhető, a mai napig itt dolgozó fiatal szakemberek, illetve a ma már máshol dolgozók szemlélete, és azoknak a fiataloknak a biztonságérzete, akik bajukban, és szerencsére örömeikben is újra és újra felkeresik az intézetet. Ferenczi Györgynek soha nem volt könnyű élete, mindig meg kellett küzdeni álmaiért, gyakran fogadta értetlenség „eretnek” ötleteit. Szűkre szabott ideje nem engedte meg az összegzés luxusát.

Tisztelői az alapítvány létrehozatalakor a következő célokat vállalták:

- a.) Olyan gyermek- és ifjúságvédelmi szakemberek, illetve kollektívák elismerésben részesítése, akik kimagasló eredményt mutattak fel a veszélyeztetettség megelőzése, a gyermek- és ifjúságvédelmi, valamint fiatal felnőtt gondozás területén, és munkásságuk méltó Ferenczi György szellemiségének éltetésére
- b.) A gyermek- és ifjúságvédelmi alapképzésben, továbbképzésben vagy kutatásban résztvevő személyek részére ösztöndíj adása
- c.) Nívódíj adományozása a díjazás évében a gyermek- és ifjúságvédelem témakörében publikált, jelentős szakmai értékeket tartalmazó tanulmány alkotójának vagy alkotóinak.

Az idei díjazottak:

- **Bauer Iona**, a serdülőkorú lányok korrekciós nevelésének területén végzett több évtizedes kiemelkedő munkásságáért, mely munkatársait is teremtő, magas-színvonalú munkára serkentette, és a speciális szakma művelőit pedig – a szakbizottság vezetőjeként -aktív alkotóközösségé kovácsolta
- **Mikus Gyula**, a javítóintézetekben végzett történelmi kutatásaiért, előadásaiért, melyekkel elősegítette pedagógiai értékek feltárását és megőrzését, ezzel hozzájárulva a bűnelkövető fiatalokkal szembeni előítéletek mérsékléséhez. A gyermekek védelmében kifejtett természetvédelmi jellegű elméleti és gyakorlati pszichológiai munkásságáért
- **Dr. Csendes László**, aki a rendőri ifjúságvédelem új útjainak eredményes kutatása közben elismerést szerzett a rendőri hivatásnak, személyiségnek is a szakmai közvélemény előtt
- A Népjóléti Minisztérium **Esztergomi Gyermekotthona Nevelőtestülete**, a gyermekvédelem e perifériás területén 45 éve folyó speciális pedagógiai, a gyermek- és fiatalkorú lányok korrekciós személyiségfejlesztésében, nevelésében és oktatásában végzett tevékenységéért. Az intézmény pedagógiai programját, szellemiségét Ferenczi György alapozta meg.

Írta: Etl Erzsébet

Holt International Románia

A Holt International Children's Services egy amerikai humán szolgálat, speciális szakterülete a hajléktalan gyermekek részére tartós otthont nyújtó programok kidolgozása. A HOLT 11 országban működik, beleértve Romániát is. A HOLT-ot a román kormány 1992-ben akkreditálta, s azóta bejegyzett non-profit szervezetként dolgozik.

A HOLT céljai:

- a különféle intézményekben élő elhagyott gyermekek létszámának csökkentése
- visszahelyezni az elhagyott gyermekeket a vér szerinti családjukba, és megőrizni a család egységét
- a jövőre vonatkozóan egy olyan végleges terv kidolgozása és véghezvitele, amely az elhagyott gyermekeket érinti
- új, alternatív módszerek kidolgozása és véghezvitele az elhagyott gyermekek védelmezése érdekében (alternatív megoldások az intézményekhez képest)
- támogatni az országos gyermekvédő szolgálatok létrehozását és a szakértőket.

Ezek a célok az alábbi humán szolgálatokon és programokon keresztül valósulnak meg:

Családegyesítési Program: a HOLT szociális munkatársai megpróbálják visszahelyezni az elhagyott gyerekeket a családba és erősíteni a kapcsolatokat a vér szerinti család és a gyerek között. A visszahelyezés az elsődleges feladat, a-mennyiben az a gyerek legjobb érdekét szolgálja.

Nevelőszülői Program: azokat a gyerekeket segíti, akiket a családjuk nem tud felnevelni, ezért intézményekben élnek, vagy az elhagyás veszélyének vannak kitéve. A program részeként a HOLT olyan nevelőszülői családokat toboroz, képez és támogat, amelyek mindaddig gondoskodnak a gyerekekről, amíg végleges terv nem születik a jövőjükkel illetően. (Visszahelyezés a vér szerinti családba, vagy örökbefogadás.) Ez a program lehetővé teszi a gyermek számára, hogy családi környezetben nevelkedjen, és alternatív megoldást képvisel az intézményesített formákkal szemben.

Belföldi Örökbefogadási Program: olyan gyermekek számára, akik nem tudnak visszatérni a vér szerinti családjukba. A program részeként a HOLT örökbefogadó családokat toboroz és értékeli, kiválasztja az örökbefogadható gyermekeket, együttműködik a gyámhatóságokkal az örökbefogadási folyamat alatt, továbbá az örökbefogadó szülőkhöz került gyermek sorsát az elhelyezéstől számítva 6 hónapig figyelemmel követi.

Terhességcsinálási program: ingyenes szolgálat a különböző problémákkal küszködő terhes nőknek. A program főleg a szociális és anyagi nehézségekkel küszködő terhes nőket segíti és azokat, akik támogatás nélkül nem tudják megoldani a problémáikat. A különféle

szolgáltatások (tanácsadás, információ, anyagi támogatás, védelem, alternatív megoldások a gyermekgondozást illetően) fő célja a gyermek elhagyásának megelőzése és az anya támogatása.

Anya és Gyermek Központ: ez a Terhestanácsadás alprogramja, s azokat az édesanyákat és csecsemőiket segíti, akik olyan nehézségekkel néznek szembe, amelyek a csecsemő vér szerinti családban maradását veszélyeztethetik. A központ célja az anya-gyermek pár megőrzése és visszahelyezése a közösségbe. A központ a HOLT, az AIDROM és a bukaresti 1. sz. Gyermek Árvaház közös együttműködésének eredményeképpen jött létre. A központ védelmet, anyagi és multidiszciplináris támogatást (nevelés és csecsemőgondozás, gyermeknevelési tanácsadás, pszichológiai tanácsadás, egészségügyi oktatás, pályaválasztási tanácsadás és képzés, szocializációs stratégiák) nyújt a társadalomba való visszakерülés érdekében.

HIV Pozitív Program: a HIV fertőzött gyermekeknek és családjuknak nyújt támogatást és széleskörű humán szolgáltatásokat a család egységének megőrzése érdekében. A program célja: megelőzni a HIV-fertőzött és AIDS-beteg gyermekek elhagyását és intézménybe helyezését.

A HOLT létrehozott egy Nevelőszülői Programot a HIV-fertőzött és elhagyott gyermekek számára. Ezek a gyerekek mindaddig intézményben éltek, amíg a HOLT nem talált számukra családot. Jelenleg ez az egyetlen ilyen jellegű program Romániában.

Külföldi Örökbefogadási Program: azon gyermekek számára, akiket a szüleik elhagytak, régóta intézményben élnek és az alternatív megoldások (visszahelyezés a vér szerinti családba vagy belföldi örökbefogadás) nem lehetségesek. A külföldi örökbefogadás egy újabb esélyt ad az elhagyott gyermekeknek.

A HOLT szociális asszisztenseivel együttműködnek az amerikai családok a környezettanulmány elkészítésén és az örökbefogadó családok és örökbefogadható gyermekek legmegfelelőbb párosításán.

A szociális asszisztens részletes adatokat és egészségügyi jelentést ad az amerikai félnek, miközben a gyermeket felkészítik az örökbefogadásra. A HOLT állásfoglalása szerint fontos a legmegfelelőbb családot megtalálni minden gyermek számára, és törekedni kell az egyéni igényeik kielégítésére.

A HOLT programot a külföldi adaptáció kérdésében segíti a Román Örökbefogadási Társaság.

Statisztikai adatok az

1992. július - 1997. június közötti munkáról Bukarest, Konstanca és Marosvásárhely területén

• Ellátott gyermekek száma	4. 257
• vér szerinti családba visszahelyezett gyermekek száma:	2.
• Segítséget kapott HIV-fertőzött gyermekek száma:	91
• Nevelőszülőkhöz helyezett gyermekek száma:	102
• Belföldön örökbefogadott gyermekek száma	

(román családok):	442
• A Terhstanácsadási Programon keresztül segítséget kapott terhes nők száma:	339
• Anyaotthonban lévők száma:	23

Írta: Farkas Olga

„Holnap már jó leszek” Gyakorlat-közeiben egy segítő-fejlesztőprogramról

Sokféle gyermek- és ifjúsági program, mozgalom és műhely létezik napjainkban, ahol az általános és középiskolai korosztály hasznos ismereteket, készségeket sajátíthat el a konfliktuskezelés témakörében. A diákok számára egyik ilyen tanulási lehetőség az „Alternatívák az erőszakkal szemben” elnevezésű személyiségfejlesztő tréning.¹ A projekt alapvető gondolata: minden ember tisztelete és megbecsülése.

A nemzetközi program alapértékeinek alsó tagozatos általános iskolai gyerekek körében történő kipróbálására első ízben a szegedi Móra Ferenc Általános Iskolában került sor.

Iskolai háttér

Az iskola tanulóinak összlétszáma 187 fő. Ebből 137 fő a veszélyeztetett tanuló. Magas az évfolyamismétlők száma. Több gyereknek tanulási nehézségei és magatartás zavarai vannak. Emiatt csak kislétszámú osztályban, csökkentett tananyagmennyiséget tanulnak. Az iskola beiskolázási körzete a város külső kiterjedésére esik, főként a szükséglakások területét érinti. Az intézmény tanári kara tovább- és önképzés keretei között folyamatosan ismerkedik a segítő-fejlesztő programok elméletével és gyakorlatával, eszközrendszerük iskolai alkalmazásával.

A tantestület először az 1994/95-ös tanév első félévében, nevelési értekezlet keretében ismerte meg a mozgalom filozófiáját. Az 1995/96-as tanév második felében az iskola tanárai összefüggő 30 órás tréningen vettek részt abból a célból, hogy a foglalkozásokon tanultakat a napi pedagógiai gyakorlatukban alkalmazzák.

A pedagógusok az 1996/97-es tanév első félévében a témában tovább bővítették az ismereteiket a Szegeden megrendezésre kerülő Agresszió és agressziókezelés elnevezésű ankéton. A tanév második felében, az iskola programjában szerepel egy olyan foglalkozás-sorozat megszervezése és lebonyolítása, ahol gyerekek, szülők, az iskola pedagógus és nem pedagógus alkalmazottai, az igazgató, valamint egy önkormányzati képviselő közösen próbálja megtalálni azt az utat, amely választ ad arra, hogyan lehetne a napi tanítási gyakorlatot még eredményesebbé, még hatékonyabbá tenni.

Az élményszerű tanítás-tanulás folyamata

A diákok körében a foglalkozás megszervezésére a tanév első hetében került sor. A csoport összetételét két szempontból is figyelemre méltónak véljük. Részben a gyerekek életkora, részben az etnikai hovatartozásuk különbözött. Hét fő második, öt fő harmadik és négy fő negyedik osztályos tanuló volt jelen, ebből fele cigányszármazású.

¹ A tréning sajátosságait lásd bővebben dr. Farkas Olga: A prevenció és a segítségnyújtás A VP modellje című tanulmányában. Család, Gyermekes Ifjúság 1996/2. V. évf. 2-7. oldal.

Az első napon a gyerekek végig hangoskodtak. Egymás szavába kiabáltak. Képtelenek voltak a társaikat végighallgatni. Ketten-hárman az asztal alá bújtak, néhányan kiszaladgáltak az udvarra. Volt, aki a polcra kirakott folyóiratokból galacsinokat formált. Egyesek cigánykereket vetettek. Egy kislány függőgöncsiptetőből műkörmöt csinált magának. Szinte általános volt, hogy a gyerekek durva szavakat használtak. Csak úgy röpködtek a „te hülye”, „te gyagya”, „te barom” jelzők. Próbáltunk rendet teremteni, mire az egyik gyerek így summázta a kérésünket: „Szóval maradjunk kussba”.

A játék, amiben elsőként reménykedtünk, gorombáskodássá vált. Javasoltuk: „Jó, akkor csináljunk valami mást!” Többen azonnal azt felelték: „Jó, akkor lövöldözzünk.”

Ebből az alapállásból valóban nehéz elindulni, hogy a gyerekek szót tudjanak érteni egymással. Valamelyest másként lássák és csinálják a dolgokat. Egyáltalán képesek legyenek egy kicsit másképp gondolkozni és viselkedni.

Gondolkodóba estünk. Hogyan kezdjük a korrekciós munkához? Nyilvánvalóvá vált számunkra, hogy a széles körben kipróbált, szakszerűen felépített programot eredeti formájában ezen a terepen nem csinálhatjuk végig. Még a szakavatott irányítási stílus és a 20 éves pedagógiai gyakorlatunk sem segít. Mégis, hogyan hozhatjuk gyermek-közeibe a nagy pszichológiai iskolák tanításait? – tettük fel a kérdést önmagunknak.

Megoldáskeresés -egy kis elmélet

A mozgalom központi tanítása az, hogy a romboló energiákat megértő, jóakarátú, kooperálni képes erővé tudjuk átalakítani. Választhatunk. Választhatjuk az erőszakot, amely közismerten erőszakot szül. Az életet romboló válaszok tovább rontják a helyzetet, veszélyessé és boldogtalanná teszik a világot. Választhatjuk a kreativitást, a konstruktív magatartást. Az életet megerősítő válaszok jobb és hosszabb távú eredményhez vezetnek. Az emberek humanizálása és kölcsönös együttműködése boldogabbá teszi a világot.

Ha egy pedagógus az utóbbit választja, első lépésként félre kell tenni a szokásos beidegződéseket, az automatikus reakciókat, az erőszakos és pusztító megoldásokat. Nem segít a megfélemlítés, a düh, a hatalmi eszközök alkalmazásának bármelyike. Valami mást kell próbálni, valami egészen mást.

Az erőszakmentes nevelésben minden tanárnak a saját útját kell megtalálnia. (A tanároknak szervezett tréning csak az első lépés megtételében segít.) A projekt határozott „tétele”: én csak azon dolgozhatom, ami bennem van. Ha én másként viszonyulok a gyerekekhez, szituációkhoz, a gyerekek is másként viszonyulnak hozzám. Ezen keresztül változik minden. Tehát: a tanár változik először, aztán változnak a gyerekek.

Sok gyakorlás kell ahhoz, hogy új képet alakítsunk ki magunkról. Egy olyan ember képét, aki testileg és lelkileg nem okoz kárt a gyerekeknek, még akkor sem, ha őt bántják. A személy(iség) megerősödésével felülemelkedhetünk mások agresszivitásán anélkül, hogy mi magunk testi vagy lelki terrorhoz folyamodnánk.

A tréningen résztvevőknek közvetlen tapasztalatokat kell szerezni arról, hogy a védekező és támadó, viselkedés helyett a meglepetés, a humor, a megegyezés, az álláspontok átértékelése, a kreativitás, az együttműködés stb. kitartó őszinte cselekedetekben megnyilvánulva mindenki számára kielégítőbb megoldásokat eredményezhet.

Töprengések

Mi most, ebben a helyzetben a legfőbb teendők? Mindenekelőtt a gyerekek személyiségét kell megerősíteni. Éreztetnem kell velük, hogy amit mondanak, éreznek,

figyelmet érdemel, érdemesek arra, hogy kifejezzék őket. Az elvesztett emberi méltóságukat kell visszaadni. Nem az agresszivitásukat, hanem azok mögöttesét kell kezelni. Hiszen az agresszív viselkedés mögött sokszor félelem, szorongás, belső bizonytalanság van.

Ez a tréning minden diák és tanár tiszteletéről szól. Annak a gyereknek a tiszteletéről, aki éppen most a pad alá bújlik és annak a tanulónak a tiszteletéről, aki egyelőre még trágár szavakat használ, és érdektelenséget mutat a társai és tanárai iránt. Azoknak a tanároknak a tiszteletéről, akik ebben és számtalan más helyzetben próbálnak megoldást találni.

A mozgalom legfőbb kérdéseinek újragondolásával és azzal a határozott törekvéssel, hogy az eszmerendszert élő gyakorlattá tesszük, újra megpróbáltuk a folyamatok irányítását, pozitív irányba történő terelését.

Fordulópont

Az első szünet után nehezen bár, de sikerült a *Nagy szél fúj* elnevezésű játék. Ettől kezdve, hajói csinált valamit a csoport, mindannyian tapsoltunk. Egy gyönyörű nagy labdát vittünk. Megállapodtunk abban, hogy csak az beszélhet, akinek a labda a kezében van. A neveket jól látható betűkkel külön-külön kiírtuk és kifüggesztettük a falra. Időről-időre fényképeztük a „jó” dolgokat. Megígértük a gyerekeknek, hogy a képeket mielőbb megkapják. (A szavunkat betartottuk.) A személyes kontaktusteremtéssel próbálkoztunk. Valamennyi szünet előtt kivétel nélkül, minden gyereknek a szemébe néztünk. Őszintén és kitartóan valami kedveset, szépet, elismerőt mondtunk nekik. Csak ezután engedték ki őket az udvarra. Érintéssel köszöntünk el tőlük időről-időre, immáron sokadszorra. Mire az első nap zárókörénél az egyik kisgyerek megjegyezte: „Holnap már jó leszek”.

Érdemi munka

A második napon végre elkezdődhetett az érdemi munka. A reggeli induló beszélgetésnél a gyerekek szívesen mondták el a személyes élményeiket. (Hogy értem ide? Minden, ami történt velem az ébredéstől eddig a pillanatig.) Pár percig már képesek voltak egymást meghallgatni. Egészen meglepődtek, hogy ez a tény fordítva is kezdett igazgá válni: órájuk is figyeltek a többiek. Így néhány megerősítő gyakorlatra sor kerülhetett. „Mondj jót magadról és társaidról!” – hangzott a feladat. „Korán ki akarok békülni”. „Odaadom a testvéremnek az autót és engedem, hogy játsszon vele”. „Lemegyek a boltba, pedig anyukám nem is mondja”. „Mondtam a barátnőmnek, hogy nekem jól fog a rádióm, néha elkérheti kölcsön”. – válaszolták nagy buzgalommal.

A nap fénypontja az együttes ebéd volt. Az összetartozás érzését erősítette a közös, szépen megterített asztalnál elfogyasztott ebéd élménye. Ez az együttes élmény érezhetően sokat vitt a csoport intimitásába. A diákok délutánra már képesek voltak csoportszabályokat alkotni. A „Csipet-csapat” és az „Aranycsapat” javaslatára meghoztuk a döntést, hogy a továbbiakban a következő értékek mentén működünk: „nem vágunk egymás szavába, mindenkinek segítünk, nem bántjuk egymást, összetartunk stb.” Sőt, már törekedtek a működési rend betartására is. Ha valaki szeretett volna valamit mondani, szól, hogy: „Nekem kell a labda”. (Tehát van mondandója, és azt szeretné megosztani a többiekkel.)

Ilyen légkörben már komolyabb munkára is sor kerülhetett. A program szerves részeként a szerepjátékok remekül sikerültek. Pillanatok alatt megszületett az ötlet, hogy mit játszanak. Igazán csak percek kérdése volt a „színtársulat” megalakulása. Remekbe szabott lett a „Gyerekek iskolája” című darab. A csoport egyik fele játékosként, a másik fele közönségként, egymást feltételezve vett részt a produkcióban. Spontán, természetes módon

az arra látogató igazgató nénit és a vezetőket is bevonták a játékba. Sőt, az egyik kívülálló gyerek, aki korábban nem állt be a játékba, magától játszani kezdett. Szerepcseré következett. Közönségből színész, színészből közönség lett. Mindenki lehetőséget kapott, hogy a legjobb formáját kihozza magából. Egyik kislány furulyázott, néhányan énekeltek, többen verset és mesét mondtak. A pszichológiai légkör megváltozásával megváltozott a gyerekek magatartása is. Nyitottabbak, egymás iránt érdeklődőbbek lettek.

A második nap végén már vitathatatlanul kezdték élvezni a gyerekek a közös munkát.

Zárás

A harmadik nap végére a nehézségek ellenére sikerült elérni, hogy a diákok élményszinten éljék át a projekt célját. Nevezetesen: tiszteljék és becsüljék egymást. Magukban és társaikban a jót erősítsék. Igyekezzenek a többiekkel együttműködni. Így mindannyiunk élete jobb és boldogabb lesz. A végeredményt egy második osztályos kislány így fogalmazta meg: „Azt hittem, itt nem lesz jó, mert buta leszek. Itt megokosodtam”. Az önbecsülésüket, az önbizalmukat, az emberi méltóságukat kapták vissza a gyerekek. Azt az érzést, hogy értékesek, hogy fontosak. Majd egy harmadik osztályos fiú így folytatta: „Először azt hittem, hogy nem lesz barátom. Most olyan sok lett” – és sorolta szinte az egész csoportot. Sőt, az iskolához fűződő viszonyuk változására is történtek utalások: „Jó iskolában lenni. Az iskola nagyon jó”.

Általánosítható tapasztalatok

Az eszmerendszer gyakorlati megvalósításának korlátait és lehetőségeit egy konkrét példán keresztül érzékeltettük. Megítélésünk szerint az effajta gyermek- és ifjúsági programok széles körben történő elterjesztésének lehetőségein érdemes lenne elgondolkozni. Számunkra úgy tűnik, figyelemre méltó lehet az alább felvetett kérdésekre a megnyugtató megoldás irányában a válaszok többszemponútú keresése

1. Nehézséget jelenthet, hogy időben nehezen lehet beilleszteni az iskolák működési rendjébe az összefüggő három napos személyiségfejlesztő tréninget. Ugyanakkor ideális lenne, hogy minél több gyerek kezdhesse az új tanévet azzal, hogy először megbarátkoznak egymással és magával az iskolával. Könnyebb lenne a nyári szünet utáni új helyzettel való megbirkózás is.
2. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy általában az oktatási intézményekben nincs olyan használaton kívüli, csendes, esztétikai szempontból vonzó terem, ahol a csoportfoglalkozások zavartalanul folyhatnak.
3. Tény, hogy nagyon lassú és nehezen tetten érhető a személyiségfejlődésben bekövetkezett változás. Ez a folyamat a pedagógustól hosszú ideig tartó és elszánt minőségi munkát kíván. Az eredmény viszont egyáltalán nem látványos. Így a tanár könnyebben lemond az úgynevezett humanisztikus eszközökről.
4. A foglalkozás-sorozat munkaigényes és költséges. Érdemben alkalmanként mindössze 15-20 fő foglalkoztatható. Egy kurzus legalább két szakember három napos teljes munkaidejét igényli.
5. A program technikai lebonyolítása több személy együttműködő munkáját kívánja. Mindenekelőtt az igazgató támogató hozzáállása szükséges, hogy az adott iskola működési rendjébe beillesse a tréninget, az iskola egészéről háttér-

információt adjon. A technikus kolléga munkája a szakmai anyagok fénymásolásakor, az üléseken használt eszközök előkészítésekor, azok működtetésekor nélkülözhetetlen. Különösen, ha a korrekciós munkában videót is használunk. A közös ebéd csak a konyhás néni plusz munkája eredményeként jöhet létre. Ugyanis az asztalokat elő kell készíteni, utána vissza kell állítani az eredeti helyére a többi napközis csoport számára. A takarító néni türelmére is szükség van, hisz a takarítás időpontját módosítanunk kell. Kívánatos, hogy a munkájukat a csoportfoglalkozás ritmusához igazítsák.

6. Ahhoz, hogy a program végeztével kialakult pozitív irányú változás többé-kevésbé maradandó legyen és/vagy újabb fejlődésre serkentsen, ismételt foglalkozások szervezése, koordinálása és vezetése szükséges. Ami újabb anyagi és szellemi erőfeszítést kívánt tanártól, diáktól és az iskola egészétől egyaránt.
7. Ugyanakkor a hatékony személyiségfejlesztő módszerek széles körben történő elterjesztése mellett szól az a döntő érvényességű tény, hogy a nevelés lényege a belső motivációs rendszer kiépítése, az önfegyelmre nevelés. Ezt, pedig külső fegyelmezési eszközökkel nem lehet elérni. A gyerekek előtt feltétlenül kell lenni egy olyan élő „mintának”, amely élményszinten nagy ráismeréseket eredményezhet: erőszak nélkül jobb és tartósabb eredményt lehet elérni.

Vagy ahogyan Eveson Susanna, a program hazai elindítója fogalmaz: „Egy elismerő, erőszakmentes nevelés elismerő, erőszakmentes emberiséget nevel”.

Írta: Herczog Mária

Elmélet és gyakorlat

A gyermekek védelméről szóló törvény rendelkezik az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet felállításáról is. A korábban MEDINFO-GYIFO néven működő gyermek és ifjúságvédelmi módszertani és továbbképzési osztály, a Bölcsődék Országos Módszertani Intézete és Csecsemőotthonok Pikler Emmi Országos Módszertani Intézete módszertani feladatainak összevonásával jött létre az új országos intézet január elsején.

A módszertani intézet megalakulása minden szempontból jelentős esemény, amely egybeesik a törvény alkotóinak szándékával: egységes szemléletű, gyermekközpontú, családoorientált gyermekvédelmi tevékenység, amely magába foglalja a megelőző gondoskodást – így a bölcsődei és napközbeni gyermekellátást is, mint egyik lehetséges formát –, a gondoskodást – valamennyi intézménytípust és ellátási formát – és az utógondozást is, mint tevékenysége meghatározó irányait. Emellett olyan fontos, de kevésbé besorolható tevékenységeket is, mint a gyermekek elleni erőszak, bántalmazás kezelése, a jogvédelem, érdekképviselet.

Az újonnan létesített intézmény feladatának tartja, hogy a törvény végrehajtását segítő, a szakemberek, intézmények, fenntartók, civil szervezetek számára és közreműködésével mielőbb kidolgozza azokat a szakmai minimumkövetelményeket és szakmai szabályokat, amelyek segítik a jó színvonalú és eredményes munkát, lehetővé teszik, hogy az állami, önkormányzati intézmények és ellátások mellett minél több civil és magán kezdeményezés jöjjön létre, ezzel egészséges kínálati piacot és versenyt teremtve. Szándékaink szerint a pályázatok előkészítésén, bírálatán és ellenőrzésén keresztül lehetőség lesz az eredményesség mérésére, az ellátások minőségének emelésére a „fogyasztók”, ellátottak kívánságainak, igényeinek mind teljesebb körű figyelembevételére.

Gyakran ért minket eddig is vád, hogy nem tekintjük elég fontosnak a gyermekvédelem területén dolgozók érdekeit, nem vagyunk szolidárisak velük. Számunkra ez inkább úgy jelentkezik, hogy a szakemberek és fenntartók feltétel nélküli lojalitást várnak el, és olyan, sokszor hamis szolidaritást, amely inkább nevezhető összekacsintásnak vagy cinkosságnak, semmint szakmai támogatásnak. Érthető és ismertjelenség, hogy a maga területén meg nem engedhető gyakorlatot, bánásmódot, ügyintézés tapasztaló kollega nem akar, nem mer lépéseket tenni, egzisztenciális félelemből, megszokásból, szakmainak nevezett szolidaritásból, vagy nehogy az egész gyermekvédelmet érje kritika. Az országos intézet szeretne segíteni azzal, hogy elemeli ezeket az eseteket a konkrét helyzettől, levonja az általánosítható tanulságokat, ugyanakkor a konkrét ügyben igyekszik segíteni a bajbajutott gyerekeknek, családnak, szakembernek. Ha olyan jelenségről van szó, ahol jogszabályi, szabályozási, szakmapolitikai kérdések merülnek fel, nagyon fontos^ hogy az adott eseten túlmutató változásokat lehessen elérni, ha a konkrét ügyben jog- vagy érdeksérelem ér valakit, minél kevésbé érezze magát kiszolgáltatottnak. Tipikus eset – sajnos – a gyerekek bántalmazása e tekintetben. Gyakran azért nem jelentik fel az elkövető szakembert, nevelőszülőt, mert a gyereket féltik a meghurcoltatástól, illetve az esetleges hivatali meg nem értéstől. Sajnálatosan sok ilyen esetről van tudomásunk, ahol igyekszünk azokat a feltételeket biztosítani, amelyek a gyerekek és adott esetben a bejelentő vagy éppen a meggyanúsított érdekeit védik, de nem leplezik el a megtörtént bántalmazást. Az olyan –

számunkra szakmai és etikai okokból is elfogadhatatlan – esetekben, mint a kerecsendi, vagy a III. kerületi, ahol a helyi közösség nem akarja elfogadni az odatelepülő lakásotthont, gyermekotthont, nem csak az a fontos, hogy az érintett gyerekeknek és fiataloknak segítsünk, hanem legalább ennyire, hogy segítsük olyan keretek kidolgozását, amelyek nem teszik elfogadottá a közvélemény számára az efféle reakciókat.

Ehhez persze őszintén és sokat kell beszélgetni, gondolkozni, írni, olvasni. Folyóiratunk a továbbiakban is erre törekszik, és ehhez olvasóink aktivitására változatlanul számítunk, akárcsak arra, hogy az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet is folyamatos párbeszédet folytathat mindazokkal, a-kiknek fontos a gyerekek és családok ügye.

Írta: Ihász Márta

In memoriam
DR. POPULÁS ANTAL
1946-1997

A főváros gyermekvédelmének derék hada ismét fogyatkozott: 1997. december 09-én életének 51. évében elhunyt dr. Populás Antal, a Cseppkő utcai Gyermekotthon igazgatója. Halálára mondják, hogy tragikus hirtelenséggel történt. Tragikus hirtelenséggel távozott – a szó legszorosabb értelmében: váratlanul, és abban az életkorban, amit még az alkotóképesség csúcsához sorolhatunk. Dr. Populás Antal ugyan már korábban eljutott pályája csúcsára, de életművét korántsem zárta le.

Az 1980-as években, az 1990-es évek első felében a Cseppkő utcai Gyermekotthon fogalom volt. Sorban valósította meg azokat a szakmai elképzeléseket – a koedukált, testvéri kapcsolatokon alapuló gyermekcsoportok kialakítását, családi csoport létrehozását (elsőként a fővárosban), lakásotthon megszervezését, a nagykorúvá vált fiatalok önálló egzisztenciájának, társadalmi beilleszkedésének előkészítését, nagyon alaposan átgondolt szakmai program kidolgozásával – és a sort még folytathatnánk. Többben, akik Populás Antal gondolatmenetét, szakmai ambícióit nehezebben követték, azt vetették a szemére, hogy könnyű neki, minden feltételt megkapott. Csakhogy a szakmai siker nem egyszerűen és nem is alapvetően a külső feltételeken múlt. A legfontosabb – s talán ebben volt ő a legnagyobb – az a szemlélet, ami a Cseppkő egész szellemiségét meghatározta: a mindenk felett való hit a gyerekekben, hit abban, hogy ez a munka túlmutat a pusztá pedagógián, pszichológián, szociális munkán, gondozáson – mindez együtt a személyiségen keresztül válik egészszé.

Populás Antal valódi szakmai műhelyt teremtett az általa vezetett intézményben. Teret adott hazai és nemzetközi tapasztalatcserékhez, ő maga is több nemzetközi szakmai fórumon meghívott előadóként ismertette gyermekvédelmi koncepcióját, gyakorlati megvalósításának lehetőségeit, módját.

Az elmúlt egy-két évben mintha kicsit elfáradt volna. A szellemi és fizikai intenzitás, amivel évtizedeken keresztül dolgozott, már tarthatatlan volt – az élenjárók is eljutnak egyszer a teljesítőképességük határára, amikor meg kell állni erőt gyűjteni. Populás Antal számára ez a számvetés ideje volt, a várakozásé, a további útkeresésé. A sors azonban közbeszólt: de ez kell-e az élenjárók sorsa legyen?

Most jöhettek volna az új kihívások: a gyermekvédelmi törvény, aminek szellemisége őt igazolta, háttérrel és további iránymutatást adhatott volna a megújuláshoz. Új lendülettel láthatott volna azoknak a terveknek a megvalósításához, amelyek már gondolataiban munkáltak – és amelyeket magával vitt. Szellemi és szakmai hagyatékát immár nekünk kell megőrizni és továbbvinni. A gyermekvédelem csak így állíthat méltó emléket számára.

Írta: Incze Gabriella

A párbeszéd érdekében

Engedve a felhívásnak, miszerint „legyen szerzőnk”, a gyermekvédelmi törvény illetve az elfogadását megelőző viták ürügyén szeretnék laikusként hozzászólni a gyermekvédelem kérdésköréhez. Felbátorít erre az is, hogy szakemberek többször hiányolták a társadalmi vitát, a laikusok és szakemberek közötti párbeszédet ebben a kérdésben.

Úgy érzek, hogy az utóbbi időben elég nagy hangsúlyt kapott a szakmaiság, a szakszerűség igénye. Ez egyrészt természetes kíváncsi, másrészt előbb-utóbb minden szakma megalkotja a maga dogmáit. Miközben nem vonom kétségbe, hogy a gyermekvédelem szakma, természetesnek tartom, hogy minden, ami a gyermekvédelemmel kapcsolatos – és ezt most a lehető legtágabban értem: minden, ami a gyermekeink jelenét, jövőjét, esélyeit érinti –, indulatokat kelt, érzelmeket kavart fel. Egyébként is napjaink egyik tendenciája, hogy a laikus közvélemény beleszólást követel olyan kérdésekbe, amelyek eddig kizárólag egy szakma kompetenciájába tartoztak, és ez általában a szakma ellenállásába ütközik, vagy legalábbis ellenérzést kelt a szakemberekben.

A gyermekvédelem elvi alapkérdései, úgy érzem, sokkal inkább filozófiai, világnézeti, értékrendbeli kérdések, mint szakmaiak. A konkrét problémákra adott válaszokat meg lehet próbálni szakmailag megindokolni, de a háttérben ott van a világnézet, az értékrend. Úgy érzem, a szakemberekben készítés van arra, hogy világnézeti választásaikat szakmai megfontolásként tüntessék föl. Az, hogy alapvetően az egyént vagy a társadalmat teszem-e felelőssé egy család teljes ellehetetlenüléséért, nem szakmai kérdés. A választól függően – ami a valóságban soha nem lehet egyszerű –, a segítség lehet olyan, hogy „segítek, de most már én mondom még, hogyan kell élned” vagy „segítek, és bízom benne, hogy a felkínált segítséggel helyesen tudsz élni”. Vagy teljesen érthető lenne például a szülő akarata ellenére történő örökbefogadás abszolút tilalma, hiszen a szülőgyermek vérségi kapcsolat olyan erős, hogy nem biztos, hogy ezt bármilyen indokkal, erőszakkal meg lehet szüntetni. Egy más értékrend szerint ugyanígy érthető a szülői felelősséget szigorúan számon kérő felfogás, amely éppen szorgalmazná adott esetben a szülői jog megvonását.

Nem tudom, hogy az elvi alapkérdésekben mennyire egységes a szakma véleménye, azt hiszem a társadalom egy jelentős részének értékrendje meglehetősen eltér a szakmáétól. (A társadalom véleménye természetesen ebben a kérdésben is erősen megoszlik.)

Az egyik ilyen szemléletbeli eltérés, hogy a közvélemény inkább tartja felelősnek a bajbajutott családot a helyzetéért. A törvény és a nyilvánosság előtt megszólaló szakemberek a családot egységként kezelik, míg a laikusok könnyen kettéosztják a családot „bűnös” szülőkre és megvédendő gyerekekre. Egyik oldalon a család szinte megbonthatatlan egység, a másik oldalon a gyermek családból való kiemelésére nemcsak azért van szükség, hogy a gyermek jobb körülmények közé kerüljön, hanem ezzel egyben büntetni lehet a szülőket.

Látszólag tökéletes az összhang viszont abban, hogy a gyermek érdeke az elsődleges, sőt kizárólag a gyermek érdeke határozhat meg egy adott esetben hozott döntést. Ez kissé farizeus álláspontnak tűnik, hiszen igazából soha nem lehet tudni, hogy mi a gyermek érdeke, mit tartana ő annak, ha ő dönthetne. Maupassant-nak van egy novellája, amelyben a fiatal, szegény férfi keserűen tesz szemrehányást szüleinek, hogy nem adták gazdag

nevelőszülőknek, szemben a szülőfalujában gazdagon és tekintélyesen visszatérő férfival. Még egy „rendes” családban nevelkedő gyermek esetében is a szülő csak remélheti, hogy döntései a gyermek érdekét szolgálják, de a döntéshozó mindenképpen a saját értékrendjét erőlteti rá a gyerekre. Az etnikai hovatartozás például lehet nagyon fontos a „szakember” számára, de nem feltétlenül az általában az embereknek. Vagy a családnak, mint egységnek az érdekében tett lépések, ha ezek kudarcot vallanak, késleltethetik a gyerek helyzetének rendezését.

A családtagok érdekkonfliktusai egy „normálisan” működő családban is jelen vannak. Ezek súlyosabbak lehetnek krízishelyzetben lévő vagy deviáns családban. Nemcsak a gyermekeknek vannak érdekeik és jogaik. Ma már nem lehet kényszergyógykezeltre kötelezni valakit a gyermek érdekére való hivatkozással és nemcsak azért, mert a kényszergyógykezelés nem bizonyult elég hatékonynak, hanem azért sem, mert sértette az érintett jogait. Vagy egy súlyos bűncselekmény elkövetője sem kerülheti el a büntetést eltartandó gyermekeire hivatkozva (gyermek érdeke kontra társadalom érdeke). *(Ez érdekes vita lehetne, (a szerk))* Látszólag nagy az egyetértés abban is, hogy lehetőleg minden gyermeknek családban kell nevelkednie-e. Ez a mi kulturális közegünkben vitathatatlan, de nehéz elfogadni azt, hogy – kissé sarkítva – a legrosszabb család is jobb, mint a legjobb intézet. (Nem tudom, axiómaként elfogadhatjuk-e, hogy egy gyermeknek családban kell nevelkednie. A történelem során a család maga is nagyon sokat változott, voltak társadalmak, ahol gyakorlatilag kollektív nevelés folyt, és a példák folytathatók. Vagy a mi közelmúltunkból példát hozva, néhány évtizede természetes volt, hogy egy gyerek bölcsődébe került akár néhány hónaposán (már ahol volt bölcsőde), aztán később majdhogynem lelketlen anyának számított, aki csecsemőjét bölcsődébe adta. Mára ismét jelentősen megnőtt az igény a bölcsődék iránt. És persze nemcsak a gyerekeknek van szüksége a családra, a szülőknek is a gyerekre, a gyerek mindennapi jelenlétére és közelségére.)

Az intézeti nevelés elutasításában tehát elég nagy az összhang, az eltérés abban van, hogy az egyik szemlélet szerint erőltetni kell a gyerek nevelőszülőkhöz kerülését, illetve az örökbefogadást. A másik szerint a család a vérszerinti családot jelenti, és ezt kell segíteni abban, hogy alkalmas legyen a gyereknevelésre. Ezzel teljes mértékben egyet lehet érteni, de a szkeptikus laikusban felmerül a kérdés, hogy vajon minden család alkalmassá tehető-e a gyereknevelésre anélkül, hogy határozottan, esetleg erőszakkal beavatkoznának a család életébe. Nem elég, ha a család érzelmi biztonságot nyújt, és biztosítani tudja az alapvető létfeltételeket, a gyerekeknek a családban kell elsajátítani a legfontosabb társadalmi normákat. Úgy tűnik, mintha a jogászok és egyes társadalomkutatók fejében éles határ választaná el a kriminalitást a társadalmilag elfogadható és elfogadott viselkedéstől és életmódtól. A büntetőjog elvben szankcionálja a bizonyított bűncselekményeket, az ezen kívül eső cselekményekre és viselkedésmódokra nincsenek többé-kevésbé mindenki által elfogadott szankciók. A törvény egyik pozitívumaként említik, hogy teljesen elválik a segítő és hatósági funkció. Lehet, hogy csak a szociális munka nem ismeretéből adódik, hogy felmerül az emberben: nem jelenti-e ez azt, hogy a szociális munkás indirekt módon megerősíti a – mondjuk így – deviáns életvitelt? Hiszen a szociális munkás és kliense is szerepet játszik (a berne-i „szociális munkás játszma”), és a családról és problémáiról kialakuló kép a játszma törvényeinek megfelelően és a segítségre szoruló ember érdekei szerint torzul. Másrészt bizonyos érdekek tudatos felvállalása, az érzelmi azonosulás emberek különböző csoportjaival sokszor csőlátást eredményez. (A bíró helyett az ügyvéd szerepe.) Azt hiszem, ezért van az, hogy néha egészen másként látja ugyanazt a helyzetet a szociális munkás és az érintett környezete.

Érdekes, hogy miközben a szakemberek hangsúlyozzák a vérségi kapcsolat fontosságát, a szülőnek a gyermekhez és a gyermeknek a szülőhöz való jogát, mintha megfeledkeznenek arról, hogy ez a kapcsolat nem csak a gyermek családból való kiemelésével szakadhat meg, hanem válással is. A válást megelőző illetve követő időszak is elég nehéz lehet egy gyermek számára, és a válás során sokszor egy szoros, mindkét fél számára fontos érzelmi kötelék szakad meg vagy sérül. (Ezt a problémát az érdekelt civil szervezetek állandóan napirenden tartják ugyan, de a gyermekvédelmi szakembereknek mintha elkerülné a figyelmét.)

Az is gyakran elhangzik, hogy ha már örökbefogadásra kerül sor, nagyon fontos, hogy a gyermek saját etnikai-kulturális közegében maradjon. Nem kétlem, hogy nagyon frusztráló lehet, ha valaki saját magát „vietnámi testbe zárt norvég”-nak érzi (Herczog Mária példája). Mégis előfordulhat, hogy szerencsésebbnek tartja magát azoknál, akik mondjuk egy vietnámi árvaházban nőttek föl. Vagy ahogy nálunk tevődik föl a kérdés, tényleg örülnünk kell-e annak, hogy az évtizedek alatt intézetben felnőtt cigánygyerekek legalább nem kerültek „magyar” családba. Annak, hogy az etnikai-kulturális hovatartozás elsődleges fontosságú érték lenne, ellentmond az a népvándorlás, ami a világban tapasztalható. Egy televíziós riportműsorban megkérdeztek egy Kanadába kivándorolt török nőt, hogy minek érzi magát, töröknek vagy kanadainak. „Muzulmán vallású kanadai állampolgárnak” – szolt a válasz.

Teljes az egyetértés abban is, hogy anyagi okból egyetlen gyermeket se szakítsanak ki a családjából. Kérdés, mennyire jellemző, hogy csak és kizárólag anyagi okból kerüljön egy gyermek állami gondozásba. A gyermekvédelem területén dolgozó egyes szakemberek szerint is, az esetek döntő többségében a szegénység mellett más okok is vannak. Egyáltalán lehetséges-e, hogy tisztán anyagi okból kerüljön sor egy ilyen intézkedésre? Ha egy gyereket azért emelnek ki a családjából, mert nem jár iskolába, és azért nem jár iskolába, mert a szülőknek nincs pénze cipőt venni, ez anyagi ok-e? A hajléktalan anya gyermeke ezután anyjával maradhat akkor is, ha nem tudják őket anyaothonban elhelyezni? A gyermekvédelmi támogatás nagy segítség lehet az alacsony jövedelmű, de nem katasztrofális helyzetben lévő családoknak, de nem oldja meg a lakás gondokat vagy a teljes jövedelemnélkülséget. A gyermekvédelmi törvény természetesen nem oldhatja meg az összes szociális problémát, még ha ezek általában érintenek is gyerekeket. Éppen ezért ezeket a szempontokat más törvények kapcsán is figyelembe kellett volna venni. Csak példaként: szinte mindenki üdvözölte a lakásprivatizációt, de ezzel megszűnt az a lakásállomány, amely arra lett volna hivatva, hogy a lakáspiacon érvényesülni nem tudók lakhatását oldja meg. Jó az, ha egy korábbi otthonát bármilyen okból elhagyni kényszerülő háromgyerekes anya ideiglenes otthonba mehet, de ez nem lehet végleges megoldás.

Egyébként nem személyes ízlésem szerint való a gyermekvédelmi támogatás jövedelemszinthez kötése. Különösen ebben a kormányzati ciklusban egyre gyakoribb a rászorultsági elv alkalmazása illetve különböző rászorultsági szintek megállapítása. A gyermekvédelmi támogatással egy gyermek után, jövedelemtől függően legalább négy fajta családi pótlék járhat (a gyerekszámától függő differenciálást jogosnak és elfogadhatónak érzem). A szociológusok elég sokat beszéltek és írtak már a szegénységi csapdáról, úgyhogy csak egy példa: öt gyermek esetén a gyermekvédelmi támogatás már elég tekintélyes összeg a társadalom alsó régióiban elérhető legális bérekhez viszonyítva. Miért vállalna a szülő nehezebb vagy több (legális) munkát vagy adná föl munkanélküli státuszát, ha ezzel anyagilag rosszabbul jár? Ez az elv ellenérdekeltté teszi az embert, hogy saját helyzete javítására (legális) erőfeszítéseket tegyen, másrészt új konfliktusokkal terheli meg a társadalmi kapcsolatokat. Az iskolában, óvodában a gyerekek és a szülők megtudják

valahogy, hogy kinek nem kell térítést fizetnie az étkezésért, ki mennyi tankönyvsegélyt kap. Előfordult, hogy a tanító néni az osztály előtt ajánlotta fel egy gyereknek az ingyenes menza lehetőségét. Bármilyen nagyok legyenek is a társadalmi jövedelmi különbségek, talán még nagyobb indulatokat kelt az emberekben, ha a szomszédról kiderül, hogy rendszeres nevelési segélyt (gyermekvédelmi támogatást) kap, és kifizetik helyette a fűtés- és villanyszámlát.

Tisztában vagyok vele, hogy a törvény nem általában a gyermekek védelmét hivatott szabályozni, hanem a veszélyeztetett gyermekekkel illetve krízishelyzetbe került gyermekekkel, a számukra nyújtható ellátásokkal foglalkozik. Nekem valami mégis nagyon hiányzott, nem is annyira a törvényből, mint a gyermekvédelemről folyó vitákból: úgy érzem, még csak kísérlet sem történt arra, hogy valaki meghatározza (a majdani tb-törvényhez hasonlóan), hogy egy gyermeknek milyen ellátásokhoz, szolgáltatásokhoz van joga egyszerűen azért, mert magyar állampolgár és gyermek. Vagy még pontosabban: meg kellene határozni, hogy mi lenne a cél e tekintetben, mi az, amit egy magyar gyermeknek meg kellene kapnia. Például úgy tűnt nekem, hogy az általános (és ingyenes) tankötelezettség korában mindenki természetesnek veszi, hogy súlyos ezrekbe kerülnek a tankönyvek és tanszerek egy-egy tanévkezdéskor. Általánosságban azt hiszem, hogy a gyermekeknek alanyi jogon járó természetbeni juttatások (kötelező védőoltás, ingyenes csecsemőtápszer, ingyenes tankönyv stb.) kifejezik azt, hogy minden gyermek egyformán érték a társadalom számára, legyen szó egy bankelnök vagy egy munkanélküli gyermekéről. Nem gondolok korlátlan állami felelősségvállalásra. A tb-s analógiánál maradva, nincs abban semmi felháborító, hogy nem ingyenes a gyógyszer és nem jár korlátlan számban a térítésmentes lombikbébi-program. A közvetlenül a gyermeknek juttatott ellátás kevesebb társadalmi feszültséggel jár, mint a családi pótlék és társai, amit nem a gyerek, hanem a család kapj. Ebből nem következik számomra, hogy családi pótlékre nincs szükség, természetesen rengeteg olyan gyermekkel kapcsolatos kiadás van, ami természetbeni juttatással nem vagy csak nehezen váltható ki, egyszerűen más lenne az üzenete mondjuk a minden gyerek számára ingyenes menzának, mint a rászorultsági alapon járó és ezért esetleg stigmatizáló és a saját erőfeszítést fékező gyermekvédelmi támogatásnak.

És még egy kérdéstről, amelynek a gyakorlati jelentősége azt hiszem, nem túl nagy, és ez az örökbefogadás. Nem tudom, hogy a mesterséges megtermékenyítés elterjedésével csökkent-e az örökbefogadásra jelentkezők száma, de ma már az asszisztált reprodukciós eljárások fejlődésének köszönhetően kevés olyan emberpár van, a-kinek az örökbefogadás az egyetlen esélye arra, hogy gyermeke legyen.

Az örökbefogadás megítélésében is jelentős különbség van a szakma és a laikus közvélemény jó része között. Szándékosan fogalmazok így, bár úgy sejtem, hogy a gyermekvédelemben dolgozók egy részének véleménye közelebb állhat a laikusokéhoz. (Példaként említem azt a GYIVI-s ügyintézőt, aki szerint az örökbefogadás jelenlegi szabályai túlságosan is védik a vér szerinti szülő jogait.) A közvélemény az örökbefogadást olyan aktusnak tekinti, amelynek fő célja, hogy egy meddő házaspár gyermekhez jusson, hangsúlyozva, hogy az adoptálás a gyermek érdekeit is szolgálja és általában teljesen figyelmen kívül hagyva a vér szerinti szülők jogait és érdekeit. A másik oldalról az örökbefogadás egy gyermekvédelmi probléma lehetséges megoldása, de mivel a jelenlegi szakmai gondolkodás a családra, a vér szerinti családra helyezi a hangsúlyt, természetesen rossz megoldás és csak egészen kivételes esetben jöhet szóba. Ebből a megközelítésből az örökbefogadni szándékozó érdeke, érzékenysége tűnik közömbösnek. Sőt, ha az örökbefogadást kiváltságnak, az örökbe fogadni szándékozókat a szegény anyák kizsákmányolóinak tekintjük, teljesen jogos az irántuk érzett ellenszenv. Nagyon nem

mindegy, hogy az örökbefogadást megelőző vizsgálatnak az-e a célja, hogy segítse a jelentkezőket abban, hogy felmérjék, milyen nehézségekkel találhatják szembe magukat, milyen megoldások lehetségesek, illetve, hogy eldöntsék, tényleg jó megoldás-e számukra az örökbefogadás; vagy egyszerűen alkalmassági vizsgáról van szó, ahol egy hatóság kiállítja a gyermeknevelésre alkalmas / gyermeknevelésre alkalmatlan bizonyítványt. Egy beszélgetés során egy GYIVI-s vezető nem is értette, hogy miért zavarhatna valakit, ha alkalmassági vizsgálatnak vetik alá. A Mózeskosár vezetője viszont egy másik beszélgetésben azt mondta, hogy az alkalmassági vizsgálat sok örökbefogadó szülőnek okoz gondot. A válasz a vizsgálatokkal szembeni ellenérzésekre legfeljebb annyi, hogy ha nem tetszik, nem muszáj örökbe fogadni. (Egy vidéki városban 8-10 éve – legalább 1 esetben bizonyítottan, de feltételezhetően mindenkinél ugyanazokat az orvosi vizsgálatokat végezték el – az orvosi vizsgálatok közé tartozott, hogy a jövő szülőknek nincs-e vírusos hasmenése, ami természetesen teljesen közömbös abból a szempontból, hogy a házaspár 3-5 év múlva örökbe fogadhat-e egy kisgyermeket. A főleges vizsgálatok viszont – legalábbis az érintettek így érezték – olyanok, mint a „csak úgy” meztelenre vetkőztetés: megalázzák az embert.) A szakemberek mintha valami számomra érthetetlen ellenszenvvel viseltetnének azok iránt, akiknek azért kell küzdeniük, hogy gyermekük legyen, és nem tudnának mit kezdeni azzal a laikusok számára nagyon is érthető érzéssel, hogy az emberek általában vágnak arra, hogy gyermekük legyen. Jól illusztrálta ezt a televízió „Ön dönt!” című műsora, amelynek egyik adásában egy gyermekre vágyó asszonynak kellett az örökbefogadás mellett vagy ellen döntenie. A jelenlévő neves szakemberek képtelenek voltak az asszony helyébe képzelni magukat és láthatóan tudomást sem vettek arról, hogy az „örökbe fogadni vagy nem” kérdésnek ilyen aspektusa is lehet.

Ezzel az egész eszmefuttatással nem azt akartam sugallni, hogy Magyarországon nehéz örökbe fogadni, sőt ha jól tudom, ez ellentétben áll közhiedelemmel, nem is igaz, legalábbis fejlett demokráciákhoz képest nem nehéz. Csak úgy gondolom, hogy a szakmai elfogultság, bizonyos érdekek, értékek tudatos képviselése érzéketlenné és előítéletessé tehet más jellegű problémákkal szemben.

Az még a laikus számára is nyilvánvaló, hogy a törvény az eddigieknél sokrétűbb és az egyéni igényekhez jobban igazodó intézménytípust, gondozási formát próbál elterjeszteni. A prevencióról, amelynek fontosságát mindenki hangsúlyozta, túl sok szó nem esik (említés a családi életre nevelésről), de a megelőzés nem is egy törvény vagy törvények feladata, hanem sokkal összetettebb kérdés. Mindenesetre őszintén kívánom a gyerekeknek, családoknak, szakembereknek és mindannyiunknak, hogy a törvény segítse elő, hogy minél több gyereknek lehessen boldog gyerekkora és esélye a sikeres felnőtt életre.

Írta: Kaszáné Nagy Zsófia

Nyári játszóház és felzárkóztató program gyermekeinknek

Gyermekzsivajtól volt hangos nyáron a siófoki Családsegítő Központ. Nyári játszóházat szerveztünk nehéz sorsú, tanulási problémákkal küzdő gyermekek számára.

A város lakosainak száma 23463, ebből 5000 a kiskorú gyermek. 165 családban él veszélyeztetett kisgyermek, számuk 607, gyakorlatilag minden tizedik tartozik ebbe a kategóriába.

Intézményünkben – a képviselőtestület jóvoltából – már január 1-jétől működik a gyermekjóléti csoport, ahol 4 megelőző pártfogó végzi munkáját.

Feladatunk a felügyeletükre bízott kiskorú családi körülményeinek, magatartásának figyelemmel kísérése, helyes irányú testi, lelki (érzelmi), erkölcsi fejlődésének elősegítése, a szülő (törvényes képviselő) nevelési tevékenységének támogatása.

Azon gyermekek részére szerveztük meg a játszóházat, akik veszélyeztetett családban, nehéz körülmények között élnek, magatartási vagy/és tanulási problémájuk van.

A szülők, vagy a nagyszülő (több gyermeknél a nagymama a gyám) munkanélküli vagy nyugdíjas, a létminimum környékén vagy ez alatt élnek. A nyári hónapokban van némi esélyük a munkavállalásra, ilyenkor szeretnék gyermeküket biztos helyen tudni. Segítségünk nélkül valószínűleg az utcán csellengének, „kulcsos gyerekként”.

Részletesen kidolgozott 7 hetes szakmai programot készítettünk, melynek keretében értelmes időtöltést, hasznos ismeretek elsajátítását (mely a családi környezetben számukra nem elérhető), a tanulásban lemaradottaknak felzárkóztató, pótvizsgára való felkészülést jelöltük meg.

A Népjóléti Minisztériumba pályázatot adtunk be a szakmai program támogatására, de sajnos a Gyermekvédelmi Főosztály vezetője értesített bennünket, hogy sok jogos igényt kellett elutasítaniuk, többek között a miénket is.

Mivel a szakmai program megvalósítását kizárólag anyagi gondjaink nehezítették, ezért a városban működő intézményeket, vállalatokat, magánvállalkozókat kerestem fel, segítségüket kérve. Kérésem nem maradt eredmény nélkül, ugyanis 200. 000- Ft-ot és 43 helyről természetbeni támogatást (kedvezményes pék-, tej -, húsaruvásárlás, múzeumi belépő, hajóút, kisvasúttal utazás, strandolás, jégkrém, vaj, üdítő, gyümölcs adomány stb.) kapott az intézmény.

„Nehéz sorsú gyereknek tartod magad?” – tette fel a kérdést K. ZS.-nak Veress Ágnes, a Kossuth Rádió riportere.

„Igen, mert anyukám 1 éves koromtól elhagyott, a mamámmal élek és nagyon jól megvagyok vele.

14 éves vagyok, 7 éves a testvérem, ő is itt van, csak nem egy apától vagyunk.

Én megszülettem, én vagyok a rendes apámtól, a második gyereke anyámnak, mert az első testvérem meghalt, sajnos, ő már 18 éves lenne. És most anyám összeállt egy másikkal, és így lett a kistestvérem. Itt élnek, de apámat, azt nem tudom, hol van.

Anyám, hogyha van nála 30-40 forint, akkor már megy a kocsmába és kisfröccsözik. Mama az rendes, mert ha mondunk neki valamit, akkor már másnap előteremti, ha nem azonnal, akkor másnap vagy harmadnap.

Itt jobban érzem magam, mert otthon kicsi az udvar, tanácsi lakásban vagyunk, nagyon pici a szobánk. 1 szobánk van, nem lehet rendesen megfürödni. De most itt vagyok a játszóházban, V. Cs. bácsi a pártfogónk és megkérdeztem tőle egyik nap, hogy megfürödhünk-e minden másnap a CSSK-ban, mert ahhoz jutottam, megtudtam, hogy itt van fürdő, megengedték, hogy fürödjünk. A mama is ide jár fürödni...

Iskola az idén nem ment jól, mert fejbe dobtak és lett egy erősebb agyrázkódásom és bekerültem a kórházba, így 2 hónapot hiányoztam, és meghúztak magyar nyelvtanból és matekból. Kedden és csütörtökön gyakorolunk matekból és nyelvtanból. 5. osztályba járok és szeretnék átmenni 6. Osztályba. „ (Kossuth Rádió: Magyarországról jövők c. műsor, 1997. 07. 17.)

Támogatónk segítségével lehetővé vált, hogy 43 gyermek a szünidő egy részét, június 30-tól augusztus 15-ig szervezett keretek között, közösségben tölthette. Gyermekek életkora: 3, 5 évestől 16 évesig.

A Játszóház indulásakor felmértük, ki milyen játékot játszana szívesen, többségük a kártyajátékot és a videofilmet ismerte, azok közül is elsősorban a horrorfilmet.

Mint kiderült, a fiúk végkimerülésig fociznának, közben ütnek, vágna, harapna, anyáznak, pillanatok alatt kivörösödik a fejük a düttől.

Kolléganőimnek a gyermekekkel számtalan közös élményben volt részük. Programjaink között szerepelt a zamárdi tájház, a szántódi pusztacentrum, a tihanyi Apátság, a balatonszabadi lovas klub (lovaglással egybekötve), tengeri akvárium, múzeum, könyvtár, meteorológiai állomány, templomok, víztorony látogatása. Megismerkedtek a helyi segélynyújtó szervezetekkel: örömmel ültek fel a szirénázó rendőrautóra, másztak fel a tűzoltóautó létrájára, beszállhattak a mentőautóba is.

Rongyból, pamutból babák készültek, de készült gipszfigura és palacsintát sütöttek, mellyel megvendégelték társaikat és az intézmény dolgozóit is.

Az egyik legnagyobb élményt a nagystrandon a Coca Cola Beach House jelentette számukra.

Emellett hetente 2 alkalommal korrepetáltuk őket, 20 gyermeknek volt szüksége magyar irodalom, nyelvtan, és matematika felkészítésre. Közülük heten pótvizsgára kötelezettek, augusztus végén mind sikeres vizsgát tettek, felsőbb osztályba mehettek.

A játszóház ideje alatt teljes ellátást kaptak (napi háromszori étkezést), mindez egyetlen forintjába sem került a családoknak. Ez komoly segítséget jelentett számukra.

A 7 hetes program komoly kihívást, megpróbáltatást jelentett a pártfogó családgondozók számára.

A 4 pártfogó kevésnek bizonyult, ezért egy családgondozó és egy szociális munkás főiskolai hallgató segítette munkájukat. Délutánonként a gyermekek távozása után megbeszélték a nap tanulságait, és a másnapi tennivalókat egyeztetették.

A fáradtság mindenképpen megérte, hiszen a gyerekek azok, ahol még van remény és esély, hogy más életformát sajátítsanak el. Bízom abban, hogy a nekik adott tudás, ismeret kamatozni fog. A gyerekeket nem hagyjuk magukra, a pártfogók továbbra is nyomon követik életük alakulását.

A Gyermekjóléti Szolgálat által felvállalt munkát példaértékűnek tartom. A programunk azt bizonyítja, hogy kevés pénzzel, jó szervezéssel is lehet jól és sokat segíteni az embereken.

A korábbi kezdeményezéseinket folytatni kívánjuk és hagyományteremtő céllal a következő években is megszervezi intézményünk a nyári játszóházat.

Dr. Richard Clifford a gyermekek napközbeni ellátásával foglalkozó amerikai szakember, kutató, júliusban látogatást tett intézményünkben, elismerően nyilatkozott munkánkról:

„Nem az a fontos itt a Családsegítő nyári játszóházában sem, hogy mi jó a felnőtteknek, hanem a gyerek számít.” (Somogyi Hírlap VIII. évf. 165. sz.)

Írta: Kiss Éva

A televízió káros hatásai az ifjúság fejlődésére

„Egy demokratikus világ polgára, ha uralkodni akar azokon a hatásokon, amelyeket egzisztenciájára a film és a televízió gyakorol, ha ura akar maradni annak az egzisztenciának, és ki akarja vonni azt a közlési eszközök szoktatása alól, meg kell tudnia ismerni ezeknek a közlési eszközöknek szerepét és működését.”

Siegfried Mohrof

Századunk embere forradalmi változások tanúja, tudatát az információk tömege ostromolja. A tanulás fontosságának, az állandó önművelésnek felismerése, az információéhség új intézményeket, új eszközöket teremtett, amelyek alkalmasnak látszanak a műveltség és a művészetek széleskörű terjesztésére.

Korunk egyik nagy találmánya a televízió. Alig van olyan találmánya az emberiségnek, melyről annyi ellentétes nézet került megfogalmazásra, mint a televízió.

„Aldás az emberiségre!” „Az emberiség jótevője!” „A művelődési térkép fehér foltjainak felszámolásának eszköze!” „A gyerek dadája, a fiatalok iskolája, a felnőttek szórakozása, az öregek társasága, a tömegek pihentetője és informálója!” „Különösen a gyermekek és a fiatalok személyiségének mélyebb rétegeit befolyásolja, a tudat alatti területeket vagy az álmot!”

„Az emberiség megrontója!” „Az aktivitás csökkentője!” „Idióta doboz!” „Elektronikus háziállat!” „A társadalom kábítószer!”

Világszerte kezdenek azonban odafigyelni az egyre súlyosabb gondot jelentő, és alig ellensúlyozható TV-videó ártalomnak nevezhető tünetcsoportra.

Az USA-ban, 1972-ben nyilvánosságra hozott eredmények: a televízióban és videokazettákon látható műsorokat az egyén és a társadalom magatartásának, életvitelének, erkölcsének rosszirányú változásáért felelősnek találták.

Huesmann és munkatársai vizsgálatai szerint különösen a 8-10 éves kor a legveszélyesebb az agresszív tv-adások nézése szempontjából.

Amerikában a tévézés és az erőszakos cselekedetek számának növekedése szorosan összefügg, mert a televíziózás elterjedése után az 1950-es években 10-15 év alatt megkétszereződött az elkövetett gyilkosságok száma (lásd a 60-as, 70-es évek politikai gyilkosságait is, pl. John Kennedy, Edward Kennedy, Martin Luther King, véres faji és diáktüntetések, fokozódó iskolai brutalitás).

A Család, gyermek, ifjúság több ízben foglalkozott a tömegkommunikációs eszközöknek a gyermekek fejlődésére gyakorolt hatásaival, azokkal a veszélyekkel, amelyeket a fejlettebb világban már megtapasztaltak és levonhatták azokat a fölöttébb negatív következtetéseket, amelyekre régióinkban csak elvétve történik figyelmeztetés. A tanulmány végén felsorolt publikációk, reméljük, segítenek a tájékozódni kívánóknak.

Veszélyek

1. Csábító rossz példák, hamis ideálok: alkoholfogyasztás, szabados szexualitás, pornó, agresszivitás, bűnözés, drogfogyasztás
2. A filmekben látott, reálisan el nem érhető életmód miatti elégedetlenség, kórosan fokozódó anyagiasság
3. Neurotizáló szorongást kiváltó híradók, filmek, háborús események, balesetek, bűntények bemutatása, terrorizmus, krimik, akció-horrorfilmek
4. A televízió műsorához igazodó egyéni és családi „napirend”. Elmaradnak a közös családi esti beszélgetések, a családi kohézió fellazulásához vezet
5. A rendszeres tartós TV előtt ülés a fiziológiában mozgékony, kíváncsi, kreatív gyermeket tétlenségre, passzivitásra kényszeríti. A filmek nézése közben „kötelező” szótlanság, és a TV szűkre szabott nyelvezete – nem is beszélve a rengeteg trágárságról – a verbális elszegényedést eredményezi.
6. A rendszeres, tartós TV és vagy számítógép képernyője előtt való ülés számos testi fejlődésben elmaradás, károsodás oka lehet pl.:
  - A szív- és érkeringés életben várható terhelésekre felkészítő edzettség elmarad
  - A mozgáshiány miatt az izomzat egészséges fejlődése csökken
  - Tartósan egy helyben való ülés a scoliosist segíti elő.
  - Az idegrendszer fokozott igénybevétele, a rövid és nem pihentető alvás a figyelem, a koncentráció képesség, a szellemi teljesítő képesség csökkenését eredményezi. A gyors fény, színváltozások és a nagy decibelű hang, a gyógyszeresen jól beállított epilepsziás gyermekeknél rohamot válthat ki, de az egészséges személyeket is megviseli
  - A szabadidőt betöltő tévézés mozgáshiány miatt elhízáshoz vezet
  - Uemura szerint a látásfunkció megváltozik a tévézés folyamán.
  - Griffith úgy véli, hogy panaszokat okoz az állandóan ugyanarról a kis távolságról való merev nézés, kis látószög, nagy kontrasztos rezgő képek. Az okozott panaszok: fejfájás, látászavar, fáradtság, káprázás, kötőhártyagyulladás. Tíz évnél idősebb, buzgón tévéző gyermekek nagy része szemüveges. Griffith felmérése szerint a tévéből szerzett ismeretgyarapodás csökkent aktivitás és felelősségérzet, a gondolkodás nem racionális irányba való fejlesztésével jár együtt
  - Schober által leírt fényszegény viszonyok között megnövekvő „éjjeli rövidlátás”, amely a két dioptriát is elérheti. A TV alapszíne a kék, emiatt fokozódik a retina kifáradása és az adaptáció is nehezzé válik. Leginkább fárasztóak a szemnek és veszélyesek az idegrendszerre a képernyő váratlan „villámjelei”, felvillanásai, melyeket különösen videóklippek nézése közben tapasztalhatunk
  - Weston szerint a kétdimenziós TV-kép nem ad térélményt, ami huzamosan nagyon fárasztó és rontja a térlátást.

Bizonyított, hogy a TV alkalmas epilepsziás roham provokálására. Azt, hogy vizuális ingerre támadhat saceres roham, már a rómaiak is tudták. A fény „epileptogén” szerepét 1881-ben Gowers írta le először. Valamennyi, e témában kutató szerző megegyezik abban, hogy gyermekekre különösen veszélyes a TV sacer-provokatív hatása, mivel a gyermekek nagyon photoszenzibilisek.

Különösen veszélyes, hogy a fiatalok nem pihennek helyesen, mert a tévét pihenésnek tekintik. A tévé valós víziójával elbűvöli nézőjét, hatalmat szerez a gyengébb

ítéletű és ellenállású (csekélyebb műveltségű) néző felett. Optikailag megkötve, mással nem foglalkozhat a néző, teljes passzivitásra, „befogadásra kitértan” kapja a néző az izgató vizuális és auditív élményt. Fokozódik az élmény szuggesztivitása, ha a néző egyedül van. Itt válhat valósággá a kriminogén hatás.

Von Günther Mann a TV lehetséges ártalmait 3 pontban foglalja össze:

1. Behatárolja a szabadságot. Kevesebb idő jut a testi és lelki kikapcsolódásra: sportra, játékokra, zenére, kreativitásra
2. A gyorsan változó programok bő választékából nem tud választani, ez a gyermekeknél fokozott nyugtalanságot, koncentrációképtelenséget, alvászavarokat, agresszivitást von maga után
3. Gondot okoznak azok az információk, amelyeket a TV-reklámok közvetítenek. Ezek ételeket, italokat reklámoznak magas cukortartalommal. Számos látványos játékot, aminek megvásárlását a gyermek követeli a szülőktől, ennek minden anyagi és emocionális következményével.

Hazai és nemzetközi statisztikai adatok

Hazánkban a tévéadások a szomszédos országokhoz hasonlítva későbbben és lassabban indultak el. Ennek részben gazdasági, részben politikai és technikai okai voltak. A fejlődés dinamikája azonban felzárkózott a nemzetközi átlaghoz. A gyermekek napi nézettségi ideje elérte a „jóléti” országok színvonalát.

Hazai felmérések szerint:

- A magyar családok 53%-ában két TV-készülék van. Eredménye annak, hogy a „TV-korszak” kezdetén vásárolt fekete-fehér vagy kisképernyős készülékeket hazánkban is hozzáférhető színes és nagyképernyős készülékek váltották fel.
- A műholdas adások vételi lehetőségének magasabb százaléka a lakótelepi bérházak, lakóközösségek közös parabola ill. kábeltelevíziós adásvétellel megvalósítható.
- A középiskolások 40%-a, az ált. iskolások 59%-a tévé nézése az iskolai napokon is meghaladja az egészségre ártalmatlan kb. napi 1-2 órát. Az iskolaszüneti napokon a gyerekek 67%-a 4-6 vagy több órát nézi a tévét. Más tevékenységekkel eltöltött idők: játék; 1, 8 óra, beszélgetés: 1, 5 óra, olvasás 1, 3 óra. Legtöbbet a felső tagozatos (2, 6 ó/nap), legkevesebbet a középiskolások (2, 1 ó/nap) fordítanak tévé nézésre. A tévézésre fordított időt meghatározó, befolyásoló tényező: életkor, a gyermekek neme, az évszak, a hét napja, iskolai szünet, a szülők szociális-, műveltségi színvonala, tanultsága.

A Vöröskereszt által 1991-ben készült felmérés adatai szerint:

- A magyar felnőtt lakosság 85%-a naponta rádiózik, 83%-a naponta tévézik, és 79%-a olvas napilapot.
- A tévézés csúcsideje a 20-22 óra közötti idő, amikor átlagosan a felnőtt lakosság 55%-a ül a képernyő előtt. Ez az adat azonban igen nagy eltéréseket is hozhat, főleg fölfelé: pl. a Rabszolgasors c. sorozatnak volt olyan epizódja, amelyet a felnőtt lakosság 90%-a látott.

Ennek a felmérésnek az adatai bizonyítják, hogy az újdonságokra vonatkozó ismeretek legfőbb forrásai a tömegkommunikációs eszközök. Angol szakirodalom ír arról, hogy a BBC által készített Enstenders c. sorozat gyorsan vált népszerűvé. Ennek fiú hőse homoszexuális, aki AIDS-ben halt meg. Az angol elemzések szerint ez a sorozat többet segített az AIDS-szel szembeni tolerancia kialakításában, mint bármely, a témával kapcsolatos ismeretterjesztő műsor. (Egészségnevelés, 1993)

Összehasonlításként néhány külföldi adat:

M. Winn tanulmányában írja, hogy az amerikai fiatalok 4-5 órát nézik a tévét. Az óvodások 7-8 órát ülnek a képernyő előtt.

Smith vizsgálata alapján az amerikai fiatalok egy része 8-9 órát rabja a tévének. A 3 éves gyermekek napi 4 órát ülnek a tévé előtt.

Dietz és Strassburger valamint Deborach, akik hospitalizált gyermekeket vizsgáltak, mindannyian napi 4 óra tévézésről számolnak be.

Maletzke hamburgi kutatásának eredménye:

- A lányok jobban vonzódnak a tévéhez, mint a fiúk
- A tévét nézők később fekszenek le, mint a nem nézők
- Szülőket kérdezett a tévé hatásáról.

Előnyök:

- a tévé informál, képez és bővíti a tudást
- a tévé közvetítéseivel élményt nyújt, szórakoztat
- a filmeket és a világot hozza az otthonunkba

Hátrányok:

- arra csábít, hogy túl sokat nézzék, ezzel leköt
- megzavarja a családi életet
- eltorzítja a fantáziát, a játékos képzelőerőt
- eltávolít a munkától.

A tanulmány szerint a tévéző gyerekek keveset segítenek otthon, és a „felnőtt műsorok” érdeklik őket. A legkitartóbb tévézők a problémák elől menekülő állandó családi konfliktusban élő gyermekek. Ezek az elnyomott, a TV-ben teljesen beleélő gyermekek magányosak és igen agresszívek.

A hét napjain való tévézés változásai: péntek délután kezdődő emelkedés csúcsát szombaton és vasárnap éri el, majd a hétfői mélypont után, az iskolai hétköznapiakon az átlag alatt marad a tévé nézettsége.

A szülők iskolázottsága, szociális helyzete, a család érzelmi miliője és a gyermekek tévéhez kötöttsége közötti összefüggés: az iskolázottabb, harmonikusabb légkörben élő családok gyermekeinek kisebb a tévéhez kötöttsége, szemben az igénytelen, szegény és alacsonyabb iskolázottságú szülők gyermekeivel. Kiemelkedőbb a dysharmonikus, rendezetlen családi körülmények között élőknek a televízióhoz való fokozott kötöttsége.

Összefoglalva: a tartós, több órás tévézés eredményezte fizikai fáradtság, az agresszív filmekben látott üldözés, brutalitás – beleértve a mesék jelentős részét is – idegrendszeri izgalmi állapotot, zaklatottságot, rossz alvást eredményez a gyermekek egy

részénél. A filmekben látott események másnap is foglalkoztatják a tanulókat, elvonva figyelmüket a tanulástól, csökkentve koncentrációképességüket, rontva figyelmüket.

A televízió ma már szervesen hozzátartozik életünkhöz, az, hogy mint „jóbarát” vagy mint egy „nemkívánatos idegen” tolszik be az otthonunkba, attól függ, hogy hogyan élünk a tévé és videó adta lehetőségekkel: okosan, igényesen, mértékletesen, vagy igénytelenül, válogatás nélkül és mértéktelenül. Ez utóbbi esetben, mint bármely élvezeti szerrel, függőségi állapotba kerülünk a képernyővel és veszélyeztetjük saját, de elsősorban gyermekeink testi-fizikai, erkölcsi és szellemi egészségét.

Rothenberg mint korunk technikai fejlődésének ajándékát tekinti a televíziót. „A televízió lehetőséget nyújt a világgal való kapcsolattartásra, más népek és kultúrák megismerésére, ismeretek szerzésére, információk átadására. A tévé értékes természeti, művészeti és zenei programokat közvetít, kellő válogatással, tartalmas szórakozásra is módot ad” – idézi: Velkey professzor.

De felhívja a figyelmet a tévében, videókazetták műsoraiban látható egyes programok káros hatására, melyek elsősorban a gyermekek fejlődésére károsak, életvitelüket, magatartásukat nemkívánatos irányba befolyásolják, de hosszú távon veszélyeztethetik az egész társadalmat. Hiba és ezért helytelen lenne a tévét szubjektív megítéléssel egészében elmarasztalni és általa elérhető értékeket igénybe nem venni. De mulasztás lenne a válogatás nélküli és mértéktelen „TV-vel való élés” veszélyeinek fel nem ismerése.

Dr. Halász László 1976-ban fogalmazta meg, hogy mielőbb meg kell valósítani az ifjúság audiovizuális esztétikai nevelését, ugyanis az igénytelen, választásra képtelen ifjú nézőt a gyakori tévézés felületessé és műveletlenné teszi. Sürgős feladat az esztétikai nevelés, mert a tévémania és képzőn összevegyíti az értéktelent az értékessel, és elsikkasztja az alkotásokat.

Magyarországon a rendszerváltás előtt ügyeltek arra, hogy a gyermekműsorok az emberiség erkölcsi és szellemi értékeit nyújtsák a felnövekvőknek, életkori sajátosságaikat figyelembe véve. A rendszerváltás után gomba módra szaporodó kereskedelmi adók, kábeltelevíziók – melyen sok család számára elérhető a Cartoon Network-szinte megállás nélkül sugározzák szörnyfilmjeiket. A magyar televízió, amely két évtizede még Európa-szerte híres gyermekműsorok gyártója és megrendelője volt, kényszerűségből (?), ügyetlenségből (?) egyre több igénytelen, káros produkciót engedett programjába. Hogy miért találkozunk a közszolgálati tévében banditaképző erőszakot népszerűsítő gyermekprogramokkal? Mert ezek pénzt hoznak a házhoz. Barter-szerződés keretében kerülnek hozzánk, kénytelen az MTV sugározni őket. A szponzor nagy úr, pedig óriási szükség volna az olyan filmekre, sorozatokra, mint pl. a Váratlan utazás, amely a másik ember tiszteletére tanít, amely alkalmas arra, hogy a tévé nézőket mulattassa, tanítgassa ember-, és természetszeretetre, türelemre, megértésre, világlátásra. Talán nem is csak a gyermeknépre fér rá mindez a nemesebb materiából gyúrt tudnivaló. (Magyar Nemzet, 1996)

IRODALOM:

- Dr. Benjámín Spock: Csecsemőgondozás, gyermeknevelés Medicina Könyvkiadó, Budapest 1977
- Család, gyermek, ifjúság 1996/2
- Dr. Csepeli György: A meghatározatlan állat, Budapest 1993
- Dávid Ogilvy: A reklámról Park Kiadó 1992

- Egészségfejlesztés Környezetvédelem és Egészségnevelés JGYTF Kiadó, Szeged 1992
- Erdélyi Ildikó: A televízió a családban Tömegkommunikációs Kutatóközpont Alfaprint Kiadó, Budapest 1988
- Halász László: A képernyő tekintete Gondolat 1976
- Lócsei Gabriella: Nem csak pofonokban gyönyörködhet a gyermek, Magyar Nemzet 1996. 02.03.
- Dr. Nagy Andor: A televízió és a pedagógia Tankönyvkiadó, Budapest 1977
- Dr. Velkey László: Csecsemő-, kisdagondozás, nevelés Magyar Vöröskereszt 1992
- Dr. Velkey László: Barát vagy ellenség? A televízió káráról és hasznáról Védőnő 1996/2
- Dr. Velkey László: A televízió-, videónézés hazai gyakorlatának és hatásának megismeréséhez, Egészségnevelés 1996/3
- Dr. Velkey László: A válogatás nélküli, igénytelen és mértéktelen televízió-videónézés testi-lelki, szellemi károsító hatása Gyermekgyógyászat 1995/3
- Vetró A. – Csapó É.: Tömegkommunikáció és ifjúság Arimula Kiadó, Budapest 1991
- (Sugárné Kádár Júlia: A TV mese hatásának fejlődéslélektani hatása Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. Sajnos a tévében már nem lehet olyan meséket látni, amelyeket ez a könyv elemez, ezért nem szerepel idézet ebből a könyvből.)

Könyvajánló

Nagy Mária Ilona: A gyermek és a halál

Nagy Mária Ilona A gyermek és a halál című, 1936-ban írt könyvének tárgya a gyerekek halállal kapcsolatos attitűdjeinek vizsgálata és bemutatása. E méltatlanul kevésbé ismert mű az első olyan kísérlet, amely a gyermekek haláltudatát vizsgálja, s míg a nemzetközi szakirodalomban gyakran hivatkoznak a szerzőre, itthon, mivel a könyv egyetlen kiadást ért meg, kevesen vannak a fiatalabb pszichológusok között, akik olvasták. Követője sem nagyon volt mind a hatvanas évekig, amikor dr. Polcz Alaine újra foglalkozni kezdett a témával.

Élet és halál – e két, látszólag ellentétes fogalom nem egymást kizárva, hanem egymással szoros egységben nyer csak értelmet. Bár a pszichológia számos szakága mindezt figyelembe véve, az életre vonatkozó emberi vélekedések mellett a halálhoz fűződő viszonyokat is vizsgálja, a gyermeklélektan kevésbé koncentrált az utóbbi kérdéskörre. A gyermeklélektani és a pszichoanalitikai szakirodalom áttekintésével Nagy Mária Ilona felidézi, hogy az egyes szerzők hogyan és milyen eredménnyel kutatták a gyerekek halállal kapcsolatos attitűdjét.

E könyvben bemutatott eredmények háromféle kísérleti módszer alkalmazásával születtek. Elemi iskolás gyerekek először kötetlen fogalmazást írtak a halálról, ezután rajzot készítettek róla, végül pedig egyéni beszélgetésekre került sor, amelyben óvodás gyerekek is részt vettek. A szerző összesen 487 kísérletet végzett hat budapesti és egy vidéki elemi iskolában, illetve óvodában; ebből 294 dolgozat, 40 rajz és 151 megbeszélés volt.

A kísérletek eredményei különböző kategóriákba sorolhatók aszerint, hogy a halálról való gyermeki gondolkodást milyen megközelítésből világítják meg.

Értelmi szempontból a gyerekek a halál mibenlétével, okával és céljával, illetve a halál során és a halál után végbemenő változásokkal foglalkoznak. A „mi a halál?” kérdésre fiatalabb korban animista és perszonalifikáló jellegű válaszokat adnak, és csak ezek túlhaladásával képesek reális képet alkotni a halálról. A halál jelenségét a kisebbek inkább természeti okokkal (betegség, öregség stb.) magyarázzák, később természetesen kívüli okokra (Isten akarata, bűn stb.) vezetnek vissza, vagy a kettőt vegyítik. A halállal járó változások közül előbb a külsők, majd a belsők fontosabbak a gyerekek számára. Amint érettebbé válnak, felismerik, hogy a külső változások csak a belsők megnyilvánulási formái.

Ha emocionális oldalról közelítünk a kérdéshez, a következő érzelmek dominanciáját tapasztalhatjuk: fáj dalom, félelem, ellenkezés, kíváncsiság. A gyerekek legnegatívabban az elszakadás lehetőségét, illetve tényét élik meg.

A szerző tapasztalatai szerint a gyermeknek a halálról alkotott egyre realisabb elképzelésével egyenes arányban változnak a hozzá kapcsolódó kellemetlen érzelmei, azaz minél pontosabban tudja, mi a halál, annál inkább tart tőle.

A tanulmány egy hétéves kislány „Az első halál” című rajzának bemutatásával és elemzésével zárul.

A kísérletekből egyértelműen kiderül, hogy minden gyermeket foglalkoztat a halál gondolata, akár spontán módon, akár külső motiváció hatására. A felnőtt környezet jelentősen alakíthatja a gyermek halállal szembeni attitűdjét, ezért fontos, hogy a szülők, a pedagógusok és a pszichológusok nagyobb figyelmet szenteljenek ennek a kérdésnek.

Az 1936-ban írott műnek aktualitását emeli ki dr. Polcz Alaine előszavában, hangsúlyozva, hogy e mű megkerülhetetlen olvasmány a gyermekorvosok, (gyermekpszichológusok és a segítő szakemberek (szociális munkások, pszichopedagógusok stb.) képzésében.

(h.j.)

Könyvajánló

Dr. Axme de Kervasdoué: Nők egészségkönyve

„Ez a könyv azért íródott, hogy világos és megbízható tájékoztatást nyújtson Önnek, segítsen megismerni saját testét, annak működését, s hogy ezáltal képes legyen megfogalmazni és megfelelő szavakkal elmondani problémáit.” így kezdi könyvét a nőgyógyász szerzőnő, majd orvosi tapasztalataira hivatkozva kijelenti, hogy a nők jelentős hányada még a testére vonatkozó alapvető ismeretekkel sem rendelkezik. „A hormonok rákkeltők”, „a fogamzásgátló tabletták meddővé tesznek”, „a klimaxban adott kezeléstől kinő a bajusz” – hangzik el gyakran és megalapozatlanul, felesleges bizalmatlanságot keltve egyes gyógy módokkal szemben.

Valójában a nőgyógyászat – rohamos fejlődésének köszönhetően – már korántsem csak a hagyományosan ehhez a szakterülethez tartozó esetekben (terhesség, szülés) képes segítséget nyújtani, hanem a nők életének mindegyik szakaszában megkönnyítheti a nehéz pillanatok elviselését és a változások megélését.

Testünk felépítésének és működésének számos eleméhez kapcsolódnak még mindig tabuk és félelmek, amelyeket egyedül a világos tájékoztatás képes megszüntetni.

A könyv első része a női test tudományos leírását tartalmazza. „Melyek a legfontosabb pubertáskori változások?” „Veszélyeztetett terhesség-e a serdülőkori másállapot?” „Milyen tablettát válasszunk?” „Melyek a fenyegető vetélésjelei?” „Miből ismerhető fel, hogy egy nő eljutott a menopauzáig?” „Hogyan kell szépen megöregedni?” – és még sorolhatnánk, mi minden nyugtalanítja a nőket a különböző életkorokban. A szerző ilyen és ehhez hasonló, gyakran szégyellt és elhallgatott kérdéseket válaszol meg a második részben. A harmadik tematikus egység a betegségeket és rendellenességeket, valamint a hozzájuk kapcsolódó jelenlegi orvosi gyakorlatot ismerteti.

A könyv szövege a pontosság és szakszerűség ellenére sem száraz vagy szikáran tudományos. A szerző személyes véleményét is beleszövi a tájékoztatásba, olvasmányossá és személyre szólóbbá téve ezzel az írást, ami – reményei szerint – „egyfajta kalauzként megmutatja a helyes irányt.”

Könyvajánló

Dr. Jean Belaisch – Dr. Anne de Kervasdoué: Férfiak egészségkönyve

A nőkről szóló kötet párja ez a könyv, ami egyfelől magától értetődőnek tűnik, másrészt, ha jobban belegondolunk, nem is annyira szokványos az ilyen témájú kiadványok megjelenése. Az erős, sebezhetetlen, már-már hibátlan férfi ideálja napjainkban is él a köztudatban, aminek eredményeképpen egy férfinak nem illik a teste miatt aggódnia, bizonytalannak lennie saját fizikai működését illetően, ne adj' isten megbetegednie. Míg a nők számára mindez egyre inkább lehetséges, „férfiakat érintő kérdéseket még számos vonatkozásban homály fed, ráadásul oly mértékben, hogy sok férfi kiszolgáltatottnak érzi magát aggályai és vélt vagy valós hiányosságai miatt.”

A könyv felépítése hasonló a „női kötet” szerkezetéhez, ezért ízelítőül csak a középső rész témái közül emelünk ki néhányat, természetesen a teljesség igénye nélkül: ágybavizelés, kamaszkori homoszexualitás, a televízió és a kamaszok szexualitása, a szerelmes állapot élettani változásai, fogamzásgátlás a férfi révén, az apa a szülőszobában, átmenet a nyugdíjba, Erósz és Thanatosz avagy a nagyapáság művészete, létezik-e andropauza stb.

Az olvasó ez esetben sem egy szakzsargonban megírt orvosi kézikönyvet vesz a kezébe, hiszen a szöveg bővelkedik a szerzők személyes véleményét, pszichológiai, történelmi és irodalmi tudását és humorát hasznosító passzusokban.

A szerzők nem titkolják az iránti vágyukat, hogy mindkét kötetet mindkét nem képviselői forgassák, lehetővé téve ily módon a nemek (házastársak, testvérek, szülők és gyermekek stb.) közti párbeszéd és érintkezés minőségének javulását.

(Kossuth Kiadó, 1997) Oláh Judit

Könyvajánló

Gyógypedagógiai szociológia

E témában és ezzel a címmel nálunk még nem jelent meg rendszerezett ismereteket adó könyv.

Már önmagában ez a tény nagyjelentőségű lehet, mert a fogyatékoságot tárgyaló medicina, lélektan és pedagógia mindmáig komplexnek ható egységét a való életbe helyezi a szociológia azzal, hogy a fogyatékosokat és a velük dolgozókat társadalmi helyzetükben és szerepeikben láttatja.

Előmozdíthatja a fogyatékkal élők teljesebb megismerését és megértését, segíti a róluk értük való tudás társadalmi szemléletbe ágyazódását. A szociológia szemléletében gondolkodók praxisukban, legyen az szociálpolitika, gyógypedagógiai iskolai oktatás vagy fogyatékosokkal való szociális munka, hitelesebb tudással dolgozhatnak a fogyatékosok társadalmi integrációján.

A könyv szerzője Bánfalvy Csaba, a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Társadalomtudományi tanszékének vezetője.

Szándéka szerint a könyv elsősorban a gyógypedagógusokhoz szól, de mivel nálunk a gyógypedagógia fogalmkörébe – Bánfalvy értelmezésében és praktikusán is -a fogyatékos-ügy egésze tartozik, ezért a segítő szakmák mindegyikében haszonnal forgatható a könyv.

A szerző olvasói köréhez számítja a fogyatékkal élőket is, ami a fogyatékosok többségét és képviselői szervezeteiket tekintve nem illúzió, bár a főiskolai tankönyv műfajában nem ezt a célt szolgálja.

Valójában a főiskola gyógypedagógus hallgatói és remélhetőleg szociális munkás hallgatói jelentik a könyv szélesebb olvasótáborát. (Szeretnék tévedni, de tapasztalatom szerint a gyermek- és kliensközeiben dolgozó gyógypedagógusok nem csekély hányada nem olvassa a szakmai kiadványokat, nem ír és nem beszél róluk, miként az alapfokú oktatásban dolgozó pedagógusok sem teszik ezt).

A könyv megírását Bánfalvy a gyógypedagógia számosan létező szociológiai aspektusaival indokolja. Melyek ezek?

„1. amellyel a gyógypedagógiai szakirodalom rendszerint nem vagy csak mellékesen foglalkozik, de a szociológiai irodalomban is ritkán érintik a gyógypedagógia számos illetékességi területét,

2. amelybe a gyakorló szakemberek és a két szakma elméletalkotói vagy igazgatását végzők elkerülhetetlenül belebotlanak, és

3. amelyek alapvető meghatározó keretfeltételei még a legszűkebb értelemben vett pedagógiai szakmai munkának is.

Érdekes, hogy ezek a problémafelvetések és nyomukban a készítés nem a gyógypedagógia felől érkezett. A szerző szociológus.

A szükséges alapvetések, a gyógypedagógiai szociológia meghatározása után A fogyatékosok társadalmi c. fejezetben a család, az iskola és a munkaerőpiac színterein vizsgálja a fogyatékosok helyzetét. Ez utóbbi tárgykör, a szerző ilyen irányú kutatásaira támaszkodva jóval kidolgozottabb, sokoldalúbb információt ad a családról, az iskoláról írottakhoz képest.

Meggyőzőek a fogyatékosokkal szembeni attitűdökről, a fogyatékos szerepről, „fogyatékos karierről”, identitásról, a minősítésről, stigmáról írottak.

Az életmód, életvitel, életminőség, a településszociológiai jellegzetességek bemutatása empirikus kutatásokon nyugszik („Zala megyei vizsgálat”). Ez a feldolgozási mód jellemző a könyv egészére is, csak a legszükségesebb mértékig találunk hivatkozásokat szociológia- vagy gyógypedagógia-elméletre.

A gyógypedagógusok társadalmáról szól a könyv második fejezete, amelyben az önreflexió lehetőségét kínálja a gyógypedagógusoknak. Segítheti identitásuk megtalálását vagy éppen a tipikus identitászavaroknak a megértését. Mintegy a szakma „nyilvános szupervíziójaként” élhetjük meg e fejezet olvasását.

Miközben a gyógypedagógusok szubkultúrájának szociológiai jellegzetességeit, képzettségüket és presztízstüket megismerjük, mindvégig arra törekszik a szerző, hogy a más értelmiségi csoportoktól, középosztálybeli jellemző foglalkozásfajtáktól elkülönítő jegyeket kiemelje, a csak a gyógypedagógusokra jellemző sajátosságokat lajstromozza.

Nem igazán vezet eredményre ez a törekvés, mert szinte az összes jelentős megállapítás érvényességi köre több foglalkozási csoportra is igaz. Nem differencia specifikus például, hogy a gyógypedagógiai iskolákban többségében nők tanítanak, a női viselkedési minta, a női szerepek dominanciája jelentős, hiszen ez a pedagógustársadalom egészére jellemző. Ugyancsak nem a gyógypedagógia sajátja, hogy szakembereinek szubkultúrája nem esik egybe klientúrája szubkultúrájával. Számos segítő szakmában igaz ez, különösen a szociális munkások esetében.

Igazán fontos viszont a státuszinkonzisztencia leírása, mint egyes dimenziók – erkölcsi megbecsültség, jövedelem, munkakörülmények, fogyasztás, társadalmi befolyás, – ellentétes tendenciája. Ez sem valódi elkülönítő jellegzetessége a gyógypedagógus csoportnak, de már kevesebb foglalkozási csoportban jellemző, és itt viszont kifejezetten tipikus a magas társadalmi-szakmai presztízis és a méltánytalanul alacsony anyagi megbecsültség egyidejű jelenléte.

Figyelemre méltó Bánfalvynak a szociológiáról képviselt felfogása, mely szerint nem csak a szakma magas szintű műveléséhez elengedhetetlen, hanem az értelmiségi léthez is, amennyiben elvárjuk magunktól a társadalommal való tudatos és kritikus viszonyt.

A könyv harmadik fejezete A gyógypedagógia egésze címet kapta. A nem egészen sikeres címválasztás mellett szakmailag izgalmas kérdések tárgyalására kerül sor. Többek között tudomány- és társadalomtörténeti kérdésekre; a gyógypedagógia kompetencia-határait méri fel, a munka színtereit és szereplőit veszi számba.

Bemutatja, hogy a gyógypedagógia története során a szociológiai megközelítésmód miként alakult ki, hogyan mutatkozott meg már a század első évtizedeiben is, például Tóth Zoltán munkáiban

A sokáig tiltott polgári tudomány csak lassan hódíthatott teret, de Tóth Györgyöt és Illyés Sándort már a hetvenes évek közepétől foglalkoztatták a fogyatékosok társadalmi problémái, az intézményrendszerek megreformálása.

A másutt is jellemző aránytartással, de a lényegét megismertetve mutatja be az ellátás piaci, állami újraelosztó, családi-informális alrendszerait, és a vegyes rendszert.

Nehéz megmondani, hogy a gyógypedagógia legáltalánosabb szociológiai vonatkozásait taglaló könyvbe – melynek címéhez odailleszhető lett volna a bevezetés szó – még mi mindennek kellett volna beleférnie száz egynéhány oldalban.

Talán egy másik könyvben olvashatunk majd az integráció-szegregáció kérdéseiről, a szegénységről vagy a cigány etnikum felülreprezentáltságának okairól, amelyek nagyon is jellemző kérdései a gyógypedagógiai szociológiának.

A tankönyvként használhatóságot nagyban elősegítik a fejezetek végén az összegző következtetések, a fontosabb fogalmak, és az ajánlott irodalom.

„Ezt a könyvet más jobban is megírhatta volna. Mivel azonban ezt eddig még nem tette meg, és mert olyan nagynak és sürgetőnek érzem ma az igényt a gyógypedagógiai szociológiára, nem gyógypedagógusként, de a gyógypedagógia ügyével, és a gyógypedagógusokkal majd két évtizede kapcsolatban álló szociológus kutatóként és tanárként, magam vettem a bátorságot az első kísérleti lépések megtételére.”

Üdvözljük a szellemi vállalást, és gratulálunk a szerzőnek!

Molnár László

Könyvajánló

Család, otthon, háztartás

Az Agroinform Kiadóház gondozásában megjelent könyv hasznos segítőtársa lehet minden fiatalnak, aki önálló életet kezd. A legapróbb, legelemibb háztartási munkákról is szó esik a kötetben – ebben különbözik a megszokott háztartási tanácsadó kiadványoktól, melyek jó tanácsokat adnak ugyan, de alapismereteket feltételeznek. Ez a könyv a lakás, ház kiválasztásától kezdve, annak szakszerű rendben tartásán, takarításán át a harmonikus élet felé vezetgeti az olvasót. Olvashatunk benne táplálkozási ismeretekről, környezetvédelmi tudnivalókról. Gazdasági, jogi kérdéseinkre is választ kaphatunk.

Külön fejezet tárgyalja a kertészeti ismereteket, egy másik pedig a falusi vendéglátás problémakörét. A Földművelésügyi Minisztérium a mezőgazdasági szakoktatási intézményekben a szakkönyv iskolai használatát az 1997/98-as tanévtől kezdve ajánlott irodalomként, illetve alternatív tankönyvként engedélyezte.

Miután kész a szép, tiszta otthon, rendben a kert, rengeteg fontos információ és tudás van a tarsolyunkban, csak egy dolog hiányozhat: a gyermek. A könyv bemutatja a baba méhen belüli fejlődését, tárgyalja a szülést, részletezi az első életév eseményeit. A gyermek fogantatásától serdülőkoráig ellát ismeretekkel, a legalapvetőbb gondozási és nevelési tanácsokkal.

A könyvminden alfejezetének végén ellenőrző feladatok vannak, így az olvasó – tanuló – könnyen megtudhatja, mi az, aminek esetleg máshol is utána kell néznie. Ez is egy olyan jellemzője a könyvnek, ami miatt alternatív tankönyvként való használatát engedélyezték.

*Haszonnal forgathatja tehát mindenki a **Család, otthon, háztartást**, főleg azok, akik koruknál fogva még tapasztalatlanok. Ennek a fiatal korosztálynak van egy még kevésbé tapasztalt rétege: az állami gondoskodásban felcseperedettek. Ők sajnos – mivel nem családban, hanem egy teljesen más, zárt közösségben éltek – sokkal kevesebb élménnyel, tudással rendelkeznek a mindennapi élet dolgairól. Nincs előttük szülői példa, nem ismerik az anya-, apaszerepet, ad absurdum nem tudnak kenyeret szeletelni, mert az ebédlőben mindig szeletben kapták. Nekik tényleg alapkönyv egy ilyen kiadvány. Említést tesz még a portörölről, szellőztetésről is, és nem zavarba ejtő módon. Megpróbálja közömbösíteni azt a hátrányt, amivel az állami gondoskodásban felnőtt gyermekek indulnak az életbe.*

Az állami gondozott fiatalok nagykorúságuk elérével, amikor elhagyják az intézetet, ingyen megkapják a könyvet, mintegy segítő útitársként. Nagyon fontosnak tartom ezt a gesztust. Annyi megszegyenüléstől kiméli meg ezeket a fiatalokat, ami eleve önbizalmat, talajt ad a lábuk alá életük e fontos szakaszában, amikor teljes jogú, mindenki mással egyenrangú felnőttekké válnak.

Szávai Eszter

Írta: Kozma Ferenc

A gyermek- és ifjúságvédelem esélyei Fejér megyében

Az utóbbi hónapokban egyre több helyen a szakemberek együttgondolkodnak a családos gyermekvédelem teendőiről. Megyénkben az intézményrendszer strukturális átalakítása évek óta tart. Több tucat megyei szakember járta Nyugat-Európát és ismerkedett az ottani gyakorlattal, s máris sok hasznosítható tapasztalatot ültetett át a mindennapok valóságába.

Úgy ítéljük meg, hogy az új iránti fogékonyság jellemzi a megyei szakemberek többségét, s készek a változtatásra annak érdekében, hogy a ránk bízott gyermekek életésélyei javuljanak, s minél optimálisabb feltételek között nevelkedjenek. Közös álláspont alakult ki abban, hogy ne a hatósági, beavatkozó jellegű intézkedések kapjanak prioritást, hogy a fejlesztéseknél rendszerszemléletű megközelítést kell alkalmazni.

Úgy véljük, hogy a gyermekvédelem problémái elsősorban szociális, lélektani, egészségügyi és csak részben oktatási-művelődési kérdés. Senki sem vitatja, hogy a helyi közösségek felelőssége a családok védelme, a gyermekek családi környezetének kedvezőbb alakítása kulcskérdés.

Természetesen ismert előttünk az alap- és szakellátásban ma még meglévő érdekellentmondás is.

A gyermek- és ifjúságvédelem önmagában nem vizsgálható, szorosan összefügg a gazdasági, oktatási, igazságszolgáltatási, szociális, egészségügyi helyzettel.

Megyénkben a települések népesség-megtartó ereje megfelelő. A 106 település közül a 7 városban jobb a helyzet, a 99 község egy részében azonban gondok halmozódnak. Vannak kifejezetten hátrányos helyzetű övezetek: Sárbogárd, Enying környéke, ahol a foglalkoztatás, egészségügyi ellátás, szociális ellátás és a gyermekvédelem is növekvő gondokkal találja szembe magát. Az életviszonyok alakulására hatással van az a tény, hogy 100 aktív dolgozóra 173 eltartott jut. Tovább tart a népesség elöregedése. A 60 éven felüliek száma az összlakosságon belül 16, 7%. Kedvezőtlenek a születési és halandósági mutatók is. 1996-ban ezer lakosra 1, 9 fős természetes népességfogyás jutott. A kiskorúak száma csökkent, a 0-14 éves korosztálynál 14%-os a csökkenés. Aggasztó, hogy a 18-26 évesek között nőtt a munkanélküliség. Az egyenlőtlen térségi fejlődés gondjait tetézi, hogy a szociális, vagyoni differenciálódás révén a lakosság 10%-a végleg leszakadó. Általános probléma, hogy a társadalmi kohézió, a szolidaritás csökkent. Így az esélykülönbségek, a családok és gyermekek veszélyeztetettsége nőtt. A gyámhatóságok közel 8000 gyermeket tartanak nyilván, természetesen elképzelhető, hogy ez a szám nagyobb. Sok hátrányt szenvednek el a falvakban élők. A család-, gyermekvédelem terén a védő-óvó intézkedések jelenlegi rendszere nem elég hatékony. Az intézkedések 50%-a a kiskorú figyelmeztetése, 15%-a a helyes magatartásra kötelezés, 5% körüli a pártfogó kirendelése. Ami hiányzik, az a folyamatos, család és gyermekek irányába történő szociális gondozás. Túlsúlyos a segélyezési gyakorlat. Elgondolkodtató, hogy a 127 gyámhatósági ügyintéző közül 79 középiskolai képesítésű. Arról szó sincs, hogy nem igyekeznek legjobb tudásuk szerint dolgozni, de sajnos sok esetben kapcsolt munkakörökben túlterhelten kénytelenek az emberi sorsokról döntéseket megalapozni. Változásért kiált ez a szakterület.

A veszélyeztető faktorok közül leginkább a gazdasági, szociális és egészségügyi emelhető ki. Anyagi okból 4515 fő a veszélyeztetett, a-melyből kitűnik, hogy alapvetően a munkanélküliség, az elszegényedés okozza a válságot. Ha figyelembe vesszük, hogy 3668 családban élnek ezek a gyermekek, akkor az is látszik, hogy a probléma megoldásához lényegesen kevesebb családot kellene komplex módon támogatni, hogy a gondok mérséklődjenek. Az iskolai gyermekvédelem a kiskorúak felét tartja nyilván veszélyeztetettnek. Ez is jelzi, hogy e téren komoly együttműködési tartalékok vannak.

Ebben a gazdasági és szociális helyzetben mind az egészségügyi-, mind a szociális- és gyermekvédelmi rendszer átalakulóban van. Ugyanezt tapasztaljuk az oktatás terén is. Az ütem, a mérték és az együttlépés nem kielégítő. Tény az is, hogy krónikus hiány van jól képzett közép- és felsőfokú szakemberben. Az egész terület alulfinanszírozottan működik.

Ezen körülmények és még számtalan tényező eredője, hogy egy folyamat sokadik állomása lesz a gyermek állami gondoskodásba vétele. Ma kb. 880 kiskorút nevelünk. Az egy évben bekerülő gyermekek száma 300 fő körüli. Ezek között két korcsoportra hívom fel a figyelmet. A csecsemőkre és a 12 évesnél idősebbekre. Csecsemőotthonunkban átlag 80 gyermeket gondozunk. A gyermekek fele rövid idő múlva visszakerül a családba vagy nevelőszülőkhöz, illetve örökbefogadás révén kerül a családhoz. Helyi átmeneti segítség, a szolgáltatások bővítése nélkül alig változik a helyzet, pedig sokszor elég lenne a hajléktalan, terhes kismamának átmeneti szállást, gondoskodást adni, s nem kellene a gyermekétől megválnia.

A közel 130 serdülőkorban lévő fiatal állami gondozásba vétele sok esetben értelmetlen. Számukra az intézményi gondozás jelenlegi formája nem igazán segítség. A szülői ház, az iskola kudarcát a nevelőotthonok legtöbb esetben csak tetézik.

Hiányoznak a családokkal összehangolt segítő programok. Egyre több a 18-24 éves fiatal, akinek életbeindulása nemcsak anyagiak hiányában problémás, hanem azért is, mert nincs visszafogadásra affinitás a települések egy részénél. Ha a közel 60 ifjú nem kapna a gyermekvédelemtől valamilyen támogatást, akkor hajléktalanná, sodródóvá válna.

Szomorú képet mutat országosan, de a megyében is a növendékek továbbtanulása. A múlt évben 42 gyermek fejezte be, a gyermekotthonokban a 8. osztályt, ebből 3 tanult középiskolában, 21 szakmunkásképzőben, 13 szakiskolában. Egy félév alatt 10 gyermek kibukott, lényegében újra kell kezdeni mindent.

Tudja mindenki, hogy az lenne a kívánatos, hogy minél kevesebb gyermek kerüljön intézeti nevelésbe, pontosabban gyermekotthonba. Megyénkben 600 rászoruló gyermek közül igazán családias jellegű otthonban 210-en vannak. A többi gyermek Soponyán, Velencén, Martonvásáron és a Csecsemőotthonban nevelkedik, illetve szociális, egészségügyi intézetekben él. Külön vizsgálat tárgya lehetne, miért olyan magas az állami gondoskodásban lévő gyermekek között a fogyatékosok száma. Ez ma 24%. Ismeretes, hogy a korosztályon belüli arány 3% körüli.

Nem megnyugtató a problémás magatartású, nehezen tanuló, deviáns gyermekekről való gondoskodás. Ezen fiatalok többsége túlkoros, nem igazán együttműködő. Szinten mindenhol eltanácsolják őket. Számuk 50 fő körül lehet.

Újra és újra fellángolnak a viták a nevelőszülői gondozás körül. Teljesen egyértelmű, hogy jó lenne, ha ez domináns lenne a szakellátáson belül. Ma ez a gyermekek 30 százalékának otthona. Igaz, hogy ez a legolcsóbb ellátási forma, csak nem elegendő az állami támogatás.

Jelenleg a GYIVI létesít hagyományos jogviszonyt a nevelőszülővel. A legnagyobb esélyük 6 éves korig van a gyermekeknek a kihelyezésre. Javulna ez az arány, ha nem lenne elhúzódó döntés a gyámhatóságoknál. Anyagi okok miatt sok nevelőszülő azt

fontolgatja, hogy megváljak a gyermektől. A megyében itt jelentős áttörésre kellene felkészülni.

A fogyatékosok körében a gondozási feltételek javítására nagy figyelmet fordítottunk, de úgy tűnik, mind az oktatás, mind a fejlesztőpedagógia terén további erőfeszítésekre kell törekedni, különösen a középsúlyos és súlyosan fogyatékos, nem oktatható gyermekek körében.

A GYIVI megyénkben kiegyensúlyozott munkával hozzájárult ahhoz, hogy működőképes gyermekvédelmi ellátás alakult ki. Igaz az is, hogy a tartalékaik kimerültek, mert karcsúsított személyi állománnyal, szűk anyagi forrásokkal végzi a szakirányú munkáját. Szakmai, szervezeti megújításra kész intézménnyel rendelkezünk.

Végezetül a szakember-ellátottságról is szólok. Semmi különös nincs abban, hogy a nevelőotthonokban a pedagógusok a letéteményesei a munkának. Azon érdemes elgondolkodni, hogy a reform kapcsán az a szaktudás elég-e, amit a főiskolákon szereztek a kollégák.

A nevelők munkáját segítő gyermekfelügyelők körében már nagyobb gondokat látok. Túlságosan sok a 8 osztályt, illetve a szakmunkásképzőt végzett gondozó, akiknek életkoruk miatt esélyük sincs érettségizni. Felméréseink szerint a dolgozóknak 70%-a ilyen, 20%-a érettségizett. Biztos vagyok abban, hogy a jogszabályok magasabbra teszik a mércét. Így a lecke fel van adva. Hiányoznak a felsőfokú képzettséggel, speciális szakértelemmel bíró szociális munkások, szociálpedagógusok stb.

Mire építhetünk?

1. A szervezetfejlesztés révén létrejött lakóházas gyermekfaluhálózatra. 15 családi házában, három településen él a gondozott gyermekek nagy része. Létrejött egy nem iskola utáni pedagógiai intézményrendszer, családszerű gondozási hely.
2. Megszerveztük a szociálpedagógus-képzést, kihelyezett tagozat formájában. Reményeink szerint egy év múlva a terepmunkában hasznosítják a tanultakat az alap- és szakellátásban.
3. Az iskolai gyermekvédelmet szakmai továbbképző tanfolyamokkal szolgálta a megye.
4. Az ASZ-vizsgálat elismerően szólt a megyei gyermekvédelmi munkáról.
5. Többirányú együttműködés alakult ki a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat, a Baptista Egyház, az önkormányzatok, alapítványok és nemzetközi kapcsolatok terén is.
6. Jelentős támogatást értünk el országosan meghirdetett pályázatokon.

A Megyei Önkormányzat feladatait a törvény alapján igyekszik megszervezni, a szakellátásra koncentrálni.

Az otthont nyújtó ellátást, többségében családszerű gondozás keretében szervezzük.

Arra kell felkészülni, hogy az intézményhálózat kevesebb gyermeket, de több problémás fiatalot kell, hogy fogadjon. Ezért a meglévő kapacitást és újakat is differenciáltabban kell felhasználni. Egyéni gondozási-nevelési tervek alapján akarjuk a szolgáltatást nyújtani.

Várhatóan a Csecsemőotthon egy kisebb létszámú intézményként, de gyermekotthonként funkcionál majd. 40 férőhelyen gyermekek és közel 20 férőhelyen anyás-otthoni részleg is működik majd. Átmeneti otthon és tanácsadás kapcsolódik a szolgálathoz.

A gyermekotthonok tipizálása elengedhetetlen. A deviáns karriert befutó gyermekek részére Soponyán, Válón lakóházas elhelyezést és gondozási helyet alakítunk ki. Ez kb. 20 férőhelyes kapacitás lenne. Speciális gyermekotthon.

Az önálló életkezdéshez utógondozói otthonok is kellenek. Így Székesfehérváron, Dunaújvárosban egy-egy panel-lakás szolgálhatja a fenti célokat. Minden otthonunk végez ilyen feladatokat.

Átmeneti gondozást igénylő gyermekek részére Válón kialakításra kerülhet egy otthon, mely körzeti feladatokra is vállalkozhat a Megyei Önkormányzat önként vállalt teendői között.

A gyermekotthoni rendszerünk alaptevékenységével összhangban szolgáltatásokat is végezhet a környezete számára (üdültetés, átmeneti gondozás).

Soponyán a gyermekek állapotának és szükségleteinek megfelelő oktatásra, szakképzésre, foglalkoztatásra kell elsősorban az erőforrásokat koncentrálni.

A gyermekotthonaink nevelőszülői hálózatot is működtetnek, így családgondozás, szakmai tanácsadás is feladatuk lesz majd.

Szoros együttműködést alakítunk ki az egyházakkal, a civil szervezetekkel, a gyermekek személyre szóló ellátása érdekében. A települési önkormányzatokkal kialakulhat esetenként olyan együttműködés is, hogy egy-egy krízishelyzetbe jutott családot segítünk. Az önkormányzat, lakást biztosít, mi pedig az ellátást szervezzük meg együttműködés alapján.

A fogyatékosokat ellátó intézményhálózat jelenlegi helyzetének javítása a cél, döntő struktúra-átalakításra itt nem készülünk. Velencén a diákotthoni rész mellett önálló gyermekotthon kialakítása valószínű jobb lenne az állami gondoskodásban lévő fiatalok részére. Ha pénzünk lesz, akkor itt is a családi modell kell, hogy előnyt élvezzen, illetve a félutas házak rendszere nyerjen polgárjogot.

Ezen intézményrendszerben dolgozók felkészítéséről a közeljövőben dönteni kell. A képzési kötelezettséget a megjelenő jogszabályok alapján kívánjuk szervezni. A jól és megbízhatóan dolgozók, de nem megfelelően képesített gyermekfelügyelők részére megyei szinten szervezzük a megoldást.

A közeljövő feladatai között kiemelt helyen szerepel a GYIVI jogutód intézményének kialakítása. A területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás.

Várhatóan egy kisebb létszámú szakmai szolgáltató intézményt kell létrehozni. Egyelőre a jelenlegi helyén maradna az átmeneti otthon is, de jóval kevesebb személyzettel működné.

A szakszolgáltatás feladata lenne a nevelőszülői hálózat szakmai alkalmasságának vizsgálata, kiválasztás, felkészítés, továbbképzés.

Örökbefogadásokhoz kapcsolódóan információs központként működné. Felkészítést, vizsgálatokat végez majd az örökbefogadni szándékozók körében.

A gyermekek egyéni gondozási-nevelési tervét is előkészítenék. Szorosan együttműködik a gyámhivatalokkal, a hivatásos gyámok vonatkozásában. Nélkülözhetetlen a gyermekjóléti szolgálatokkal való együttműködés, utógondozás, önálló életre történő felkészítés segítése.

Eseti gondnoki jogkört lát el igény szerint.

Szakmai módszertani szaktanácsadói központként is funkcionál.

Szakvéleményt ad a kihelyezéseknél.

A felsorolás nem teljes, de jelzésértékű, hogy itt komoly szakmai elvárásoknak kell majd eleget tenni az egész gyermekvédelmi alap- és szakellátás, valamint a hatósági szervezetek felé. Minden gyermek kihelyezése csak az érdekeltek bevonásával, team-munkában történhet.

1998. fordulópont lehet a megyei szakellátás terén, mindenkinek a gyermekérdekeket kell előtérbe helyezni, s nem a szakmai részérdekeket. Úgy gondolom, kisebb törések, sérülések elkerülhetetlenek, de már nagyon időszerű, hogy nagyobb léptékű változások kezdődjenek a gyermekvédelem minden területén. Megyei szinten koordinációs testületre is szükség lenne, az egységes szakmai szemlélet építésében, az egyeztetett akarat kialakításában. A megelőzés hatékonysága javításával a legolcsóbb megoldásokhoz jutunk majd. Szükség is van erre a szemlélet- és gyakorlatváltásra, mert amit elmulasztunk az alapellátásban, drága árat fizetünk a szakellátásban.

Írta: Máté Csabáné és Zákány Gyuláné

Az óvoda védőszárnya

Még a kislány óvodába kerülése előtt felkeresett az idős nagymama. Kérte unokája állami gondozásba vételét.

1993 augusztusában tett látogatásunk megdöbbentő és emlékezetes volt. A ház, ahol élnek, az idős anyai nagyszülőké. A nagypapa 82 éves, igen nehezen mozog, a nagy-'mama 70 éves, beteges, törekeny asszony.

A ház nagyon kicsi, a kerítés rozoga, az udvar elhanyagolt, piszkos. Az udvaron egy csapzott kutya ugatott. Hosszas zörgetés, dübögtetés után jelent meg a nagymama és a háta mögött – a hűvös idő ellenére – egy hiányos öltözetű, maszatos, kócos kislány.

Elmondtuk jövetelünk célját, de még így is nehezen jutottunk beljebb. A lakásból kövérkés, ápolatlan nő lépett ki, aki rendkívül bizalmatlanul fogadott bennünket.

A lakásba nehezen jutottunk be, az anya csak vonakodva teljesítette kérésünket. A két helyiség komfort nélküli, földes, szellőzetlen, nyirkos. A kicsi ablak miatt állandó a félhomály. A bútortzat minimális: ágyak, szekrény, még szék sincs. A ruhaneműk dobozban, zsákokban és a kiságyban vannak felhalmozva. A vizet az utcáról hordják kannában. Háztartási és tisztálkodási eszközöket (mosógép, gáztűzhely, lavór, kád) egyáltalán nem láttunk. A fűtés sem biztosított, egy konyhai tűzhely van.

Így él itt három generáció. A konyhában alszik a nagypapa, a szobában a nagymama, az anya és a gyermek.

A nagymama elkeseredetten beszélt kilátástalan helyzetükről: „Ez a ház még az apáméé volt. Olyan ez már, mint az ól, de nincs jobb. Hová menjünk?”

A gyermek születésével, fejlődésével kapcsolatos kérdésekre is többnyire a nagymama válaszolt.

Az édesanya leányanyaként neveli gyermekét, elmondása szerint az apával kapcsolatot nem tartanak. Debilis benyomását keltette, az anamnézis kérdéseire sem tudott válaszolni, pedig nagyon leegyszerűsítve tettük fel azokat. (Hány centivel született a gyermek? 15 cm? – kérdezett vissza. Talán 51 lehet – válaszoltuk.) Megdöbbentő volt számunkra, hogy kislánya 1 hónapos kórházi kezelését rövid időnek találta. (Két hónapos volt ekkor és kiszáradással került be!) A gyermekről úgy beszélt, mintha játékbaba volna, valódi nevének nem is szólítja, csak babának, Barbie babának „becézi”. Néhány szavas válaszaiból arra következtettünk, hogy rideg, engedékeny szülő.

Megkérdeztük az anyát, hogy valóban állami gondozásba akarja adni gyermekét. Ő kézzel-lábbal tiltakozott ez ellen. Utaltunk rá, hogy ezt a nagymamától hallottuk, de ő megpróbálta letagadni közbenjárását. Szemével is intett, hogy ne is hozakodjunk elő ezzel a témával. Az volt a benyomásunk, hogy fél a lányától, aminek igazáról később többször is meggyőződünk.

A látogatás során Annamari visszahúzódó, félénk volt. Elbújt előlünk, de a kíváncsiság elő-előcsalta. Próbáltunk vele kapcsolatot létesíteni, de ő ezt visszautasította.

Az első óvodai napok

Az anya többszöri kérésünkre sem fogadta el, hogy a beszoktatás fokozatosan történjen. A gyermek már az első nap reggel 7 órától délután 1/2 5-ig volt az óvodában.

Az anyától való elválás problémamentesen zajlott le. Soha nem sírt édesanyja után. Minket kezdettől elfogadott, de minden más, ismeretlen felnőttől félt, többször kérdezgette: „Nem bánt?”

Ő az egyik legkorábban érkező gyermek; ha mi nem vagyunk még az óvodában, nem fogadja el más felnőtt segítségét, sem az idegen csoportszobát. A gyermek agresszivitással (rúg, vág, visít) fogadja a többi óvónő közeledését, általában az íróasztal alatt ülve vár minket.

Annamari az óvodába is koszosan, kócosan, mosdatlanul érkezik. Ruházata nap, mint nap ugyanaz, koszos, szakadt, büdös. Az anya valószínűleg nem mos, a levett ruhadarabokat félre teszi, majd egy idő múlva újból előveszi. Esetenként a nagymama mossa ki az összegyűjtött esővízben, de mosószer nélkül.

Annamari az ingergazdag környezetbe kerülve a bőség zavarával küzdött. Minden játék, eszköz érdekes és kipróbálásra váró volt. Az új gyerekek fogadásába bekapcsolódik, megmutatja nekik a játékokat, bár mindent a sajátjának hisz, ezt meg is fogalmazta. Ha valaki játszik a kedvenc babakocsijával: „Elvette a babakocsimat!” – panaszkodik. Ugyanígy van „saját” WC-je, mosdója, széke is.

Az anya értelmi színvonala jóval az átlag alatt van. A kislány viselkedéséről, beszokásáról soha nem kérdez. Érdeklődése kizárólag az étkezésére vonatkozik: „...eszik-e rendesen, ne fizessek hiába!”

Az érzelmi élet sivárságára következtettünk abból, hogy a színek közül csak a feketét használta, ahhoz mindig visszatért. A felnőttek, gyerekek nevét nehezen tanulta meg. Alapvető ismeretei nincsenek, szeretetigénye nagy, amely simogatásban, puszilgatásban nyilvánult meg részéről. A mi közeledésünket (ölbevétel, kézfogás) visszautasította.

Anyanyelvi felmérésünk segítségével megállapítottuk, hogy szókinése rendkívül szegényes, nem beszédhibás, tisztán beszél.

Új probléma

Annamari az utóbbi időben aggasztóan dadogni kezdett. A szavak első szótagját ismétli négyszer-ötször. Gyakran a j hangot kapcsolja a szó elejéhez pl.: jó-jó-jó-jó-jónéni.

Felvettük a kapcsolatot a körzeti védőnővel is. Ő is ugyanezeket a problémákat érzékelte; elmondta, hogy havonta látogatta a családot a kislány veszélyeztetettsége miatt. Az anya irányíthatatlan, gyermeke iránt érdektelen volt, problémája sem merült fel. Többszöri kérése és tanácsa ellenére sem változott a környezet és a kislány rendezettsége.

1994. január

A gyermekjátéka még mindig felszínes, kapkodó, eszközmotivált. Csak egyedül játszik, mert nem képes alkalmazkodni társaihoz. A játszó csoportokat sorba járva megzavarta a gyerekek játékát, amerre ment mindenütt vita keletkezett. Ha nemtetszésünket fejeztük ki, Annamari keserves sírással reagált. Még a legnagyobb gyerekekkel is szembeszáll, kötekedik, torzsalkodik velük. Néhány gyerek már észrevehetően fél tőle, ezért barátságot ajánl fel neki (leszel a barátom? – kérdezik a kislánytól).

Tartottunk tőle, hogy Annamari erőszakos, durva fellépése miatt a gyerekek kiközösítik a csoportból. Nem szerettük volna, ha emiatt peremhelyzetűvé válik. Ezért szükségesnek véltük a beavatkozást a viták jelentkezésekor.

Az esetek többségében kompromisszumot ajánlottuk fel a másik gyereknek, mivel Annamari nem nyugodott bele, ha őt tereltük más tevékenység felé.

Egy alkalommal például Annamari és egy másik kislány egyszerre fogták meg a babakocsit, megkezdődött a „küzdelem” a játékért. Mi távolabbról figyeltük a helyzetet, hogyan oldódik meg. A vita elmérgesedett: már egymás haját kezdték cibálni. Közbeléptünk: a másik kislány tolhatta a babakocsit, Annamarinak pedig a sportkocsit adtuk oda. A gyermek késleltetett agresszióval reagált: jóval később – az öltözőben – megverte társát. De ugyanígy jártunk, ha közös babakocsi-tologatást ajánlottuk fel. Az elfogadás Annamari részéről csak látszólagos volt, mert néhány pillanat múlva csak ő akart az egyedüli birtokos lenni.

Ilyen jelenetek jelentkezésekor ezért – bár nem nyugodt szívvel – a másik gyermeknek ajánlottuk fel vonzó játékot, vagy a felnőttel való tevékenységet. Ereztük azonban, hogy tennünk kell valamit annak érdekében is, hogy Annamarit ne erősítsük meg túlságosan a kisajátítás, a „mindig az enyém” érzésében.

Pedagógiai munkánkban fontosnak tartjuk, hogy a gyerekek óvodába lépésüktől kezdve elsajátítsák az egymás iránti odafigyelést, megértést, toleranciát, mert ezek nélkül nem alakulhat ki az összetartozás érzése, egy jó kis közösség, a „mi-tudat” megjelenése. Ezért saját példánkkal, dicsérettel, a társak előtt való kiemeléssel ösztönöztük a gyerekeket a bennük rejlő segítőkészség kibontakozásában.

Mindezeket Annamari is hallotta, de nyilván neki még többre volt szüksége. Kerestük azokat az alkalmakat, azokat a tulajdonságait, amelyek pozitívnak mutatkoznak, és ezeket próbáltuk megerősíteni. Mivel nagyon szeretett segíteni, dolgozni, több feladatot rábízunk. A dicséret nagy hatással volt rá, testi közeledésünket is elfogadta, gyakran igényelte (simogatás, öl-bevétel, puszi, kézfogás).

A kislány öltözete a téli hideg ellenére hiányos. Előfordult, hogy harisnya és zokni nélkül jött óvodába. Az anyja csak mosolygott, mikor délután felhívtuk erre a figyelmét.

Ruhanemüket a kolléganők, a szülők is gyűjtötték már, illetve a minimális szociális keretből vettünk neki cipőket is. Köszönet helyett azonban csak annyit kaptunk, hogy: „Hozzanak még!”

A gyermek haja gondozatlan és hosszú volt. Az anyja többszöri kérésünk, felszólításunk ellenére sem rendezte a kislány frizuráját, ezért a szemébe lógó hajat levágtuk. Az anyja emiatt nagyon felháborodott és ennek többször is hangot adott.

1994. március

Annamari nagyon szeret óvodába járni, nem szívesen megy haza, húzza-halogatja az indulási időt. Édesanyja ráhagyja, türelmesen várja.

Közvetlen, sokat beszél, jól érzi magát. Szókincse, tárgyi ismerete sokat gyarapodott. A kezdeményezések aktív résztvevője, főleg az ének, az irodalom és vizuális kezdeményezéseket kedveli. Azonban az egyszerű mondókákat sem képes megjegyezni: vagy a sorokat, vagy a szavakat cseréli fel, illetve az egészet „átkölti”. Érdekes, hogy mennyire szeret halandzsa szövegeket, dallamokat kitalálni és mondogatni. A bábozóban élvezi a bábok beszélgetését és a hozzá kapcsolódó ritmikus mozgást.

A szép iránti igénye igen szembetűnő: legyen az játék, báb vagy rajz. Önmagára is nagyon büszke, ha kicsinosítjuk, megfésüljük, masnit vagy csatot tűzünk a hajába. „Csicsa vagyok! Ugye?” – kérdezőgeti és nézegeti magát a tükörben.

Az utóbbi időben feltűnt az udvariassága is. Legtöbbször szívélyesen köszön reggel, megköszöni, ha kap valamit, használja a szívesen szót is.

1994. május

Állandó figyelemre van szükség, mert Annamari erőszakossága, verekedésre való hajlama újra és újra előjön. Számonkérésünkre képes mindent letagadni.

Örülünk kellene annak, hogy végre talált magának egy barátnőt, K. Enikő személyében. Ez a barátság azonban terrorizáción alapszik; Annamari erőszakosan próbálja magához „láncolni” a másikat. Reggel már várja Enikőt, megfogja a kezét és húzza oda, ahova menni szeretne. Csak azt és azzal játszhatnak, amivel Annamari szeretne. Más gyerek nem csatlakozhat hozzájuk.

Étkezéskor Enikő csak mellé ülhet. Sajnos Enikő könnyen befolyásolható és engedi ezt az erőszakosságot. (Enikő néhány hónapos korában elveszítette édesanyját, azóta az édesapa egyedül neveli. Hiányzik az anya-gyermek kapcsolat és modell.)

Annamari dadogása annyira felerősödött, és már őt is annyira zavarta, hogy féltünk a beszédgátlás kialakulásától. Szerencsére ez nem következett be, Annamari egy sajátos beszédtechnikát alakított ki: a problémás hangok, szavak előtt nagy levegőt vett és szinte „kidobta” magából a szavakat.

A csoportból egyedül Annamarit nem hozták el az anyák napi ünnepségre.

1994. június

Ismét felkeresett bennünket az idős nagymama. Elpanaszolta, hogy lánya házat akar vásárolni a közeli szőlőkertben. Ha elköltözik, magával viszi a kislányt is és mi lesz akkor a gyermekkel? Aggodalmát mi is indokoltuk tartottuk, mert sejtésünk szerint a gondozási teendőket eddig is a nagymama látta el, ha elköltöznék, még ennyi törődést és ételmezt sem kap Annamari.

Nyilvánvaló volt, hogy a nagymama alkalmatlannak tartja lányát az önálló életvezetésre. Ezt csak megerősítette a védőnő hivatalos állítása is, miszerint az anya időnként depresszióba esik, ágyának dől, és számára megszűnik a külvilág.

Az idős asszony megkért, hogy ne beszéljünk arról, hogy ő itt járt. Fél a lányától, mert az bántalmazza őket. Véleménye szerint jobb lenne, ha intézetbe kerülne a lánya.

Ezzel egyidőben Annamari elbeszéléseiből is rémisztő dolgok derültek ki, amiket részben a közelükben lakók is megerősítettek. Az anya több (2-3) férfival is tartott fenn tartós vagy alkalmi kapcsolatot. A találkozásokra a gyermeket is magával vitte, illetve a férfiakat otthonában fogadta. Rendszeresen italoztak, és a férfiak italtűrő képességüktől függően viselkedtek. Volt, aki édességgel ajándékozta meg a gyermeket, de volt, akinek viselkedésétől nagyon félt. Előfordult, hogy – véletlenül? Vagy szándékosan? – kizárták az utcára a gyereket.

Az anya és a nagymama között is egyre több vita, veszekedés zajlott le. Erre Annamari beszélgetés közben használt kifejezéseiből, testtartásából, mimikájából következtettünk. A gyermek heves, érzelmekkel túlfűtött állapotban volt: beszéd közben újra átélte az otthon történt eseményeket.

Rájöttünk, hogy aggasztó dadogásának hátterében ezek a pszichés okok állnak.

A problémákról rendszeresen beszámoltunk az óvodai gyermek-és ifjúságvédelmi felelősnek; a családsegítő központtal is felvettük a kapcsolatot, kértük segítségüket. Sajnos azonban ők sem tudtak kellő hatást gyakorolni az anyára.

1994. július

Még májusban megbeszéltük az anyával, hogy Annamari csak a nyári takarítási szünetben lesz otthon. Szabadságunkat is úgy egyeztetettük kartársnőmmel, hogy kettőnk közül valamelyikünk mindig az óvodában tartózkodjon a gyermek biztonságérzete miatt.

Ennek ellenére néhány hét elteltével Annamari nem jött óvodába. Egy hét múlva a gyermek- és ifjúságvédelmi felelőssel elmentünk hozzájuk. Mindenki otthon tartózkodott, a kislány nem volt beteg. Kérdésünkre, hogy miért nem jár a gyermek óvodába, az anya zavartan nevetgélt. A nagymama, pedig meglepve válaszolta, hogy a lánya szerint nincs óvoda.

Újból megkértük az anyát, hogy küldje a gyermeket az óvoda nyitvatartásáig, és a zárás után is hozza. Másnap és harmadnap is boldogan jött Annamari, de utána egészen szeptemberig nem tudtunk róla semmit.

1994. szeptember

A hosszúra nyúlt szünet után Annamari vidáman, szeretetre, játékra éhesen érkezett. Nem győzött betelni a hintával, homokozó játékokkal.

Viselkedése nyugodtnak tűnt, most nem beszélt nyomasztó élményeiről. Ruhája és testi tisztasága változatlanul rendezetlen volt. Tornafelszerelésről, benti cipőről újból mi gondoskodtunk. A korábbi kedvezőtlen tapasztalatok alapján törölközőjét, ágyneműjét nem küldjük haza, a dajkák mossák ki azokat.

Megkezdődtek az őszi kirándulások. A busszal való utazás, a rengeteg új látnivaló, élmény mind-mind örömforrássá vált Annamari számára.

1994. november

Pár napja nagyon levert, rosszkedvű, láthatóan beteg. Egyik délelőtt magasra szökött a láza, ezért telefonáltunk az anya munkahelyére, aki viszonylag gyorsan megérkezett. A lelkére kötöttük, hogy azonnal vigye a gyermeket az orvoshoz. Egy hét múlva megérkeztek, kértük az orvosi igazolást. Kiderült, hogy a gyermeket nem vitte orvoshoz, csak lázcsillapítót adott neki. Figyelmeztettük, hogy ilyet máskor ne csináljon, a betegség nem játék.

1995. január

Annamari magatartása, viselkedése egyre jobban pozitív irányban halad. A csoport szokásait, szabályait igyekszik elsajátítani, betartani, sőt ezekre a többieket is figyelmezteti. Rendkívül segítőkész, udvarias, figyelmes. A gyerekek többsége elfogadja Annamarit olyanak, amilyen.

A vizuális tevékenységek terén ugrásszerű a fejlődése. Ismeri a színeket, az árnyalatokat; rajzaiban most már az élénk színek dominálnak. Különösen szépek az aprólékos gonddal, tisztán elkészített díszítő munkái. Mi magunk is elcsodálkozunk azon, hogy milyen hosszasan képes gyurmázni, ragasztani vagy rajzolni.

A naposi munkát imádja, lelkiismeretesen végzi. Továbbra is igényt tart arra, hogy az új, vonzó eszközöket, tevékenységeket ő próbálhassa ki elsőként. Már képes társaival együttműködni, az eszközöket megosztani. Agresszivitása, verekedésre való hajlama háttérbe szorult. Előfordul azonban, hogy elvállal ugyan valamit (valószínűleg a mi

kedvünkért) de az mégsem olyan vonzó, ezért a munkát átadja más gyerekeknek (pl. valamit a helyére tenni, összesöpörni).

Érzékenysége időnként enyhe dacosságban nyilvánul meg: ha valami nem az ő elképzelése szerint valósul meg, ránt egyet a vállán, megsértődik és elmegy. Dadogása alig észrevehető.

1995. április

Az anya házvételi szándéka újból megjelent. Úgy tűnik, elhatározása komoly.

Először szóban, majd írásban is kérte, hogy gyermeke egyedül járjon haza az óvodából. Mi ennek egyáltalán nem örültünk, mert Annamari még túl kicsi erre a feladatra. Az anya ezen elhatározása kényelmi okokra is visszavezethető, hisz ez a „járkálás” számára megterhelő. Az utóbbi hetekben többször előfordult, hogy csak délután 1/2 6-6 óra között jött gyermekéért.

1995. szeptember

Szülőktől, dolgozóktól kaptuk az információt, hogy a kislányt egyre többször látják egyedül csatangolni a lakásuktól távol is. Egyik szülő elmondta, hogy a rendőrség is többször járt náluk. Megkérdeztük az anyát, hogy mi az igazság? Elismerte, hogy valóban jártak ott a rendőrök, de nem a gyermek, hanem a nagypapa miatt, aki elment otthonról, és nem talált haza.

Állítólag megtörtént a lakásvétel, a tatarozáshoz is hozzákezdtek, de nem költöztek be, sőt az anya már árulja a megvett házat.

1995. október

Többször és rendszeresen előfordult, hogy Annamari délután nem haza ment, hanem lakásuk környékén csavargott, vagy betért egy-egy csoporttársa otthonába. Próbálta őket rávenni, hogy Annamariákhoz menjenek.

Az ismerős szülők kérdőre vonták a kislányt, de ő azt válaszolta: az anyukája megengedte, hogy odamenjen, ahova akar. Ez nyilván nem így van, mert egyszer, késő délután az óvodában és több környékbeli gyereknél is kereste Annamarit. Felhívtuk a figyelmét, hogy ha ilyen történik, nem engedhetjük haza a gyermeket egyedül. Annamarival is beszélgettünk erről, meg is volt szeppenve, nagyon fogadkozott, hogy ezentúl az óvodából mindig egyenesen hazamegy.

1995. december

A második hónap is eltelt anélkül, hogy az anya rendezte volna az ebéddíj befizetését. Erre pedig újból és újból jó előre figyelmeztettük szóban és írásban is. Az étkezési díj a fizetéséhez viszonyítva rendkívül kevés, mivel csak a térítési díj felét fizeti, és másra sem igen költ (ruházat, fűtés, villany, élelem). A fizetési határidő elteltével a munkahelyi vezetőjével beszélünk, aki megígérte, hogy rendezi ezt a dolgot. A jövőben talán az ő segítségére is szükségünk lesz.

Hisszük, hogy a mostoha és visszahúzó családi háttér ellenére is van lehetőség arra, hogy egy kisgyermek fejlődjön, gazdagodjon személyisége. Ehhez mindenképpen szükséges

az őt elfogadó, türelmes, szeretetteljes, ingergazdag környezet, ahol kedvező tapasztalatokat szerezhethet, érzelmei megnyilvánulhatnak.

Mindezek biztosítására Annamarinak és nekünk van még majdnem két évünk. Néhány kérdés azonban felvetődik: az óvoda védőszárnya alól kikerülve vajon mit hoz a jövő? Az iskolai oktatáscentrikusság mellett lesz-e ember, energia Annamari és a hozzá hasonló sorsú – egyre szaporodó számú – gyermekekre? Ki vállalja, hogy valóságosan és képletesen is megfogja ezeknek a gyerekeknek a kezét?

Írta: Mikus Gyula

PILLANATKÉPEK

a GYIVI szociális gondozó hálózatának munkájáról

Harmadik napja vigasztalhatatlanul esik az eső. A rossz, lyukas cipők bokáig merülnek az átkelőknél. Az egyetlen utassal, sokszor szabálytalanul robogó magánautók, de az autóbuszok is sáros vízzel borítanak el óvatlan járókelőt és hajléktalant. A természet néha nem válogat, és most nagyon mostoha.

A Gyermekvédő Intézet fekete autója néhány perccel hét után a 18-as és 47-es villamos fordulója elé érkezik. Hamar összeszalad egy 100 főnyi, 80%-ában fiatalokból álló csoport. Bőrig ázottak – egyik vizes pléd a másikat takarja, néhány jobban felkészült föliába, szakadozó esőkabátba burkolózott.

Már jó ideje figyelek egy 17-25 évesekből álló, láthatólag összetartozó csoportot, igyekeznek a bérletárusító mögött és a telefonfülkék mellet, védelmet keresni, de hát mindenütt átcsorog az eső. A gyülekezők elemi káderezést végeznek egymás között. Egyesek felróják néhány jobb munkásruhába öltözött tizenévesnek, hogy napközben rendszeresen dolgoznak – „munkakönyvesek”. Ezzel azt akarják jelezni, hogy nem igazi hajléktalanok, tulajdonképpen jogosulatlanok a tejáratra. „Aki svarcol, az nem hajléktalan” mondják. Itt szabályszerű ijesztgetés folyik. „Kit milyen okkal és alapon fognak majd kizárni ebből az ellátásból. „Majd nyilvántartást vezetnek be, fenyegetőznek illetéktelenül mások.

Amennyire a zuhogó eső megengedi, szemügyre veszem a hét óra körül gyülekezőket. Néhányan határozottan ismerősnek tűnnek. Egy kisebb fiatal csoport a „Volga-Don csatornának” címzett kocsmából jön át, kifejezetten a fekete autóval való találkozásra. Közülük néhány különösen fiatal, egy-két évvel ezelőtt szabadult állami gondozásból; zártabb vagy nyitottabb intézeti formából. A csoportban nyílt beszédtema, hogy ezek kábítószerek, és van közöttük egy olyan, aki megjárta Aszódot is (van, aki talán nem is először). Ezek a néha bizonytalan híresztelések talán nem is felelnek meg a valóságnak; tény, hogy a volt intézetisek is beállnak az autó előtti sorba; jólesik a meleg tea a gyógyszerek után. Tíz órára mennek valahová, ha addigra sikerül összedobni a pénzt, az „amfetákra”. Egy jobb arcú, jobban is öltözött férfi szerint ez a pár gyerek szégyentelenül lop, akitől tud, és koldul is a Burger Kingben. Most vitathatatlanul hajléktalanoknak minősülnek, nem vetik meg a bélelt zsemleket és több pohár meleg teát is megisznak. Utána mennek vissza az ivóba, majd további vándorútra a latyakos pesti éjszakában. Talán az eső és a hideg, a jól szervezett gyors osztás miatt várakozásomnál többen, legalább 150 főnyi teázni vágyó jött össze. Túlnyomó többségükben férfiak – nő (többnyire idősebb, e-lesettebb) nem több mint 22-23. A férfiaknak mintegy 80%-a 25 év alatti a köztük kialakult vitákból (jogosultak, vagy jogosulatlanok az ingyen teára) látszik, hogy alkalmi munkások legfeljebb, de többségükben „kőkemény”, teljesen szakadt hajléktalanok.

A sorban állókat és az alkalmi kocsmái várakozókat megszemlélve, egy piros hetessel felszaladok a kelenföldi pályaudvarra, és összegzésként megállapíthatom, hogy az időjárás és éhség függvényében itt rendkívül nagy szükség volt a fekete autóra, és a mostoha körülmények ellenére béketűrően és fegyelmezetten várakoztak a rászorulóknak. A közeli kocsmában a várakozókat és idecsapódottakat is szükségszerű melléktermékeknek tartom.

Fontos dolog az, hogy figyelemmel kísérjük sorsukat. Fel kell figyelnünk arra is, amit a sorban állók mesélnek, hogy a legfiatalabbak csoportja nagyon gyakran 17-18 évekből, azaz fiatalokból kerül ki. Jelentős a különböző okokból veszélyeztetettek aránya (elhanyagoltság, narkotizálás, italozás stb.).

A rossz időjárás, a zuhogó eső miatt a pályaudvaron is a vártnál sokkal többen jöttek össze, legalább 130 fő (férfi és nő vegyesen fordult meg a GYIVI autója előtt). Itt kevesebb volt a fiatal, zömmel idősek illetve idősebbnek látszók várakoztak. A 130 főből (őket pontosan megszámoltam) néhány 60-70 éves, szakállas öreg és középkorú 35-50 évesek (ez megközelítő becslés), 50-60% arányban. Ez a csoport a legrendezetlenebb és a legelhanyagoltabb ruházatú. Előzetesen jól feltankoltak a pályaudvari forralt bort árusító büfében. Érdekes, hogy az autó érkezését mégis fegyelmezetten fogadták, itt sem volt lökdösődés, tülekedés, legfeljebb igyekeztek ismételt kéréssel sorba állni. Voltak, akik mohón busásan begyűjtöttek, üveggyűjtő zsákjukat teletömték szalámis zsemlével, praktikus tanáccsal látták el egymást. „*Kiszeded a szalámit, és egy fél kiló kenyérral megeszed*”. Itt határozott vezéralakok voltak. (A fő és ismételt begyűjtők, újra meg újra sorba állók.) Ezen az esős estén 6-7 viszonylag jobban öltözött, de egészségileg leromlottnak látszó középkorú nő is volt az együttesben, akiknek alárendelt, kihasznált helyzete rögtön szembeünt, feltételezem, hogy ők gyűjtenek némelyik férfi vezéralaknak forralt borra. Közülük egy sem látszott ugyanakkor alkoholistának.

Itt jóval kevesebb volt a fiatal, mint a Móricz Zsigmond körtéren, ha emlékezetem nem csal, a 130 főből 6-8 25 éven aluli férfi. Ilyen életkorú nő egyáltalán nem volt. Szemben az előbbi csoporttal, ahol legalább egy tucat volt a számuk, figyelmen kívül hagyva a tizenéves lányokat.

Érdekes helyzete lehet annak a 6-8 fiatal férfinak, aki szinte kívülállóként berobbantak a sorba – lehet, hogy a villamosról szálltak le. A környéket jobban ismerők úgy vélekedtek, hogy ezek a fiúk a Gellért plébánia által támogatott szálláshelyen húzódtak meg (ezt a szálláshelyet nem ismerem). Ezen az esős, hideg estén jóval nagyobb számú volt a kelenföldi csoport, mint a száraz keddi napon, amikor ugyancsak 3/4 8 körül ért az autónk Kelenföldre.

Munkatársaink a keddi napon mindkét helyen interjúztak. Úgy láttam, a fiatalok nyíltabban és közvetlenebbül nyilatkoztak, a nehezebb kérdéseket is megválaszoltak. Néhány harminc éven felüli elmondta, hogy a leghidegebb, legesősebb esteiken sem ment menhelyre, mert függetlenül akarja magát, s nem szeretné, ha minden holmiját ellopják, nem akar alkoholisták között élni, összeverekedni stb.

Két barát, aki hosszabb idő óta együtt éli a hajléktalanok életét elmesélte, ahányszor eddig bekényszerült valamelyik menhelyre, mindig csalódás érte, inkább választják az életet fagyban, esőben, minthogy összeütközésbe kerüljenek a részegekkel, rendőrökkel. Sokkal gyakrabban éjszakáznak emeletken, átjárókban, lépcsőházakban, fészerekben. Meglepő, hogy pont ennek a két fiatalnak, rendezetlen élete ellenére, öltözete viszonylag tiszta és rendezett volt. Hajléktalan, csöves életüket együtt kezdték a GYIVI utcai gondozó szolgálatának beindulásával. Meglepődtem, amikor egyikük megkérdezte: most is a GYIVI-ben dolgozik? Emlékezett azokra az időkre, amikor a GYIVI ebédlőjében szeleteltük a parizert, és vágtuk fel a kenyereket. Ez az indulás mintegy tíz évvel ezelőtt történt. Sajnálatos, hogy azóta sem tudtak lábra állni, állandó munkát, legalább átmeneti szállást találni. Mindennek megvannak a maga mélyebben fekvő, tragikus társadalmi okai. Nagyon kevés olyan hajléktalant ismerünk, aki hathatós társadalmi segítséggel kivergődött volna embertelen sorsából. Intő figyelmeztetés az is, hogy még a fiatalok (kifejezetten fiatalok) közül is duplán veszélyeztetettek (elhanyagoltak, ellátatlanok, narkotizáltak,

italozók) fordultak elő nagyobb számban. Súlyos csalódás éri azokat, akik rokonokban bíznak, és hozzájuk fordulnak. Mélyebb a kihasználás, nagyobb a fájdalom. Az elkésett örökbefogadás, családba segítség helyett a korai hajléktalanság romantikája, a félreértelmezett szabadság kerül előtérbe egyre gyakrabban. Hasonló ehhez a tömeges megoldatlan narkós probléma. Nem szabad arra gondolnunk, hogy a szakképzetlen, tanulatlan, hazátlan, hajléktalan sorsa kevésbé veszélyes, mint az életével játszó narkósé. Különösen így van ez akkor, ha a két sors egybefonódik: egy ember, egy fiatal sajátja. Milyen sokan keresnek a narkóban, amfetaminban menekvést a hajléktalanság elől. El kellene gondolkozni az utcai munkásoknak, pszichológusoknak a megoldás módozatain: klubok, olcsó szórakozó helyek, kirándulások, tanuláspótló lehetőségek, táborozások. Kell, hogy erre pénz és lehetőség legyen. Különben fiatal életek pusztulnak fizikailag és morálisan. Így vagy úgy segíteni kell.

(1998. I. 21, Móricz Zsigmond körtér – Kelenföldi pályaudvar)

Joan Barthel: Mentsük meg a családokat gyermekeinknek c. tanulmánya alapján, fordította és összeállította Oláh Ágnes

Egységben az erő avagy családvédelem haladóknak

„Ha a nemzet készakarva olyan rendszert álmodott volna meg, amely a benne dolgozó szakembereket frusztrálja, az adófizetőket, akik fenntartják, dühíti, a rá szoruló gyermekekkel nem törődik, jobbat, mint a jelenlegi gyermekjóléti rendszer, nem alkothatott volna.”

(A szavak mögött: mit tegyünk a gyermekekért és családokért – az USA Nemzeti Gyermekvédelmi Bizottságának zárójelentése)

A mozgalom² reménykedéssel indult. Igen gyenge reménysugár volt ez; a statisztikák nem kecsegtettek semmi jóval, támogatást csupán egy maroknyi szakember hite jelentett, akik szerint a gyermekvédelmi rendszerben lehetséges volt a fejlesztés. Ebben a rendszerben nem a gyermek érdekei kerültek előtérbe – ezt leginkább a családjukból kiemelt gyerekek száma tükrözte.

1971-ben kb. 330 000 voltacsaládon kívül nevelkedő gyerekek száma az országban, 1977-ben több mint félmillió. A következő néhány évben némileg javult a helyzet, de a nyolcvanas évek közepén a számok riasztóan megemelkedtek, a droghasználat futótűzszerű terjedése következtében és különösen a belvárosokban.

A „krízis” szó nagyon jól jellemzi azt a folyamatot, amely a kilencvenes években megindult, a családon kívüli elhelyezés az amerikai életmód részévé vált. 1991 közepére hozzávetőlegesen 600000 gyermek élt a családjától elválasztva – nevelőotthonokban, fiatakorúak börtöneiben vagy elmeógyógyintézetekben. A probléma nagysága még szembetűnőbb volt, ha az adatokat államokra lebontva tekintették: Kaliforniában 1990 végére csaknem 80 000 gyermek élt intézetben vagy nevelőszülőknél. New Yorkban is több mint 63 000. Tehát az, hogy problémás családok számára a gyermekek kiemelése a megoldás, elfogadott – jóllehet, aligha elfogadható – nézet lett.

A rendszer működtetésének költségei – amit az adóból fedeztek – nyomasztóan magasak lettek. 1991-ben az adófizetők pénzéből 9.1 milliárd dollárt költöttek a családjukból kiemelt gyermekek ellátására. Az állami nevelésbe vétel növekvő tendenciáját az az ésszerűtlen pénzpolitika is lehetővé tette, amely a központi költségvetésből inkább a családon kívüli ellátást támogatja, és minimális összeget fordít a megelőzésre.

A rendszer a gyermek kiemelésének fő okai közé sorolja az „abúzust” és az „elhanyagolást”. Bizonyos esetekben a gyerek tényleg a béke szigetére ér a súlyos bántalmazások után. Azonban a „hanyagság” sokkal többször a szegénységnek vagy egy családi krízisnek tudható be, ami miatt a szülők vagy a gyerekek teljesen elveszítik a lábuk alól a talajt. Ezt a folyamatot az is elindíthatja, ha nincs otthon elég élelem, esetleg kikapcsolták az áramot vagy a fűtést. Ám az is előfordulhat, hogy a helyi gyermekjóléti

² A családmegóvó mozgalomról lásd még folyóiratunk 1997/5-ös számát. A szakzsargonban gyakran fordul elő a „deficit családmegóvó” kifejezés, amely a család értékelésekor a hiányosságokat veszi figyelembe. A családmegóvó program azonban a család erőforrásaira koncentrálnak.

szolgálat telefonja péntek délután 5 órakor csörög, és a túlterhelt szociális munkás egyéb információk és lehetőségek hiányában elrendeli a kiemelést.

Érzelmi és pszichológiai szempontból a gyermek hatalmas árat fizet a kiemelésért. Egy megnyugtató tévhit szerint a bántalmazott és elhanyagolt gyerekek megmentésének legjobb módja az állami gondoskodásba vétel, és kivétel nélkül otthonra találnak majd, ahol szerető nevelőszülők ringatják őket álomba. Ezt a mítoszt az éveken át tartó kongresszusi meghallgatások eredményesen lerombolták. A szakértők beszámolója egy zord és csalóka álomországról szóltak, ahol a gyerekek nem mindig érezhetik magukat biztonságban, és nem mindig tudják, honnan jönnek, és merre tartanak tovább. Néhányan pedig úgy nőttek fel, hogy soha nem ismerték az édesanyjuk nevét.

Még az állami gondozás legelkötelezettebb hívei is egyetértenek abban, hogy- az USA-ban túl sok és nemritkán elhamarkodott kiemelés, történik, továbbá nem fordítanak elég figyelmet a lehetséges alternatívák felkutatására.

A Nemzeti Gyermekvédelmi Bizottság 1991-es felmérése szerint az állami nevelésbe vett fiatalok 55%-a két vagy három áthelyezést él „meg. A rendszerben maradás átlagos időtartama államonként más és más, de a gyerekek kb. 14%-a öt vagy annál több – sok esetben jóval több – évig marad gondozásban, és ezalatt az egyetlen „biztos” pont az életében a gyakran alulfizetett és túlhajszolt szociális munkás.

E. P. Jones, aki tizenhárom évig volt állami gondozásban csupán azért, mert hatéves korában édesapja újra nősült és mostohaanyja nem vállalta a felnevelését, elmondta, hogy ugyanazzal a szociális munkással soha nem találkozott kétszer. Kilenc éves volt, amikor az egyik gondozónak azt mondta, hogy haza akár menni. A szociális munkás visszakérdezett: „Hova haza?” A kislány erre nem tudott felelni.

New York állam Szociális Osztályának becslése szerint a New York City egyes körzeteiben élő gyerekek 25%-a hatéves kora előtt legalább egyszer állami nevelésbe kerül. Detroitban és Chicagóban hasonló a helyzet. Kétségkívül a szegénység a legfőbb oka a családi kríziseknek és az azt követő gyermekelhelyezéseknek (New York City-ben a lakáskiutalásra pályázók 26 évig vannak várólistán). 1990-ben 33, 6 millió amerikai élt szegénységben.

Douglas Nelson, jelenleg az Annie E. Casey Alapítvány ügyvezető igazgatója a nyolcvanas években gyermekjóléti politikát dolgozott ki a szakma Washington D. C.-beli fellegrárában, a Szociálpolitikai Oktatási Központban. Összegyűjtötte azokat a jellemző okokat, amelyek az elmúlt évtizedben családi kríziseket és igen gyakran gyermek-kiemelést eredményeztek.

- A felső- és középfokú végzettségük jövedelme visszaesett
- Nőtt az egyedülálló nők által vezetett háztartások aránya
- A szegénységben élő gyerekek aránya meghaladja a gyerekek egyötödét
- Az olyan lakások száma, amelyek elfogadható minőségűek, megfizethetőek és a rezsijük sem túl magas, csökkent
- Az olcsó és súlyos függőséget okozó drogok egyre hozzáférhetőbbé váltak.
- A közpénzekből mind kevesebb fordítódik jövedelem- és lakásprogramokra, egészségmegőrzésre, valamint preventív jellegű szociális szolgáltatásokra.
-

„A fentieket látva nem meglepő – mondja Nelson – és senkinek sem kell bonyolult magyarázatokba bocsátkoznia arról, hogy ezek a folyamatok miért tesznek egyre több amerikai családot sebezhetőbbé a krízisekkel szemben, miért élnek egyre többen növekvő nyomás alatt, és miért válnak családok tartósan képtelenné gyerekeik igényeinek kielégítésére.”

Ha a kiemelések ilyen ütemben folytatódnak, Nelson szerint az évtized végére majdnem egymillió gyermek él majd családjától távol, egy államilag szubvencionált rendszerben.

A gyermekek még a legjobb nevelőotthonokban is átélik a veszteséggel járó kínzó érzést, a családjuktól való hirtelen, magyarázat nélküli elszakadás okozta traumát, amelyet sokan „altatás nélküli műtéti beavatkozásnak” titulálnak. Susan Kelly, a michigani Szociális Osztály munkatársa egy nevelőanyát idéz: „20 éve vagyok nevelőanya. Jönnének csak el hozzám aznap, amikor egy új gyereket kapok. Az ember csak nézi, ahogy a gyerek vég nélküli órákon át áll az ablaknál, nem szól, nem eszik, néha nem is sír, csak ácsorog az anyjára várva. Az anyukája azt mondta neki: „Visszajövök érted..., de mi tudjuk, hogy nem fog.”

Gary Stangler, a missouri Szociális Osztály vezetője szerint a jelenlegi gyermekjóléti rendszer olyan, mint „egy sziklatömbre épült falu”. Minden rendben, csupán a gyerekek potyognak folyamatosan a mélybe. A közösség öregjei összeülnek, és kitalálják, hogy a legjobb megoldás kórházat nyitni a szikla lábánál. Ez a klasszikus kormányreakció: építsünk kórházakat. A falunak nem kell más, mint egy kerítés a sziklatetőn, hogy ne zuhanjanak le a gyerekek. A családvédelem pedig része a kerítésnek.”

1974-ben a Washington állambeli Tacomában két gyermekpszichológus, Jill Kinney és Dávid Haapala elkezdett egy programot, amely a családvédelmi szolgálatok országos mozgalmává nőtte ki magát. Akkoriban azt remélték, hogy a gyermekjóléti rendszert egy „szuper gyermekotthon-hálózat” kialakításával fejleszthetik tovább. Ezekben az intézményekben a nevelőszülők intenzív képzésben vennének részt megfelelő számú szakember segítené őket, és minden egyes problémás gyerek után plusz pénzt kapnának. Mikor támogatásért pályáztak az Országos Mentálhigiénés Intézethez, az összekötőjük, Jaek Bartleson felvetette, hogy még a kiemelés előtt próbáljanak a családdal dolgozni, mégpedig úgy, hogy a szociális munkás beköltözik a család otthonába. Meg is egyeztek, hogy kipróbálják ezt a módszert, annak ellenére, hogy néhány kollégájuk figyelmeztette őket, szerezzenek be „golyóálló hálósákokat”.

Kinney így emlékszik vissza: „Rögtön az elején világossá vált, hogy nem kell feltétlenül beköltözni a család otthonába. Elég, ha jól hallgatod meg az embereket, és általában megnyugszanak. A helyzet elkezd kitisztulni, a kedélyek lecsillapodnak. Az elején fogalmunk sem volt arról, hogy mit is kellene csinálnunk, ami csodálatos volt, hiszen nem kellett egy előre meghatározott sémát követni, hanem szabadon, a család igényeihez idomulva végezhattük a segítő munkát. Így kreatívan és rugalmasan dolgozhattunk.”

Hat hónap elteltével azokból a családokból, amelyekkel a segítők dolgoztak, egyetlen gyerek sem került ki, amit véletlen egybeesésnek tekintettek. Pusztá szerencse, gondolták. Újabb hat hónap után az Országos Mentálhigiénés Intézet megvizsgálta a program statisztikáját, amiből kiderült, hogy a siker változatlan.

Ez az úttörő családvédelmi program az Otthonteremtők (Home-builders) elnevezést kapta. Az 1970-es évek végére egy tucat -más és más néven futó – magánügynökség kínált családvédelmi szolgáltatást országszerte. Ahogy a modell egyre elterjedtebbé vált, 1982-ben az Otthonteremtők egy saját szervezetet alapított, a Viselkedéstudományi Intézetet, amely a képzést irányította. Mára a családvédelem ezen nemzeti mozgalma gondosan felépített szolgáltatásokat fog össze, amelyek arra hivatottak, hogy együtt tartsák a gyerekeket és szüleiket, és az automatikus kiemelés helyett alternatív megoldást kínáljanak. Ezek a szolgáltatások rövid távú, intenzív krízisintervenciót jelentenek, amelyre akkor kerül sor, ha a gyermeket annak a közvetlen veszélye fenyegeti, hogy kiszakítják családjából. Mind az

elméletet, mind a gyakorlatot tekintve, ez a megközelítés lényegesen eltér a hagyományosan alkalmazott családvédelmi módszerektől.

A szociális munkás a bejelentésre 24 órán belül reagál, várólista nincs.

Egyszerre csak két vagy három családdal dolgozik, mindössze négy-hat héten keresztül, és ha kell, hetente 20 órát is eltölt egy-egy családdal.

A munka a család otthonában és közvetlen környezetében folyik, azaz a saját életterületükben. Az esetfelelős a szülőkkel és a gyerekekkel egyaránt kapcsolatban van:

Az esetfelelős a nap 24 órájában, a hét minden napján rendelkezésre áll, mivel a krízisek nem igazodnak a 9-től 5-ig tartó munkaidőhöz.

A szociális munkás gyakorlati és elméleti segítséget is nyújt: vízvezetékot szerel a családdal, ha kell, ugyanakkor hagyományosabb tanácsadó tevékenységet is végez, mondjuk az agresszió-kezeléssel vagy a szülői skillekkel kapcsolatban.

A családmegővás („family preservation”) nem helyettesíthet minden állami gondoskodási formát vagy családon kívüli elhelyezést, csakis az indokolatlan kiemelést. A családokért és gyermekekért végzett tevékenységek folyamatának kulcsfontosságú mozzanatáról van szó, amely az elsődleges prevenciós programoktól (lakásprogramok, közösségi tanácsadó központok) az átfogóbb beavatkozásokig (állami gondoskodás, örökbefogadás) terjedő kontinuumba illeszkedik. „A családmegővás olyan alapvető szolgáltatás, amely elérhető kell legyen minden közösségben szinte minden krízishelyzetben levő család számára, ahol fennáll a gyerekek kiemelésének veszélye” – mondja Phillis Rozansky, a Polgárok a Missouri Gyermekekért elnevezésű érdekvédelmi szervezet ügyvezető igazgatója. „Csak azután, ha feltétlenül szükséges, jöhet szóba a kiemelés.”

A mai napig, a tizenhét évvel ezelőtti szerény kezdetek óta, az „Otthonteremtők”-program több mint harminc államban talált követőkre, ebből tizenháromban a munka „nagyban” folyik. A modellt eredetileg főként az állami gondoskodásba vétel megelőzésében alkalmazták, ma már a szükségtelen elmeógyógyintézeti, illetve fiatalkorúak börtönébe történő elhelyezések esetében is használják. A családmegővásban mindenképpen gondos szakember-kiválasztásra és -képzésre van szükség. A szolgáltatást a kormánnyal szerződést kötő civil szervezetek, illetve közvetlenül állami ügynökségek végzik.

A segítségben részesülő családok átlagosan 80%-a a beavatkozás lezárása után egy évvel még mindig egységes. Mivel a tevékenység rövid távú, a hatékonysága is nagy. Noha a költségek államonként különbözőek, a program anyagi szempontból is mindenütt bevál. Missouriban egy családmegővás akció családonként átlagosan 3200 dollárba kerül, míg az állami gondoskodásba vétel költsége gyermekenként és évenként 8000 dollár, ha a gyermeket nevelőszülőknél, és 40 000 dollár, ha gyermekotthonban helyezik el. Michigan államban, egy gyermek nevelőcsaládban történő elhelyezése egy évben 12 000 dollárba kerül, a családmegővás pedig családonként 4500 dollárba. A fiatalkorúak börtönének illetve az elmeógyógyintézetnek a költsége gyermekenként 100 000 dollárnál is többre rúghat.

Az intenzív családmegővás szolgáltatások neve más és más, attól függően, hogy hol működnek (Families First, Family Partners, Home Ties, Family Ties, Family Options). A munkatársak titulusa Washington államban, az „Otthon-teremtők”-nél „terapeuta”, Új Mexicóban „klinikus”, Missouriban „családmegővás szakember”, és van, ahol egyszerűen „szociális munkás”. Legyen az elnevezés bármi, a cél közös: a veszély megszüntetése és nem a gyermek eltávolítása, a gyermek védelme, és közben a család együtt tartása.

Írta: Oláh Judit

„Fundraising” – régi-új műfaj a szociális szakmában

Segíteni nagyon sokféleképpen lehet. Az utóbbi években Magyarországon megalakult számos civil szervezet is különböző utakat választ, ám valamennyiük működésének van egy közös feltétele: a pénz. A források felkutatása – tapasztalataim szerint- a legtöbb szakmabeli számára ma még amolyan „nem szeretem” feladat – ritkán lelkesedünk, amikor pénzért kell „kuncsorognunk”, pályázatok garmadáját beadnunk stb. Ellenérzéseink egyik oka az lehet, hogy egyszerűen járatlanok vagyunk ezen a területen, nem tudjuk, hogyan kell az ilyesmit csinálni. Azért próbálkozunk, közben kénytelenek vagyunk saját hibáinkból okulni – ezzel pedig velejár, hogy több-kevesebb rossz tapasztalatot szerzünk. Az alábbiakban szeretnék bemutatni egy kezdeményezést, amely az E-gyesült Államokban évszázados múltra tekint vissza, nálunk pedig még egészen friss. Mielőtt végképp elcsüggednénk, figyeljük meg, milyen egyszerű és nagyszerű dolog is lehet a „fundraising”.

A „segítő erő”

Amint arra a szervezet neve is következtetni enged, egy amerikai modell adaptációjáról van szó. Az alapítvány létrehozói az USA-beli, több ezer helyi szervezetet összefogó United Way hálózat működés módjának átvételét találták legmegfelelőbbnek céljaik megvalósításához. A hálózatba belépve, 1996 májusában megalakították a „Segítő Erő” United Way Budapest Alapítványt, amelynek alap gondolata a közösség támogató erejének felhasználása a közösségben megfogalmazódó igények kielégítésére. Korántsem elhanyagolható az alapítvány tevékenységnek az a sajátossága, hogy sikeresen közelíti egymáshoz a szociális és az üzleti szférát, egyfajta hidat ver a (ma még) közöttük tátongó szakadék fölé. Az alapítványt egy 11 tagú kuratórium irányítja. A szervezet irodáját – ahol mindössze három fizetett alkalmazott dolgozik- nem a begyűjtött adományokból, hanem egyéb pályázatok útján nyert pénzekből tartják fenn.

1997-ben sikerrel pályáztak:

- Pomázi Szociális Gondozási Központ
- Havasi Gyopár Szociális, Egészségügyi, Kulturális Segítő Alapítvány
- Józsefvárosi Tanoda Alapítvány
- Soroksári Karitás Alapítvány
- Józsefvárosi Óvoda Gyermek Neveléséért Alapítvány
- Burattino Hátrányos Helyzetűeket Segítő Alapítvány
- Belvárosi Tanoda Alapítvány

- III. számú Összevont Óvoda
- Pesterzsébet Önkormányzata Gondozási Központ
- Általános és Testnevelés Szakosított Tantervű Általános Iskola és Gimnázium (ebben az intézményben két program is támogatást nyert)
- Szervátiusz Jenő Általános Iskola
- Hild József Általános Iskola
- Periféria Alapítvány Külvárosi Tankör Középiskolája
- Csíki hegyek utcai Általános Iskola „Bölcs bagoly” tehetségkutató és képességfejlesztő szakkör
- Vermes Miklós Általános Iskola
- Csontváry Kosztka Tivadar Általános Iskola
- V. számú Általános Iskola, Dunakeszi

Adománygyűjtés

Az alapítvány az üzleti élet kiemelkedő szereplőivel, különböző nagyvállalatokkal létesít kapcsolatot. Ebben nyilvánvalóan a kuratórium tagjainak kiterjedt kapcsolatrendszere is segítségükre van. Azt követően, hogy a cég vezetősége megismerte céljaikat, és kinyilvánította együttműködési szándékát, megkötötték a szerződés, amely az adománygyűjtés idejét és feltételeit tartalmazza. A következő lépés a vállalat alkalmazottainak tájékoztatása az alapítvány tevékenységéről. Azok a dolgozók, akik szívesen támogatnák az ismertetett törekvéseket, anyagi lehetőségeiknek megfelelő összegű adományokat ajánlhatnak fel. Ezek természetesen önkéntesek, és egy-kétszáz forintosak is lehetnek – nincsen alsó határ. Az adományokat akár egyenesen az alapítvány számlájára fizethetik be, akár megbízhatják a munkaadót, hogy munkabérükből havonta vonja le kívánt összeget, és küldje el a „Segítő Erő”-nek. „Sok kicsi sokra megy” – szoktuk mondogatni, és milyen igaz! Ilyenformán a segítség pozitív élményét az is megtapasztalhatja, aki korábban úgy gondolta, könnyű annak jótékonykodni, akinek „van miből”.

Igazi újdonság a telefonon keresztül történő adakozás: az alapítvány telefonszámát tárcsázva a hívó tájékoztatót hall, és közben percenként 120 Ft-ot (+ ÁFA) fizet, amit a MATÁV utal a szervezet számlájára.

Pályázatás

Az adományok elosztása egy pályázati rendszer segítségével, a kuratórium döntése alapján valósul meg. A támogatást ily módon nem közvetlenül egyének, hanem a pályázatra jelentkező szervezetek kapják meg. Ezek – a pályázati kiírásnak megfelelően – lehetnek önkormányzatok, alapítványok vagy egyéb non-profit szervezetek. Az alapítvány által felkarolni kívánt tevékenységi körök a következők:

- hátrányos helyzetű gyermekek oktatását segítő programok
- nagycsaládosokat segítő programok
- idősek otthoni gondozását segítő programok
- szociális diszkontok létrehozása és működtetése

Azok a szervezetek tehát, amelyek tervbe vették a fenti programok valamelyikének beindítását, megfelelő alapossággal felmérték a kliensek igényeit, a program költségeit és egyéb feltételeit, benyújthatják pályázatukat az alapítványhoz. A „Segítő Erő” megalakulása óta egy pályázati forduló futott le. Ennek során összesen 1. 800. 000 Ft-ot osztottak szét 18, Budapesten illetve a főváros vonzáskörzetéhez tartozó településen működő szervezet között. (Az odaítélhető legkisebb összeg 20. 000 Ft, a legnagyobb 500. 000 Ft lehetett.) A kiírás ezúttal két területet célt meg: egyrészt hátrányos helyzetű gyermekek esélyegyenlőségét és tehetséggondozását segítő óvodai, iskolai, középiskolai programokra, másrészt idős embereknek otthonukban ellátást, segítséget, fejlesztést nyújtó programokra vonatkozott.

A pályázati rendszer egyik legfőbb erőssége, hogy valóban létező igényekre válaszol, hiszen a helyi szervezetek működésbe nem szól bele, nem hoz létre új, alapítványi irányítású szervezeteket, és saját programokat sem indít, hanem az igényfelmérést és a segítség formájának kialakítását rábízta a pályázókra.

Ellenőrzés

Ha az ember ad valamit – még ha névtelenül is –, szereti tudni, hogy az adománya biztos kezekbe kerül, és oda jut, ahová szánta: a rászorulókhöz. A „Segítő Erő” tevékenysége teljes körű, hiszen a források felkutatásától a támogatás begyűjtésén és elosztásán keresztül a felhasználás nyomon követéséig terjed. A támogatott szervezetek referenciaanyaga a partnervállalatokhoz is eljut, és az adakozók az irodát felkeresve bármikor tájékozódhatnak a befizetett összegek sorsáról. Az iroda munkatársai a pénz odaítélése után is kapcsolatban maradnak a támogatott szervezetekkel, és figyelemmel kísérik az adományok hatékony felhasználását.

A jövő

Az alapítvány egyre szaporodó számú helyi szervezete és az első pályázati forduló sikere a kezdeményezés eredményesnek ígérkező jövőbeli működését sejteti. A pályázatokkal megcélzott területek tovább bővítése szintén az alapítvány tervei közé tartozik, amelyhez a legnagyobb segítséget a már működő szervezetek kreatív együttműködése, ötletei nyújthatják.

Vajon miben rejlik a siker kulcsa? Egyrészt talán az adománygyűjtés professzionális módon szervezett és lebonyolított módjában, melynek során az üzleti szféra képviselői is valódi partnereivé válnak a szociális tevékenységet végző szervezeteknek. Ezen felül az sem kizárt, hogy a kétirányú működés is döntő szerepet kap a sikerességben, hiszen ha a források begyűjtése és elosztása egy kézben van, az adományok sorsa jóval könnyebben tervezhető és ellenőrizhető.

Az eddigiek ismeretében úgy tűnik, jó esély van rá, hogy a „Segítő Erő” valóban hagyományt teremt Magyarországon, és idővel országos mozgalommá nővi ki magát.

(A „Segítő Erő” United Way Budapest Alapítvány címe: 1027 Budapest, Kapás u. 31. Telefon: 214-80-41, Fax: 214-80-42)

Fordította: Oláh Judit

Stockholmi Nyilatkozat

Nemzeti kormányok, parlamenti képviselők, nem kormányzati szervezetek és országos médiák figyelmébe

A gyermek legfőbb érdekeit (az Egyesült Nemzetek Gyermekek Jogairól szóló Egyezményében a gyermek politikai és jogi státusa) tárgyaló Európai Unió konferencia állásfoglalását 1997 május 29-én fogadtak el.

A konferenciát a Svéd Parlamenti Képviselők a Gyermekjogokért Hálózat, a Radda Barnen (a svéd Save the Children) és az EURONET, az európai gyermekjogi és gyermekvédelmi hálózat közösen szervezte. A helyszín a Svéd Parlament volt Stockholmban.

A konferencia célja a gyermekek jogainak hangsúlyozása volt a Kormányközi Konferencia előtt és attól függetlenül is. Ehhez az 1997-es eseményhez a 1995-ös Stockholmi Nyilatkozat szolgált alapul, amely ily módon megerősítve nyomatékosabb befolyással lehet a Kormányközi Konferenciára, hogy az a gyermekek legfőbb érdekeit tartsa szem előtt ténykedése során. A konferencia záródokumentuma üzenet értékű lehetett valamennyi európai kormány számára az 1997. június 16-i Kormányközi Csúcstalálkozó előtt.

- **EMLÉKEZTETÜNK RÁ,**

hogy az EU minden tagja, valamint az összes többi európai állam csatlakozott az Egyesült Nemzetek Gyermekek Jogairól szóló Egyezményéhez. Ennek értelmében az országoknak meghatározott kötelezettségeik vannak az illetékességi körükbe tartozó minden gyermekkel kapcsolatban, továbbá azon más országbeli gyermekek esetében is, akik nemzetközi összefogást igényelnek az egyezményben lefektetett jogaik érvényesítése érdekében.

- **FELISMERJÜK,**

hogy a demográfiai változások a generációk közötti egyensúly megbomlásához vezettek, amelynek következtében kutatásokra (beleértve a gazdasági és népesedési statisztikákat is) és a gyermekekkel illetve fiatalokkal kapcsolatos témakörökben megszerzett tudás továbbadására van szükség, amelynek elsődleges célja annak biztosítása, hogy a gyermekek és fiatalok jogai, érdekei és igényei ismertté váljanak. Az európai közintézmények és nem kormányzati szervezetek azon pozitív politikai, közigazgatási, jogalkotási és egyéb kezdeményezéseit, amelyek a gyermekjogok érvényesítését célozzák, széles körben be kell mutatni.

- **FELISMERJÜK,**

hogy az utóbbi évek során jelentős romlás következett be a gyermekek gazdasági körülményeiben Európa számos részén.

- **AGGODALOMMAL ÁLLAPÍTJUK MEG,**

hogy minden szinten nagyfokú politikai szándék hiányzik az Egyesült Nemzetek Gyermekek Jogairól szóló Egyezményének gyakorlatba való átültetéséhez Európában, amely egyelőre igen sok helyütt alkalmazhatatlan.

• **AJÁNLÁSOK:**

- 1) Az 1997. június 16-án Amszterdamban sorra kerülő Kormányközi Csúcstalálkozóig minden kormány tanulmányozza a Maastrichti Szerződés módosított változatát, a-mellyel kifejezi arra irányuló politikai szándékát, hogy tiszteletben tartsa és védelmezze a gyermekjogokat, lépéseket tegyen a gyermekek legfőbb érdekeinek érvényesítésére, köztük utaljon az életkor szerinti megkülönböztetés megszüntetésére.
- 2) A gyermekek és fiatal felnőttek jogai kerüljenek be az Európai Unió módosított szerződésébe, úgy, hogy összeegyeztethetők legyenek az Egyesült Nemzetek Gyermekek Jogairól szóló Egyezményének alapelveivel.
- 3) A Kormányközi Konferencián minden kormány adja támogatását, a gyermekjogokat érintő előterjesztésekhez, és biztosítsa, hogy a gyermekek szempontjai szerepet kapjanak az Európai Közösség gyermekekkel kapcsolatos döntéseinek előkészítése során. A gyermekekért és a fiatalokért való felelősségvállalás továbbra is legyen a nemzeti kormányok elsődleges feladata.
- 4) Valamennyi kormány fogjon össze a gyermekeket ért bűncselekmények megelőzése érdekében,
- 5) Valamennyi kormány az emberiség fejlődésének olyan perspektívája mellé álljon, amely a gyermekjogokat helyezi középpontba, és annak fényében tervezze és valósítsa meg makroszintű gazdaságpolitikáját.

Ajánlás

A Pozitív – a nehezen kezelhető gyermekek megsegítésére alakult Országos Szakmai Egyesület az ún. nehezen kezelhető gyermekek érdekében a következő ajánlást fogalmazza meg:

Magyarországon a jelenlegi becslések szerint a gyermekpopuláció kb. 15-20%-a küzd különböző mértékű tanulási nehézségekkel, magatartási zavarral, amely mintegy 300-400 ezer családot érint. Szinte minden iskolai osztályra jut belőlük egy-kettő. Az utóbbi időben az óvoda- és iskolapedagógusok jelzései szerint számuk egyre nő.

Ezek a gyerekek nem tudnak figyelni, sok esetben súlyos figyelemzavarral és motoros nyugtalansággal küszködnek, túl mozgékonyak (hyperaktívak), vagy túlzottan csendesek, gátlásosak, lelassultak, mozgásuk összerendezetlen, kommunikációs és sokszor beilleszkedési zavarai is vannak, az írás-olvasás, számolás terén is lehetnek súlyos gondjaik (dyslexia, dysgraphia, dyscalculia). Iskolai teljesítményeik általában jóval alacsonyabbak, mint ahogy értelmi képességeik (esetenként kiemelkedő értelem) alapján tőlük elvárható volna.

Nehezen kezelhetőségük okait ma még sok esetben nem ismerik fel, magatartásukat félreértik, a szülői nevelés vagy tunyaság, lustaság, rosszindulat rovására írják. A gyermeket nem vagy nem megfelelően kezelik, fejlesztik, így a megoldatlan helyzetekből fakadó súlyos következmények halmozottan jelentkeznek: a gyermek kallódása az iskolai években, ún. „iskolaundor” és tanulási képtelenség, alulképzettség, tehetségek elkallódása, család széthullása, szociális problémák, társadalomba való beilleszkedési zavarok, deviáns magatartásformák kialakulása (drogok, öngyilkosság, bűnözés).

Miután a szindróma egyaránt érinti az egészségügy és művelődésügy szakembereit, sőt a későbbiekben más szakterületen dolgozókat is, ezért nagyon fontos, hogy az érintett szakmák egységes és közös álláspontot alakítsanak ki, és fogalmazzák meg a témával kapcsolatos legkorszerűbb tudni- és tennivalókat, és mindezt mielőbb a gyakorlatban széleskörűen alkalmazzák.

Ma már Magyarországon sokéves gyakorlati tapasztalat gyűlt össze. Egyre többen foglalkoznak ezzel a problémakörrel, de sokan közülük elszigetelten, segítség és támogatás nélkül. Fontos összekapcsolni ezeket a „szigeteket”, koordinálni és hatékonyabbá tenni a munkát a jobb ellátás érdekében. Erre az 1996 júliusában elfogadott módosított Köznevelési Törvény lehetőségeket és kötelezettségeket is tartalmaz.

Ennek érdekében a tanácskozás résztvevői a következőket ajánlják:

1. Az elsődleges prevenció érdekében:

- genetikai tanácsadás szélesebb körű elterjesztése
- fokozott magzatvédelem, terhesség alatti nyugtatók és egyéb gyógyszerek alkalmazásának újragondolása
- a terhesség ideje alatt az apával együtt történő testi és lelki felkészítés a szülésre és a gyermekgondozás kezdeti időszakára
- családbarát szülés: apás szülések, családiasabb környezet, alternatív szülési módok, őszinte hangvétel, a szülők partnerként kezelése a döntéseknél is, felkészítésük a várható problémákra

- gyerekorvosok, védőnők képzése a korai felismerésre és a korai fejlesztés lehetőségeire
- a TB által finanszírozott korai fejlesztőközpontok, ahová a gyerekorvos küldheti a gyermeket, ha felmerül a gyanú
- kismamaklubok a család ezirányú problémáinak kezelésére
- szülők felkészítése az otthoni bánásmódról, fejlesztésre (önismereti csoportok, családterápiák, csoportterápiák stb., az elfogadó, szerető szülői magatartás érdekében)
- 3 éves kortól szűrés az óvodákban, óvodapszichológus és fejlesztőpedagógus bevonásával
- óvónők képzése, felkészítése a felismerésre, saját lehetőségeiken belüli fejlesztésre ül. a témával foglalkozó szakemberek, intézmények adatbankjának ismeretére

2. A megküzdési stratégiák a gondok orvoslására, a prevenció, korrekció, kompenzáció, valamint a tehetséggondozás érdekében:

- az egészségügyi képzésben szemléletváltás a betegség és/vagy állapot felismerésében, hogy a gyerekek ellátását ne csak a gyermekpszichiátriába való kiemelésükkel oldják meg, hanem a fejlesztő, rehabilitációs munka a gyermek természetes életterében valósuljon meg
- a gyógyszeres kezelésükre a megfelelő gyógyszerek (pl. a Ritalin) hazai forgalmazásának megkönnyítése törzskönyvezéssel
- pedagógusok képzése, továbbképzése, felkészítése a felismerésre, a saját hatáskörük cselekvési lehetőségeinek tudatosítása
- a tanulási és/vagy magatartási zavarok minden szakmára nézve egységes és a nemzetközi gyakorlatot is figyelembe vevő (pl. a Betegségek Nemzetközi Osztályozásán – BNO – alapuló) elnevezése
- az érintett gyerekek törvény által biztosított jogainak ismerete, érvényesítése (pl. érettségi könnyítések stb.)
- a gyerekek egyenetlen fejlődéséből adódó teljesítménykülönbségek felismerése, differenciált foglalkozás, esetenként felzárkóztatás és tehetséggondozás együttes alkalmazása
- annak felismerése, hogy mikor kell már a gyereket speciális szakemberekhez, pedagógiai szakszolgálatot ellátó intézményekhez irányítani
- speciális fejlesztő módszerek oktatása a segítő szakmákban dolgozó szakemberek számára
- ezzel a témával kiemelten foglalkozó szakemberek tapasztalatcseréje, az egységes megítélés és a mérhetőség kialakítása a már meglévő mérőeljárások elterjesztésére
- a nevelési tanácsadók és a tanulási képességet vizsgáló és rehabilitációs bizottságok szakemberellátásának újragondolása
- integrált oktatás-nevelés biztosítása a gyerekek problémái szerinti súlyossági foknak megfelelő ellátási formában:
  - a) enyhe esetekben:
    - normál oktatási formában megvalósuló támasznyújtás, anyagilag, erkölcsileg megbecsült, jól felkészült pedagógusokkal
    - szülő-pedagógus partneri viszony kiépítése érdekében a szülők felkészítése, segítése

b) középsúlyos esetekben:

- normál oktatási formában, speciális szakismeretekkel rendelkező pedagógusok biztosításával és a helyi nevelési tanácsadók és egyéb erre felkészült szakemberek bevonásával
- kisebb létszámú (10-12 fős) tanulócsoportok, fejlesztő osztályok (inkluzív forma)
- problémacentrikus, alternatív iskolai modellek pl.: Bp. III. ker. Bárczi G. u-i önkormányzati 12. oszt. isk. (komprehenzív iskolaforma)
- speciális terápiák alkalmazása:
Mozgásterápiák: pl. Ayres, Alapozó terápiák, HRG terápia stb., az észlelést fejlesztő módszerek: pl. Affolter, Frostig stb., vagy más megközelítésben a részképességszavarokat célzó dyslexia, dysgraphia, dyscalculia prevenciós módszerek (pl. Meixner-féle dyslexia prevenció), egyéni felzárkóztatás, vagy a diffúz tanulási zavarok leküzdésére pl. figyelemzavar, gondolkodási stratégia fejlesztése, tehetséggondozás, családgondozás, családterápiák, természetközeli, speciális családbarát táborok (Pozitív tábor)

c) nagyon súlyos esetekben:

- terápiás céllal olyan kis létszámú (170-100 fős) iskola, ahol a tanuló létszám 30%-áig integrált módon és minden megoldásra maximálisan nyitottan oktatják, nevelik a nagyon súlyos problémákkal küszködő gyerekeket, pl. Új Suli Alapítványi Iskola, Külvárosi Tankör, Esély Szakiskola
- szakember team (1. pedagógus, fejlesztőpedagógus, iskolapszichológus, gyógypedagógus pl.: pszichopedagógus, logopédus, 2. gyermekorvos, gyermekpszichiáter, 3. egyéb, az ellátásban segítő személyzet) biztosításával, valamint a területi tanulási képességét vizsgáló bizottságok, gyermek- ideggondozók ül. a klinikák, kórházak gyermekneurológiai, neurózis-, gyermekpszichiátriai osztályainak bevonása
- az iskola, a szakemberek, a szülők és az érintett gyermekek szoros együttműködése
- 2-5 fős csoportokban ill. teljesen egyénileg történő oktatás, képzés, fejlesztés, tehetséggondozás a siker biztosítása érdekében, a gyermekekre szabott egyéni bánásmód és egyéni oktatási, képzési, fejlesztési, tehetséggondozói ütemtervek meghatározásával, a számukra legmegfelelőbb módszerek, terápiák és ezek teljes eszköztárának alkalmazásával, mindaddig, amíg a gyerekek állapota ezt megkívánja (akár 18-20 éves korukig is), és lehetőség szerint az iskola sajátos eszközeivel jutassa el őket az

érettségiig, ill. segítse a nekik megfelelő szakmákhoz való hozzájutást

- a jelenlegi rendszer szerint a magántanulói státuszba került gyerekek oktatásának, képzésének, nevelésének, vizsgáztatásának intézményen belüli felvállalása, akár szállás biztosítással
- gyógyszeres kezelés ambuláns formájú iskolai alkalmazása
- regionális feladatok felvállalása a gyerekek ellátásában (gyermekvédelmi feladatok is)
- jó kapcsolatok kiépítése a helyi ill. a megyei önkormányzattal ill. a helyi társadalmi szervezetekkel
- helyi módszertani, szakmai továbbképző, gyakorlatot is biztosító központként való működés (pedagógiai szakmai szolgáltatás)
- a családok számára rendszeres tanácsadás (szakmai, jogi stb.)

3.) A sikeres felnőtté válás érdekében:

Esélyt kell adni a sikeres munkába állásra, a társadalomba való beilleszkedésre!

Ehhez szükség van megfelelő módszerek elterjesztésére, finanszírozására, annak érdekében, hogy mindenki hozzájusson a képességének megfelelő szakképzéshez, szakképesítéshez:

- a közismereti tárgyak kellő ismeretének hiánya miatti lemaradás pótlását célzó felzárkóztatásra (l: Esély tanfolyamok)
- a pályaválasztást elősegítő pályaorientációs foglalkoztatás kidolgozására
- a problémák súlyosságának megfelelő képzésre (pl. Iskolarendszerű szakiskolai forma ill. az „Inkubátor ház” forma, pl. Esély Alapítványi Szakiskola), ill. a felmentés rendszerének kidolgozására
- a tanuló állapotához igazodó számonkérés módszertanának kidolgozására (pl. ha lehetséges, sajátos módszerekkel eljuttatni őket az érettségiig, pl. Hétvégi gimnázium)
- a munkába állás sikerességét szolgáló ismeretanyagok oktatására (pl. munkaerőpiaci képzések)

Az előzőekben felsoroltak mellett időben fel kell készülni a deviáns magatartási formák előfordulására, és a korai felismeréssel, gondozással, felzárkóztatással lehetőleg elkerülni a súlyosabb megnyilvánulásokat (drog, bűnözés, öngyilkosság)

- katonaságnál a sorozás alkalmával figyelembe kell venni az érintett fiatalok sajátos problémáit, és részleges felmentést kell alkalmazni ill. fokozottabb odafigyelést biztosítani.

A gyermekekben rejlő pozitív tulajdonságok (pl. szociális érzékenység) érvényesülése érdekében el kell érni, hogy figyelembe vegyék különleges képességeiket a szakmaválasztásuknál, felsőfokú képzésükben, munkavállalásukkor, társas kapcsolataikban!

A tanácskozás résztvevői felhívják a figyelmet:

- A prevencióra, a korai felismerésre és vizsgálatra
- A családok tájékoztatására, felkészítésére, segítésére

- A fejlesztés és a terápiák sokszínű alkalmazására, a sajátos oktatási-nevelési módszerekre és óvoda-, iskolaformákra, melyekhez elengedhetetlen a speciális finanszírozási formák kialakítása.
- A szakmai integrációra és a közös stratégia kialakítására azonos fogalmi háttérrel, amely útmutatóul szolgálhat az irányító, ellátó és szakemberképző intézmények számára
- A meglévő tárcaközi bizottságok cselekvési programjaihoz való kapcsolódásra (pl.: Országos Népegészségügyi Bizottság), ill. további, több tárcára kiterjedő egyeztetésre, az állásfoglalásban lefektetett elvek, megoldások megvalósítása érdekében
- A felsőfokú oktatás teendőire a téma oktatásában, pl. ajánlások a tananyag kidolgozásához és a kötelező minimum standardjainak meghatározása a témában érintett szakterületeken
- A különféle szakterületek szakembereinek (gyermekorvosok, védőnők, pszichológusok, pedagógusok, és más segítő szakemberek) szervezett továbbképzések anyagára, melyben kellő súllyal szerepeljenek a legkorszerűbb ismeretek a nehezen kezelhető gyermekekről.
- Egy több szakmára kiterjedő szakértői lista, valamint információs és módszertani adatbázis kidolgozására és széles körű terjesztésére a szakmai szervezetek együttműködésével. (Pl. Országos Közoktatási Adatbázis)
- Az önkormányzatok teendőinek, cselekvési lehetőségeinek feltárására, a nekik nyújtott szakmai segítségre (pl. Cselekvési útmutató) a helyi és egyesületi szakemberek bevonásával
- A témához kapcsolódó törvények (pl. közoktatási, gyermekvédelmi, egészségügyi, társadalombiztosítási, önkormányzati és a mindenkori költségvetési törvény) folyamatos alakítására, összehangolására, különös tekintettel a végrehajtási utasításokra és az általuk biztosított jogok és lehetőségek megvalósulására (jogvédelem, gyermek- és ifjúságvédelem, családvédelem, célzott szociálpolitika a szülők méltánytalan terheinek csökkentésére, hogy megvalósulhasson a törvényben lefektetett ingyenes oktatás, pedagógiai szakszolgálat stb.)
- A tanácskozást követő Országos Konferenciára, melynek célja az érintett családok és a gyermekekkel foglalkozó szakemberek tájékoztatása, kérdéseik megválaszolása és a területen dolgozók tapasztalatainak meghallgatása.

Írta: Puskás Gyöngyi

Gyermekek elleni abúzus prevenciója Belgiumi tapasztalatok

A szexuális abúzust nem könnyű meghatározni. A legközérthetőbb definíció Kempe professzortól, az ISPSCAN (a gyermekeket ért abúzus és bántalmazás ellen létrejött nemzetközi társaság) alapítójától származik:

„Szexuális abúzus esetén a gyermek vagy a fiatalkorú serdülő olyan szexuális tevékenységben vesz részt, amit nem képes megérteni, amely nem illik az ő korához és pszichológiai-szexuális fejlettségéhez, amelyre erőszakkal vagy csábítással veszik rá, és ami megszegi a társadalmi erkölcsi normákat.

Ennek a megelőzésére hozta létre 1989 elején a liege-i képviselőtestület a CIPREA (Területi Megelőző és Információs Központ a Gyermek és a Serdülők védelmében) nevű szervezetet.

A megelőzés alapelvét John R. Conte fogalmazta meg:

„A szexuális erőszakkal szembeni prevenció lényege, hogy olyan fogalmakat és képességeket adjunk át a gyermekeknek, amelyek hozzásegítik ahhoz, hogy elkerülje saját szexuális viktimizációját.”

A CIPREA dolgozói speciálisan képzett szociális munkások. Tevékenységüket elsősorban az iskolákban fejtik ki. Céljuk, hogy a gyermekek felismerjék a szexuális abúzust és védekezni tudjanak, ha ilyen szituációba kerülnek. A téma megközelítéséhez egy belga filmet használnak, aminek a címe Calinou (calin francia szó, jelentése kedveskedés, simogatás). Az osztályokban való munkát azonban két másik találkozás előzi meg:

- tanári értekezleten a szociális munkás tájékoztatást ad a munka módszereiről, illetőleg közösen megvitatják a teendőket abban az esetben, ha egy vagy több gyermek is abúzust fedne fel. CIPREA felkészíti a pedagógusokat, hogy átvegyék a stafétabotot, és később is beszéljenek a témáról a gyerekekkel.
- szülői értekezleten levetítik a filmet azzal a céllal, hogy segítsék a szülőket a téma felvetésére a gyermekükkel, illetőleg válaszolni tudjanak gyermekük esetleges kérdéseire a filmmel kapcsolatosan.

Calinou

A film szereplői gyerekek.

A három részes film első része a különböző testi kontaktusokról beszél: olyanokról, amelyek, fájdalmát okoznak (hajhúzás, csipés), és olyanokról, amelyek kényelmetlen helyzetbe hoznak bennünket, fontos, hogy a gyermekek kifejezésre juttassák az érzéseiket, és nemet tudjanak mondani olyan érintésre, amit nem szeretnek.

A második rész rátér az ismeretlen személy által elkövetett abúzusra. Hogyan viselkedjünk, ha egy idegen megkönyékezt bennünket, hogyan akadályozzuk meg tevékenysége folytatásában... ilyen és ehhez hasonló kérdéseket vet fel a film.

A gyermekek megtanulják azt a három alapvető kérdést, amit fel kell tenniük, ha egy felnőtt megközelíti őket: van-e kedvem hozzá, a szüleim tudják-e, hogy hol vagyok, és tudok-e segítséget kérni, ha szükségem van rá. Ha csak egy kérdésre is nem a válasz, nem szabad az idegent követniük, akármit is javasol nekik. Fontos, hogy a gyermekek megértsék, hogy akkor is nekik van igazuk, amikor nem engedelmessé válnak a felnőtteknek. A gyermek nem érezheti felelősnek, hibásnak magát.

A harmadik rész az ismert személy által elkövetett abúzusról beszél. Ebben az esetben a gyermekek még jobban félnek feltárni az esetet, hisz az elkövető olyan személy, akivel közeli kapcsolatban állnak. A film felhívja a figyelmet arra, hogy a gyermeknek nagyon fontos, hogy beszéljen erről egy megbízható személlyel.

A film közvetlen hangvételi és minden része tréfával, nevetéssel fejeződik be, hogy semmiképpen se keltsen félelmet a gyermekekben. Az első és második osztályosok csak a film első részét nézik meg, harmadik osztályban az első és második rész kerül levetítésre, a negyedik, ötödik, hatodik osztály, pedig végignézi a teljes filmet. Egy-egy vetítés 10 perces, ezt követően a CIPREA munkatársa beszélgetést kezdeményez a gyerekekkel. Minden foglalkozás kb. 1 óráig tart. A végén lehetőség nyílik arra is, hogy a gyerekek a szociális munkásnak négy szemközt tegyék fel kérdéseiket.

A CIPREA évente kb. 53 iskolában fejti ki tevékenységét. Saját tapasztalataik alapján osztályonként átlagosan egy gyermeket ér szexuális abúzus. A szülők és a pedagógusok kérésére a felvilágosító munkát már az óvodák nagycsoportjaiban is elkezdték, az erre a célra készített bábfilm segítségével.

Néhány számadat:

A szexuális abúzusról pontos számadatok nem állnak a nyilvánosság rendelkezésére, hisz még mindig magas arányú a felfedetlen esetek száma.

Egy kanadai tanulmány olyan adatokat közöl, amelyek általánosan igazak valamennyi országra:

- minden nyolcadik lány és
- minden tizedik fiú válik szexuális
- abúzus áldozatává 18 éves kora előtt
- minden huszonötödik lány és minden harmincharmadik fiú tesz bejelentést arról, hogy szexuális abúzust vagy vérfertőzést szenvedett el.
- a 16 évesnél fiatalabb gyermekek körében az abúzus 50%-át közvetlen családtag követi el,
- 31%-ban ismerős az elkövető (szomszéd, barát, babysitter stb.), 17%-ban ismeretlen az elkövető
- 10 áldozat közül 8 esetében a szexuális abúzus hosszantartó és ismétlődő.

Az abúzus következményei számos tényezőtől függenek, így az abúzus formájától, súlyosságától, tartósságától, a gyermek pszichológiai-szexuális érettségétől a tények bekövetkezésekor, a családi környezettől, a szülők és a környezet reagálásától stb. Mégis úgy tűnik, hogy a következmények kevésbé károsak, ha a gyermek fel tudta fedni a tényeket azok megtörténtekor egy megbízható személynek.

A CIPREA tehát nem arra hivatott, hogy megakadályozza az abúzus bekövetkezését, csak megtanítja a gyermekeket az ellene való védekezésre, illetve hozzásegíti az abúzust elszenvedett áldozatokat a tények felfedésére.

„Annál azonban mindenképpen többet ér, mint ölhetett kézzel várni, hogy a kutatások megállapítsák, hogyan lehet a felnőtteket megakadályozni abban, hogy gyermekekkel szemben szexuális erőszakot kövessenek el” – mondja John R. Conte.

Írta: Tenczer Tamás

A bírónak nincs videója

Szexuálisan bántalmazott gyermekek az igazságszolgáltatás épületében

Mielőtt bárki is a kezében tartott folyóirat címlapjára vetne egy zavart pillantást, sietve megnyugtatom, hogy nem tévedett. Valóban nem a kedvelt televíziós sportműsor nyomtatott változatát vette a kezébe, s az alábbiakban nem a labdarúgó NB-I legutóbbi fordulójának vitatott eseteiről lesz szó. Egy hétfős család tagjainak további sorsát meghatározó bírósági tárgyalássorozaton szerzett tapasztalataimat szándékozom az Olvasóval megosztani.

Nevelési Tanácsadóban dolgozó pszichológus kolléganőm felkérésére, egy kiskorúak ellen elkövetett szemérem elleni erőszak büntetőben érintett család ügyének tárgyalásán vettem részt szociális munkásként. Mivel őt (!) gyerekről volt szó, konkrét feladatom az volt, hogy a kolléganővel közösen átsegítsem a gyerekeket a bírósági procedúra embert próbáló kínjain.

A futballhasonlatnál maradva elmondhatom, hogy az alábbi történet sem nélkülözi a durva belemenést, vagy a másíknak – esetünkben saját „csapattársaknak” – okozott olyan szándékos sérülést, amely a sértettek számára akár maradandó károsodással is járhat. Az is igaz, hogy jómagam – a futballmérkőzés nézőihez hasonlóan – más „kameraállásból” követtem az eseményeket, mint a tárgyalás dirigense. De éppen emiatt olyan dolgoknak is tanúja lehettem, amelyek bizony a pulpitusról nem látszanak. Ugyanakkor, ha az a bizonyos videó létezne, hasonló esetekben néhány szükségtelen és káros történés elkerülhető lehetne.

Ezeket a sorokat nem egy esettanulmány megírásának szándékával vettem papírra. A konkrét ügyről csak annyit és olyan formában szeretnék említést tenni, a-mennyi a bíróságon történtek megértéséhez feltétlenül szükséges. Az eset amúgy is túlzott nyilvánosságot kapott a tömegkommunikációban, több alkalommal megkérdőjelezve az érintett család személyiségi jogainak tiszteletben tartását. Ez alkalommal elsősorban azt kívánom bemutatni, hogy

- 1) Mi történt a gyerekekkel a bírósági eljárás során?
- 2) Hogyan reagáltak ők a velük-körülöttük zajló eseményekre?
- 3) Mit gondolok én, mint szociális munkás a bíróságon történekről?

Előzmények

Csak dióhéjban kívánok szólni az előzményekről, a gyerekek szemszögéből, jogerős bírói ítélet nélkül.

Az Apa huzamosabb időn keresztül arra kényszerítette az Anyát, hogy a jelenlétében szexuálisjátékokat folytasson közös gyermekeikkel, három tizenéves lányukkal és nyolcéves fiukkal. Esetenként az Apa maga is részt vett ezekben a „játékokban”. A család már korábban a helyi gyámügy látókörébe került, intézkedés azonban semmilyen irányban nem történt. Utóbb az Anya erőt vett magán, megtette a feljelentést, melynek nyomán az Apát letartóztatták. Az eljárás során megváltozott a hatóság megítélése az Anya felelősségét illetően, így a bírósági tárgyaláson már maga is vádlottként jelent meg. Szerencsére sem a gyámhatóság, sem a bíróság nem választotta el a gyerekeket az Anyától, akihez ők erősen

ragaszkodtak. A rendőrségen lezajlott pszichológiai vizsgálatot követően javasolták az Anyának, hogy keresse fel a helyi nevelési tanácsadót, ahol az említett pszichológus kollégám ügyfele lett. Mivel jogi státusa az ügyben, menetközben megváltozott, szükségessé vált számára jogi képviselőt megszervezése. A feladat azonban nem is volt olyan egyszerű, lévén, hogy ügyvédi körökben nem túl népszerű vállalkozás előre kiszámíthatóan keveset jövedelmező, zűrös ügyek képviselője. Valójában ezen a ponton, a keresés folyamán kapcsolódtam be az esetbe. Nagy nehezen – egy alapítvány közvetítése révén – sikerült az utolsó pillanatban olyan ügyvédet találnunk, aki, ha nem is ingyen, de a legkedvezőbb díjazás fejében vállalta a beugrást. A beugrást mindenképpen hangsúlyozni kell, hiszen az alacsony iskolai végzettségű, általában semmilyen jogi ismerettel nem rendelkező vádlottak, megfelelő jogi képviselő híján már a nyomozati szakaszban követhetnek el olyan hibákat – itt nem hazugságokra, hanem a sajnos ilyen ügyekben sem nélkülözhető taktikai hibákra gondolok –, amelyeket a későbbiekben a legjobb ügyvéd sem képes helyrehozni. Jól mutatta ezt az Apa vallomásainak folyamatos – néha 180 fokos fordulatot hozó – változása, melynek során szinte kitapintható volt az a pillanat, amikor védőügyvédje megjelent a porondon.

Tárgyalás 1.

Aznap reggel izgatottan indultam el otthonról, hiszen közvetlenül még nem találkoztam a családdal. Kolléganóm – akivel előre megbeszélte módon együtt érkeztünk a bíróság épületéhez – jelezte számukra érkezésem. Előzetesen nem volt ellene kifogásuk, de nyilvánvaló volt, hogy az első pillanatok meghatározóak lesznek. Pontosan érkeztünk – a tárgyalás kezdetét 9 órára tüzték ki –, de addigra már az egész család ott toporgott a bejárat előtt. Az Anya és mind az öt gyerek, mert a legkisebbet, aki még jószívrrel járni sem tudott, nem volt kire hagyni. A gyerekek – a továbbiakban nevezzük őket fiktív kezdőbetűkkel, életkori sorrendben C-nek, H-nak, I-nek, L-nek, D-nek – leplezetlen kíváncsisággal méregettek. Még az utcán megtörténtek a kölcsönös bemutatkozások, majd kis csapatunk belépett az igazságszolgáltatás épületébe. A portás-biztonsági ember röviden útba igazított, s hamarosan a tárgyalóterem ajtaja előtt álltunk. A folyósón rajtunk kívül senki sem tartózkodott, a tárgyalóból sem szűrődött ki zaj, ezért reméltem, hogy a tárgyalás megkezdése előtt lesz arra mód, hogy a gyerekeknek megmutassuk a helyszínt, illetve elmagyarázzuk a különböző asztaloknál helyet foglalók szerepét és feladatait az eljárás során. Különösen a lányok voltak nagyon feszültek, őket viselte meg jobban a bizonytalanság: Pontosan érzékelték, hogy itt most az ő sorsukról fognak dönteni, számukra ismeretlen, és ezért félelmet keltő nénik és bácsik. Ezért amíg kolléganóm az Anyát próbálta lelkileg felkészíteni, addig én a lányoknak igyekeztem az előttük álló szituációt kézzelfoghatóbbá tenni. Maga is pszichológus? – kérdezte ellenségesen L, akit a szakvélemények szerint is a leginkább megviseltek az események, és egyik pillanatról a másikra sündisznóállásba menekült, ha úgy érezte, hogy bánthatják. Szociális munkás vagyok – mondtam –, néhány szóban elmagyarázva, hogy ez mit jelent – és azért vagyok itt, hogy nektek segítsek. Később, amikor a velem szemben kezdetben megnyilvánuló bizalmatlanságuk oldódott, elmesélték, hogy a rendőrségen pszichológusok többször is kihallgatták őket. Előfordult, hogy elmondatták velük a történeteket, majd átküldték őket egy másik szobába, ahol másvalakinek ismételt részletes vallomást kellett tenniük. Márpedig ha „ez megtörtént – és semmi okom nem volt kétségbe vonni a szavaikat –, akkor nincs mit csodálkozni, ha gyakran a segítő szándék is a bizalmatlanság falába ütközik. Szerencsére a fiúk – életkoruknál fogva – keveset érzékelték a körülöttük zajló történésekből.

Hamarosan nyílt az ajtó, és egy idősebb hölgy – mint később kiderült, az egyik ülnök – lépett a folyosóra. Tolmácsoltam neki a kérésünket, mire ígéretet tett, hogy megbeszéli a bírónővel a dolgot. Talán nem voltam elég rámenős, mert lassan gyülekezni kezdtek az ügy résztvevői – szakértők, gyámügyi dolgozó, ügyész, ügyvéd, bíró –, és a gyerekeknek végül nem volt lehetőségük arra, hogy előzetesen megtapasztalják a terem hangulatát, mert hamarosan kezdetét vette a tárgyalás. Az Anya fogadott ügyvédje jelezte, hogy késni fog, érkezéséig ezért a kirendelt ügyvéd volt hivatott a védői feladatok ellátására.

A hivatalos elképzelés szerint először a szülőket, ezt követően, pedig a gyerekeket kívánták meghallgatni. Az Apát – aki előzetes letartóztatásban volt – reggel megbilincselve kísérték be a bíróság épületébe, és azonnal egy erre kijelölt szobába vezették. A többi résztvevőnek a folyosón kellett várakoznia, ahol rajtunk kívül még az apai nagymama ülte végig a tárgyalást, tőlünk néhány méterre. Vele sem az Anya, sem a gyerekek – H, a nagyobbik fiú kivételével – nem álltak szóba. Érezhetően feszült volt közöttük a viszony.

A megbilincselte Apa érkezésének látványa láthatóan felzaklatta a lányokat. Különösen kiélezett volt az a pillanat, amikor előttünk elhaladva bekísérték őt a terembe. Mosolyogva köszönt oda a gyerekeknek, miközben a lányok szinte eltűntek a hátunk mögött, kerülve apjuk pillantását.

Megkezdődött az egész napos – mint később kiderült, ráadásul hiábavalónak bizonyuló – téblábolás. Aki már ült fogorvosi váróban, vagy bizonytalan kimenetelő ügyének intézését végző Hivatal ajtaja előtt, az tudja, hogy ez a fajta várakozás a felnőtt ember mentális és fizikai tűrőképességét is próbára teszi. A gyerekek különösen szenvedtek az órákon át, tartó kényszerű semmittevéstől, és különbözőképpen reagáltak rá. D, a legnagyobb lány, pl. hozott magával tanulnivalót, de el lehet képzelni, hogy a körülmények mennyire segítettek kémiai képletek memorizálását, így néha ő is bekapcsolódott a beszélgetésbe. Hol az egész társaság együtt volt, hol pedig kisebb csoportokban, párokban múltattuk az időt. C, a kisebbik fiú, aki még alig tudott járni, meghatározó szervezőerőként működtette a csoportdinamikát. A folyosó szintje ugyanis a közelünkben néhány lépcsőfok erejéig megtört, s a csúszó-mászó, tántorgó gyerek rendszeresen annak szélén egyensúlyozott. Ha viszont biztonságosabb részeken bolyongott, akkor meg azért kellett készenlétben állnia valakinek, hogy a henger alakú fém csikkgyűjtők felborogatásában sikerüljön őt megakadályozni. Tény azonban, hogy intenzív tevékenysége némileg lekötötte a testvérek figyelmét, akik szerető gonddal és meglepő türelemmel foglalkoztak vele. Amikor a kicsi a sok mozgástól elfáradt, a lányok a székeken keresztbefektetett kábatokon ágyaztak meg a számára, s ugyanezen a fekvőhelyen tették többször tisztába.

A nyolcéves H. szintén keveset tudott egyhelyben ülni. Kolléganőm szerencsére aznap néhány játékkal, rajzeszközzel is készült. A papír és a zsírkréta legalább a rajzolás idejére hatásos csillapítószernek bizonyult, a repülőgép hajtogatást azonban óhatatlanul az elkészült járművek kipróbálása, azzal együtt, pedig rohangelés, csúszkálás követte. Egyszer a portás-biztonsági ember is megjelent, akinek szóltak, hogy tegyen rendet a folyosón, mert a hangoskodás zavarja a bíróság munkáját. Ez utóbbi tiszteletben tartása mellett azonban tudomásul kell venni, hogy ilyen korú gyerekeket nem lehet arra kényszeríteni, hogy órákon keresztül fegyelmezetten ücsörögjenek a székeken.

Nem tudok szó nélkül elmenni az Anya kirendelt védőjének „folyosói szemszögből”, is furcsa viselkedése mellett. Egy 1997 januárjában lefolytatott ombudsmani vizsgálat a kirendelt védő intézményének működését finoman szólva is rendezetlennek ítélte. Nos, hogy ez a gyakorlatban – legalábbis ebben a konkrét esetben – mit jelent, azt röviden bemutatom. Azt a tényt, hogy a kirendelt védő egyáltalában megjelent, csak utólag következtettük ki a történetekből. Mivel reggel több olyan személy is belépett a terembe, akit nem ismertünk,

nem tudtuk eldönteni, melyikük lehet az. 40-50 perccel az ülés megkezdése után kilépett egy férfi a teremből, rágyújtott, majd a büfé irányába távozott. Néhány perc múlva egy másik követte. Mint később kiderült, a második férfi az általunk nem ismert ülnök volt, aki arra szeretne volna rávenni az említett urat – szintén utóbb vált világossá, hogy ő volt az Anya kirendelt védője –, hogy térjen vissza a terembe és hallgassa meg az Apa szavait. Visszafelé jövet párbeszédük egy része előttünk zajlott le, melynek során az úr éppen azt jegyezte meg, hogy ő már ismeri az Apa vallomását. Emlékeztetőül mondom, hogy az Apa vallomásainak folyamatos módosulásai alapvetően befolyásolták az ügy menetét. Amikor pedig megérkezett az általunk felkért ügyvéd, ugyanezen úr szó nélkül távozott. Azt nem tudom, hogy a két ügyvéd a váltás során mit egyeztetett – az érkezés és távozás között eltelt néhány percből ítélve nagy reményeim nincsenek –, de a kirendelt védő úgy hagyta el a bíróság épületét, hogy még csak nem is köszönt „védencének”.

Valahányszor kinyílt a tárgyalóterem ajtaja, minden szempár odaszegeződött. Az addigi tevékenységek megszakadtak, hiszen bentről egyébként semmilyen információ nem szivárgott ki, és az első szünetre is délután egy óra körül került sor. Addigra többé-kevésbé bizonyossá vált, hogy az Anya és az Apa meghallgatásának elhúzódása miatt a gyerekek aznap már nem kerülnek sorra. Számukra ez abban a pillanatban megkönnyebbülést okozott, de egyben azt is jelentette, hogy újabb nekifutásra lesz szükség egy másik alkalommal.

Miután egy kicsit oldódott a lányokban a feszültség, már az evésre is gondoltak. Az Anya láthatóan alaposan felkészült az „egész napos kirándulásra”, rengeteg szendvicset, gyümölcsöt csomagolt. Eddig ezek csak ímmel-ámmal fogytak, s inkább a fiúk tuszkolták magukba a falatokat. Egy-egy mosolyt vagy nevetést is ki tudtunk csalni belőlük, bár még nem lehetett tudni, hogy meddig kell várakoznunk, hiszen délután a tárgyalás folytatódott. Szerencsére derűs volt az idő, így a bíróság udvarán még egy szintén kéznél lévő labda is előkerült.

A bírónő kb. 1/4 4 tájban rekesztette be a tárgyalást, két héttel későbbre kitűzve az újabb időpontot. Ígéretet kaptunk arra, hogy rögtön a gyerekek meghallgatásával kezdik majd, amennyire lehetséges csökkentve a várakozás feszültségét. Kolléganőmmel együtt meghallgattuk az Anya ügyvédjének rövid értékelését, majd időpont-egyeztetést követően a bíróság épülete előtt búcsút vettünk a családtól. Amikor késő délután leültünk átbeszélni az aznap történeteket, éreztük igazán, hogy mennyire igénybe vett bennünket is az egész napos procedúra. Nyilvánvalóvá vált, hogy mindketten érzelmileg annyira az események hatása alatt álltunk, hogy a szakmai szempontok részletes megbeszélését egy másik alkalomra kellett halasztanunk, felkészülve egyben a következő „fordulóra”.

Tárgyalás II.

Erre a tárgyalásra két héttel később került sor. Az előző alkalomhoz hasonlóan reggel 9 óra előtt találkoztunk a bíróság épülete előtt a családdal, majd immáron kérdezősködés nélkül jutottunk el a már ismert tárgyalóig. Mindjárt Össze is futottunk az ülnöknővel, akitől ismét kértük – a múltkori bátortalannak tűnhető próbálkozásunkból okulva immár határozottabban –, hogy a tárgyalás megkezdése előtt tegye lehetővé a gyerekek számára a terem megtekintését. Ezúttal készségesebbnek bizonyult, és ő maga magyarázta el a legszükségesebbeket. Kik lesznek jelen, mi a feladatuk, hol fognak ülni stb. Az egész beszélgetés nem tartott tovább pár percnél, de határozottan állítom, hogy oldotta a lányok feszültségét, és még néhány bátortalan kérdést is megfogalmaztak.

Ezen a napon a gyerekek meghallgatása volt napirenden. Előtte azonban mind az Anyát, mind az Apát behívatta a bírónő néhány percre. Ezalatt mi tisztáztuk a gyerekekkel, hogy mi

lenne számukra a legmegnyugtatóbb megoldás, hiszen a teremben is szükségük lehet támogatásra. A három lány közül L azt kérte, hogy én ne legyek bent a teremben, így – kérését tiszteletben tartva – abban maradtunk, hogy bent a kolléganóm lesz mellettük, én, pedig a folyosón várakozókkal maradok. Mint később kiderült, ez a megoldás nagyon hasznosnak bizonyult. A gyerekeket egyenként – életkoruk szerint a legidősebbel kezdve – hívták be, de arra még mi sem gondoltunk, hogy az első gyereket közel kétes fél (!) órán át faggatják majd. A bent történekről utólag a gyerekektől, illetve a kolléganómtól értesültem, ezért inkább a folyosói történésekkel folytatom.

Sajnos ez alkalommal sem sikerült elérnünk, hogy ne a folyosón, hanem legalább egy külön teremben lehessenek a gyerekek. Nem gondoltuk, hogy berendezett játszósobával várják a gyerekeket a bíróság épületében, de talán nem igényelne túlzott szervezést, ha mondjuk egy üresen álló tárgyalót – az egyik szomszédos helyiséget, pl. egész nap nem használták – megnyitnának a számukra. Ennek hiányában maradt a korábbi koreográfia. Labdát ezúttal nem hoztunk. Még szerencse, hogy aznap reggel – ki tudja, milyen sugallatra – odahaza két narancsot dugtam a zsebembe, így a gurigázás hosszabb-rövidebb időre csökkentette a fiúk mozgásának lendületét. A lányokkal beszélgettünk ugyan, de minduntalan az órára sandítottunk. Már 40 perc, már egy óra, már másfél. Hogyan viselkedhet most D? Miket kérdezhetnek tőle? Bármerre is fordult a beszélgetésünk, minduntalan ide kanyarodtunk vissza. Arról pedig, hogy a gyerekek megpróbáltatása egy pillanatra se szakadjon meg, a folyosói környezet gondoskodott. Az alábbi epizód önmagában apróságnak tűnhet, de megint csak érdemes végiggondolni, hogy a gyermekek számára milyen élményeket tartogat pusztán az a mód, ahogy a tárgyalóterem ajtaja melletti táblán jelölik az egyes tárgyalásokat. Történt ugyanis, hogy a délelőtti folyamán egy közeli teremben is zajlott tárgyalás. Felnyírt hajú, tagbaszakadt fiatalember várakozott többedmagával az ajtó előtt. Néhányuk a folyosón kószált, miközben a kiírásokat nézegették. A mi ajtónk mellett elhaladva, érdeklődve megálltak. Nyilván megragadta figyelmüket a kiírás, amelyben a vádlottak neve után kb. ez szerepelt: nevelése alatt álló kiskorú sérelmére elkövetett szemérem elleni erőszak büntette. „Szaftos kis ügy lehet” – hallottuk a különösebben nem is suttogott megjegyzést, miközben alaposan végigmértek bennünket. Hogy képzelik? Mi közük hozzá? – sziszegte L, és azt hittem aznmód nekik ugrik. Nagy nehezen sikerült őt lecsillapítanom, bár magam is tehetetlen dühöt éreztem a fölösleges megaláztatás miatt, aminek a gyerekek ebben a helyzetben értelmetlenül ki voltak téve. Később, amikor ezt az ülnöknőnek szóvá tettem, annyit mondott, hogy ez pontosan szabályozva van. Megfontolandó lenne, hogy ilyen esetekre felkészülve – ha már elkerülhetetlen a gyerekek bírósági jelenléte – egyéb módon jelezzék az ügyet, megkímélve a kiskorúakat ezektől a helyzetektől. Annál is inkább, mert az előbb említett társaság ügye – mint utóbb megnéztem – a következőképpen volt feltüntetve: sts. bünt. kis. Nem jogász agyam bizony kattogott néhány percig, mire rájöttem, hogy ez csak a súlyos testi sértés büntetvénye kísérletét jelentheti. S hogy a pont felkerüljön az i-re, a gyerekek fültanúi voltak annak a megjegyzésnek is – igaz, ez már nem rájuk vonatkozott –, amely akkor hangzott el, amikor a szomszédos tárgyalás résztvevői távozásukkor újra elhaladtak előttünk. Ebben a felnyírt hajú – feltehetően a vádlott – válogatott trágárságokat helyezett kilátásba a csoport egy másik – vélhetően sértett – tagjának anyjára vonatkozóan. Szemünk se rebbent.

Már majdnem dél volt, mire befejeződött D meghallgatása. Amikor kilépett az ajtón, a testvérei azonnal körbefogták, faggatták. Úgy tűnt, a körülményekhez képest jól viselte a helyzetet. Kolléganóm is dicsérte helytállását, és ez láthatóan L-be is némi önbizalmat öntött, hiszen rövid szünet után ő következett. Szerencsére őt már „csak” egy órán át kérdezték, majd I-t, a legfiatalabb lányt szólították az ajtó fölé szerelt, mellesleg alig-alig

hallható hangszórón keresztül. A mienk alig szólt, a szomszéd terem berendezése viszont korábban szabályosan ráreccsent az ott várakozókra. Ismét apróság, de amikor I bement, elképzeltem, amint kijön, mondjuk az ülnőknő, keresztnevéen szólítja a gyereket, és bekíséri a terembe. (Ezek a fránya részletek! Vagy csak az Emberi Tényező hiánya?)

Az első gyerek meghallgatása után ugyan volt egy rövid szünet, de a tárgyalás menete szerint minden kifaggatott gyerek végighallgatta az utána következő testvéreit. Vagyis a folyosó egyre néptelenebbé vált, míg a tárgyalóban a két és fél órát faggatott D végignézte L egy óras „programját”, majd közösen megtekintették I háromnegyed órás „szereplését”. Mikor H, a nagyobbik fiúbelépett a terembe, kettesben maradtam a legkisebb gyerekekkel, az alig egy éves C-vel. Ott nem létem esetén nyilván maga Iustitia húzta volna félre a szemét takaró kendőt, hogy vigyázó szemét a gyerekekre vesse. Más ugyanis nem maradt volna a gyerekekkel. Szerencsére H meghallgatása rövid ideig tartott. Kolléganőm elmondása szerint a bírónő hamar belátta, hogy az előtte álló nyolcéves gyermek szótlanságával nem boldogul, ezért eltekintett a további kérdezősködéstől.

Amikor a gyerekek újra a folyosóra tódultak, a lányok szinte azonnal egymásnak estek. I vallomása ugyanis ellentmondásba keveredett nagyobb testvéreiével, amit az Apa ügyvédje azonnal ki is használt. Az idősebbek – különösen L -dühödten szidalmazták sírva fakadó hűgukat. Időbe telt, mire sikerült lecsillapítani őket.

A gyerekek meghallgatása véget ért, a tárgyalási napnak azonban még nem volt vége. A két idősebb lány hazaindult. Kolléganőmmel a három kisebbet elvittük ebédelni, hogy ne étlen-szomjan várják anyjukat, hiszen ezen a napon sem ért véget a tárgyalás fél négyenél előbb.

A gyerekek további sorsát illetően természetesen nem mellékes az, hogy milyen ítélet született ebben az ügyben. (Elsőfokon többéves, különböző időtartamú börtönbüntetés mindkét szülőnek, jogerős ítélet még nincs). Írásom elsősorban mégis arra kívánt rámutatni, hogy a súlyosan – ez esetben szexuálisan – bántalmazott gyermekek a büntetőeljárás során milyen további megpróbáltatásoknak lehetnek kitéve.

Számos országban már bevett gyakorlat, hogy a vizsgálati eljárás során igyekeznek minimálisra csökkenteni a gyerekek meghallgatásainak számát. Ideális esetben ez azt jelenti, hogy egy jól felkészült szakember hallgatja meg egy alkalommal a gyereket. Erről a vizsgálatról videó felvételt készítenek, s az eljárás további szakaszaiban ezt használják fel. Természetesen ehhez az is szükséges, hogy a magyar büntető-eljárás jog is elfogadja bizonyítékként az ilyen típusú felvételeket, és ezáltal kiküszöbölhető legyen a gyerekek sorozatosan ismétlődő kérdeztése, hiszen minden újabb faggatózás újra és újra traumatizálja a gyereket. Ehhez kapcsolódó biztató hír az az 1997. decemberi bejelentés, amely arról tudósít, hogy Budapesten a BRFK épületében kialakítottak egy olyan helyiséget, amely alkalmas lesz ilyen típusú speciális meghallgatások lebonyolítására.

Egy másik, külföldön szintén működő gyakorlat, hogy amikor végképp elkerülhetetlen a gyerek bírósági megjelenése, akkor ez nem közvetlenül a tárgyalóteremben történik. A gyerek egy másik helyiségben tartózkodik, és egy zárt láncú televíziós rendszeren keresztül tartja a kapcsolatot a bíróval. Feltehetően ez utóbbi megoldás kiépítés-fokozott eszközigénye miatt – jelent nagyobb nehézséget a hazai viszonyok között, ezért reálisan inkább a videós módszer elterjesztését kellene szorgalmazni, ami természetesen szintén nem nélkülözhet bizonyos technikai felszerelést.

Az anyagi körülmények szorításával szemben ugyanakkor szinte korlátlan lehetőségek vannak az ilyen típusú ügyekbe bármely ponton bekapcsolódó szakemberek hozzáértésének, tudásának fejlesztésére. Olyan szemlélet kialakítására van szükség, amely a gyermek – tavaly óta már törvényben is szabályozott – védelmét a paragrafusokon túl a

bírósági gyakorlatban is tartalommal tudja megtölteni, és képes a kiskorú másodlagos viktimizációját megakadályozni. Csak legyen a bírónak videója.